SPROG SEX

MODERSMÅL-SELSKABET 2012

SPROG OG SEX

SPROG OG SEX

MODERSMÅL-SELSKABETS
ÅRBOG
2012

MODERSMÅL-SELSKABET

SPROG OG SEX

© Forfatterne og
Modersmål-Selskabet

Bogen er sat med Bembo
og trykt hos Scandinavian Book A/S, Aarhus

ÅRBOGSUDVALGET:
Gerda Thastum Leffers (formand)
Adam Hyllested
Claus Tilling

Omslag og grafisk tilrettelægning:
Kitte Fennestad

Redaktionel tilrettelægning:
Michael Blædel

Bogen er udgivet med støtte fra
Undervisningsministeriets tips- og lottomidler

1. udgave (2012)
2. oplag (2021)

Printed in Denmark

ISBN 978-87-994137-2-0

INDHOLD

Forord
GERDA THASTUM LEFFERS 7

Det unævnelige
NIELS BIRGER WAMBERG 13

Sex og samfund
KLAUS RIFBJERG 23

Der må være en grænse
THORSTEIN THOMSEN 29

Amor og Adam
JENS JUHL JENSEN 37

Når bimboer guffer gren
CHRISTIAN GRAUGAARD 45

Samlejet som kommunikationssituation
LARS CHANDRESH HENRIKSEN 57

Sex i sproget
MARIANNE RATHJE 89

Det kønsneutrale sprog
GEORGE HINGE 103

Jeg er min elskedes,
og min elskede er min
GEORG STUBKJÆR ADAMSEN 119

Kulturel omskæring
TINE BYRCKEL 139

GERDA THASTUM LEFFERS

FORORD

Titlen fortæller, hvad bogen handler om. Faktorernes orden er ikke ligegyldig.Vi véd alle, at ordet kom først, og vi ønsker det ikke anderledes. Der skal være ord til rådighed, så snart der er spist af kundskabens træ, for derefter får vi så meget på hjerte, som vi gerne vil dele med andre. Der opstod skillelinjer mellem hvad man talte om og hvad ikke. Linjerne lå nogenlunde fast, indtil de seneste år, hvor det er blevet almindeligt at forgribe sig på skillelinjen, i håb om at bringe den til fald eller bare til at tabe højde. Samtidig blev Sexchikane et begreb, der ville noget. Ikke noget nyt, men ingen havde før sat navn på godsejerens håndgribelige interesse for stuepigens attributter eller koncernchefens for kontorelevens. For den ledsagende verbale chikane måtte der opstilles kriterium. Der var tale om ord, som pæne piger ikke havde troet pæne mænd tænkte, for de vidste da nok ikke de eksisterede. Den professionelle konfliktløser vidste godt, at produktiviteten steg med safterne. Han er ikke et hak bedre end "den

uartrige dreng" hos H.C. Andersen, ham konfliktløseren. Han har sexfaktoren med som X på sit regneark.

Årbogsudvalget tænkte alvorligt over, om seksualiseringen af dagligsproget havde døgnfluens karakter, eller om tiltaget var kommet for at blive, og blive større. Alt imens kunne man/vi more sig/os eller føle krænkelse alt efter temperament.

Som nu vejrprofeten f.eks.: var det sjovt eller pinligt, når han – som det er blevet almindeligt – menneskeliggjorde skyerne og deres skiftende stillinger, når han i tv overtog ordet efter nyhedsoplæseren? Sidstnævntes ofte dybt tragiske meddelelse blev afsvækket, og som seer kunne man fornemme et brutalt stilbrud.

For den rene siges alting at være rent, men den, der associerer med lynets hast, lever livet farligt. Han kan rødme, blegne eller bryde ud i latter uden beviselig grund og midt i en højtidsstund, mens de langsommere er præget af alvor. Når først venstre – eller er det højre – pandelap er indstillet på sekvensen.

Kan man frygte, at kærligheden, passionen, den dyrebare elskov i fremtiden er henvist til at bruge ganske andre ord end de *vedtagne?* Ordet skaber, hvad det nævner. Dén sandhed har næppe ændret sig, så sproget alene kan udrette alt godt og mindre godt. Tilvænningen til seksualisering af sproget er sket pø om pø. "Ørkenens Sønner" er for længst taget ind i stuen, anstændige eller ej, og de kalder nok på den befriende latter hos flertallet. Og generationskløften overskrides let og behændigt, hvor teenagere og oldeforældre sidder leende sammen ved skærmen.

Der er ikke tale om slang, jargon eller lavkøbenhavnsk, når ørkensønnerne er på. Klangligt bærer deres sprog præg af

musikalitet. Og ordvalget? Har vi noget at frygte, tænkte vor indre Jeronimus.

Det er ikke blufærdighedskrænkende i dag at tale om at bolle, om homosex og andre afvigelser, og nogle finder udtrykket "jeg tænder på dig" lige så naturligt som "jeg elsker dig" og tillægger udtrykkene samme værdi.

Det er et spørgsmål, om vi mister/vinder noget kulturelt og medmenneskeligt ved, at sproget og dermed tanken gennem de sidste årtier er justeret i relation til seksualiseringen af sproget. I radio og tv som mellem mennesker offentligt og privat.

Er sproget blevet blufærdighedskrænkende, eller er grænserne for, hvad der er naturligt udtryksområde, fjernet definitivt?

Har følelser ændret sig i takt med det beskrivende ordvalg, eller er sproget bare blevet sjovere, nemmere og mere naturligt?

Man hører af og til forfattere og foredragsholdere, der må "tage tilløb", når de læser egne teksters ublufærdige afsnit op. Helt naturligt er det altså ikke.

Det var disse overvejelser, der førte til dette års bogudgivelse (bog nr. 33 i rækken). De forfattere, vi henvendte os til, var med på tanken, og som teksterne viser, eksisterer *spændingsfeltet* mellem sprog og sex. At det altid har eksisteret, kan måske overraske.

Sproget og dets aktive ordforråd ændrer sig nu om dage så hurtigt, at en beslutning, der tager afsæt i en lille indignation eller en iagttagende undren, kan opstå en vinter og være forsvundet eller radikalt ændret allerede den kommende sommer. Som nu konstateringen af, at sproget hen over nogen

tid, men ikke lang tid, har fået tilført en masse ord, der før var tabuord. Og at disse ord bliver sagt uden synderlig blinken endsige nedslagne øjne.

Dog har denne bog ikke mistet sin aktualitet, så længe dens titel kan vække interesse. Og reklamer, tv og andre medier holder nye ord og udtryksformer levende. Ikke de kliniske på området, men *tabuordene* vil tage pladsen op for kønnere ord i det aktive ordforråd.

Kan sproget tåle det? Og kan kærligheden tåle, at dens beskrivende ord vulgariseres ?

Svarene findes. Modersmålet er slidstærkt og smukt. Ingen har sagt det bedre end Søren Kierkegaard (citat: *Stadier paa Livets Vej*, 3. del 1845. Genoptr. DIH Kildebind s. 295):

> Jeg føler mig lykkelig ved at være bunden til mit modersmål, bunden som måske kun få er det, bunden som Adam var til Eva, fordi der ingen anden kvinde var; bunden fordi det har været mig en umulighed at lære noget andet sprog og derved en umulighed at fristes til at lade stolt og fornemt om det medfødte, men også glad ved at være bunden til et modersmål, der er rigt i indre oprindelighed, når det udvider sjælen, og lyder vellystigt i øret med sin søde klang; et modersmål, der ikke stønner forfangent i den vanskelige tanke, og derfor er det måske nogen tror, at det ikke kan udtrykke den, fordi det gør vanskeligheden let ved at udtale den; et modersmål, der ikke puster og lyder anstrengt, når det står for det uudsigelige, men sysler dermed i spøg og i alvor indtil det er udsagt; et sprog, der ikke finder langt borte, hvad der ligger nær, eller søger dybt nede, hvad der er lige ved

hånden, fordi det i lykkeligt forhold til genstanden går ud og ind som en alf og bringer den for dagen som et barn den lykkelige bemærkning, uden ret at vide af det; et sprog, der er hæftigt og bevæget, hver gang den rette elsker ved mandligt at hidse sprogets kvindelige lidenskab, selvbevidst og sejrrigt i tankestriden, hver gang den rette hersker ved at føre det an, smidigt som en bryder, hver gang den rette tænker ikke slipper det og ikke slipper tanken; et sprog, der om det end på et enkelt sted synes fattigt, dog ikke er det, men forsmået som en beskeden elskerinde, der jo har den højeste værd og fremfor alt ikke er forjasket; et sprog, der ikke uden udtryk for det store, det afgørende, det fremtrædende, har en yndig, en tækkelig, en livsalig forkærlighed for mellemtanken og bibegrebet og tillægsordet, og stemningens småsnakken, og overgangens nynnen, og bøjningens inderlighed og den dulgte velværens forborgne frodighed; et sprog, der forstår spøg nok så godt som alvor: et modersmål, der fængsler sine børn med en lænke, som "er let at bære – ja! men tung at bryde."

Vi skal heller ikke frygte på kærlighedens vegne. Kærligheden kan aldrig blive ikke eksisterende. Den tåler alt. (Citat: Det Ny Testamente, 1. Korintherbrev, kapitel 13):

Om jeg så taler med menneskers og engles tunger, men ikke har kærlighed, er jeg et rungende malm og en klingende bjælde. Og om jeg så har profetisk gave og kender alle hemmeligheder og ejer al kundskab og har al tro, så jeg kan flytte bjerge, men ikke har kærlighed, er

jeg intet. Og om jeg så uddeler alt, hvad jeg ejer, og giver mit legeme hen til at brændes, men ikke har kærlighed, gavner det mig intet.

Kærligheden er tålmodig, kærligheden er mild, den misunder ikke, kærligheden praler ikke, bilder sig ikke noget ind. Den gør intet usømmeligt, søger ikke sit eget, hidser sig ikke op, bærer ikke nag. Den finder ikke sin glæde i uretten, men glæder sig ved sandheden. Den tåler alt, tror alt, håber alt, udholder alt.

Smukkere og mere troværdigt er det næppe nogensinde sagt: vi kan ikke ødelægge vore egne og dermed sproget og kærlighedens umålelige værdier. Moderne sprogdebat er kun en krusning på overfladen af de 70.000 favne. Men lad os tage debatten alligevel i tryg forvisning om, at de to ovenstående citater holder ord.

Tag godt imod bogen. Når en række forfattere skriver om samme tema, men uafhængigt af hinanden, er der mulighed for, at de går til samme kilder. Det kan give gentagelser, som vi beder læserne have forståelse for i givet fald.

Tak til forfatterne, redaktøren og grafikeren, der har gjort udgivelsen mulig, og tak til velvillige fonde for økonomisk bistand.

NIELS BIRGER WAMBERG

DET UNÆVNELIGE

I game dage, hvor uskylden endnu førte det store ord, fandt det utænkelige ikke sted. Af solide grunde ofrede man ikke det utænkelige en tanke. Altså ville det også være fysisk utænkeligt, hvis det utænkelige oven i købet blev realiseret en skønne dag og forvandlet til kød, blod, nerve og krop.

Derimod blev *det unævnelige* somme tider nævnt eller i det mindste hvisket, selv om det var og blev utilstedeligt, og med tiden gav det unævnelige sig til at protestere mod de tabuer og fortielsesmekanismer og dannelsesidealer, der gjorde det ud for både et sæt love, en etik og en uendelighed af sippede paragraffer.

Imens blev manden og kvinden frugtbare og mangfoldige og opfyldte Jorden, sådan som Gud havde befalet dem lige fra begyndelsen. Og efterhånden eller for længst har man både tænkt og praktiseret det utænkelige og gjort en dyd og en velsignelse ud af det udydige. En kusse er en kusse er en kusse. Det anstødelige vækker hverken anstød eller

opmærksomhed længere, og hæmningen, som man med nogen ret har betragtet som civilisationens kendemærke eller nødvendighed, har fraveget sin position som anstandsdame og løsnet sit greb om masserne.

Det siger sig selv, at det forborgne taber sin sag i kampen mod dagslyset, som ikke vil vide af barmhjertighed; og når det i smug tilegnede pludselig bredes ud for alles øjne, kan det hemmelighedsfyldte risikere at sætte sin charme til og fortabe sit incitament. Obskøniteten er blevet Sorteper, og usædelighedens lokketoner er døet hen.

Det er på én gang speget og ganske ligetil, men først og fremmest er det alt sammen fuldt af løgn.

Gad vide, om den muntre del af vulgærsproget – det, der hos Holberg kaldtes "frie ekspressioner" – taber sin nyhedsværdi og sin pirring ved at blive gjort til offentligt fælleseje. I hvert fald flytter spændingsfelterne sig undervejs, og tingenes, ordenes, kroppenes nøgenhed ender med at blive så åbenbar, at en deflorering ville være meningsløs. For det første findes der ikke længere noget som helst at afsløre her i verden til ære og forlystelse for den nyfigne, det vil sige Gud og hvermand, og for det andet kræver en deflorering jo et flor som rekvisit, og hvad i himlens navn skulle de moderne sanser stille op med så gammeldags en form for stimulans?

Men tilbage til det med unævneligheden. Det var digteren Emil Aarestrup, der engang i 1830'rne fandt på at kalde visse episoder i sin poesi for "erotiske situationer", og det blev en kategori, der endte som en slags genrebetegnelse, gældende til alle tider og alle livstilstande. En erotisk situation, en akt, undertiden et tableau eller et ritual, med de og de rollehavende eller figuranter. De implicerede foretager sig stort det

samme fra gang til gang, deres gestus og deres drømmelege er nøje indøvede eller refleksbestemte, og deres lyst er mærkbar. Variationerne løber i mange retninger, men temaerne synes at ligge fast, og navnlig går naturen hele tiden over optugtelsen.

Der musiceres over visse vitale tilskyndelser: erobring og nederlag, henrykkelse og sorg, drøm og virkelighed, varme og afsvaling. Ånden er redebon, det véd vi, og kødet er fuldt af skrøbelighed, det véd vi lige så vel.

Aarestrup og hans medsammensvorne inden for skrivekunsten anvender alle slags sprog; ordet er frit, men ordene er ikke frie. En smule pli hører sig til, hvis sødmen skal bevare sin potens. I reglen får uskylden sin bekomst, nu som før, og eventuelle rivaler puffes ud i mørket, eller også er det dem, der overtager styret og vender op og ned på den erotiske situation. Recepten er klassisk og dermed slidstærk.

Et par eksempler. Oehlenschläger skrev i 1815 et versificeret råd til en nybagt ægtemand: "Ifald du kneppe vil i mag".

Dig vil jeg give en Idé
om hvordan Manden sig bør té.
Læg hende i en Seng saa lun,
hver Pude fyldt med Edderdun.

Skyd under hendes Bag i Smug
En Pude gjort til samme Brug.
Skønt er Naturens nøgne Værk,
Og derfor bort med hendes Særk.

Derpaa du fra hinanden slaar
De tvende marmorhvide Laar; -
Og blusser hæftigt hendes Kind,
Stik Fingeren en Smule ind.

Nu er der dem, der paastaar at
Man ret for Alvor bør ta' fat.
Sligt maa du ikke agte paa.
Lad Fuskere kun gøre saa.

Nej, kys og kæl og prik og stik,
Til du ser Graad i hendes Blik,
Indtil du ser, hun svæver i
Vellystens søde Raseri.

Selv maa hun med et kærligt Smil
Slaa Haanden om din Elskovs Pil,
At den kan svulme rund og trind
Og dybt i Hjertet trænge ind.

Gør ej for kort den søde Strid,
Men stød kun langsomt og giv Tid,
Og gør – for ej at mangle Krudt –
En Hovedpause hvert Minut.

Naar saa en Kildren i dit Spær
Forkynder Øjeblikket nær,
Stød Sceptret ind, saa langt det naar,
Lad Haar sig trykke imod Haar –

Og sprøjt saa Styrkesaften sund
Dybt ind i Grottens dunkle Bund.
Om du gaar frem ad denne Vej,
Da siger hun dig aldrig Nej.

Så ugenert kunne der digtes for to hundrede år siden om det unævnelige.

Brorsons 1700-tals erotik bevæger sig ad andre veje eller klatrer ad andre himmelstiger, men han er ikke ude på at bringe pietisterne i forlegenhed med sin hengivelse:

Jeg ligger ved Jesus hans bryster saa tæt,
Og bliver af kierlighed drukken og mæt,
Med honning og sukker
For sielen han klukker
Og giør mig mit hjerte så lystigt og let.

Nu, hvor vi er hos salmisterne: Ole Sarvig digtede omkring 1980 en salme til lystens pris, og med sin navngivning af uartighedskilderne lagde han afstand til Grundtvigs opfattelse, som gik ud på, at lysten sidder bag ved ørerne:

O, Herre Gud, hav tak for livet,
for pik og kusse, glædens brønd,
hvori vi spejler fjerne himle
og finder nærhed, køn ved køn.

Derved går Sarvig selve kønnet på klingen. Han specificerer, og han samler sammen – i al velanstændighed.

Hans lidt ældre samtidige, Karen Blixen, er ikke bare

kådere, men også mere depraveret og forvoven af ånd og hjerte, så snart det unævnelige kommer for. I fortællingen *Samtale om Natten i København* (1957) lader hun den ravgale kong Christian den Syvende under maskenavnet Orosmane ytre sine anskuelser vedrørende de menneskelige køns vilkår og finesse.

> Jo, i Paradiset gik Adam og Eva paa fire, ligesaavel som de umælende Jordens Dyr de der var iblandt. I de Tider holdt Adam sit Køn under sig, i Skyggen af sin Person, saaledes som det stemte overens med hans Sans og Smag for les décences, hvilken langt overgaar Fruentimmernes. Men hans Frue kunde ingenting skjule, og var hans Blik ganske udleveret. Da rejste Madame Eva sig en Dag op paa to Ben, og forsikrede hendes Mand om, at alene denne Rejsning og Gang var Mennesket anstændige. Og med det samme dulgte hun sit Køn og kunde fra nu omtrent fornægte alt Kendskab til det. Men se! – Adam maatte fra den samme Dag bære sit eget til Skue frem for sig, og for hele Verden aabenbare og bekende, hvorledes han af Skaberen var præcis støbt og afpasset efter hans Kones lille gehejme Støbedigel. Da kunde vel Madame kro og korse sig og skrige op: "Um Gottes Willen – was bedeutet dies!" – hvad? Er det ikke saadan?

Jo, sådan er det lige netop. Og som så mange gange tidligere fornøjer det Karen Blixen at deflorere anatomien, men hun gider ikke slå mønt af det kriller, som mysteriet afstedkommer. Til gengæld skærper hun sin individualitet ved tilsyneladende at gå det almenes ærinde. Og så er hun suveræn

i den kunst eller den selskabsleg, der består i, at man linder på den hemmelighed, som man samtidig foregiver at ville bevare.

Hen mod slutningen af Johannes V. Jensens romanfantasi *Kongens Fald* (1901) oplever vi på nærmeste hold adepten og badskæreren Mester Zacharias gøre brug af diverse symboler og mystifikationer, hvor den platte udlægning uden videre skinner igennem. Resultatet er hårrejsende.

Den rejserute, der beskrives i anekdoten, er hverken en bevægelse oppe fra de syv himle og nedad mod Jorden – eller for den sags skyld den modsatte vej. Taskenspilleren Zacharias, obskøniteternes førstemand, er med sine utugtige blasfemier udpræget horisontalt indstillet. Han tegner, med sit kodesprog, kvindekroppen fra en ende af, begynder med øjnene og ender med trekantsområdet, der efter gammel sædvane gør fyldest som det allerhelligste, hvor lyksaligheden bor.

Det bør tilføjes, at Zacharias disker op med sine skamløsheder, mens kvindebedåreren Axel ligger og skal dø.

> Zacharias fortalte en Legende. Det var om en Munk, der rejste ad en Genvej til Jerusalem. Først var han kommen forbi to klare Søer og over en lille Høj og var gaaet uden en Grav. Efter en lang Rejse Bakke op og Bakke ned var han saa komm til de to store, hvide Bjærge, og der havde han bedet. Saa var han rejst milevidt over et rundt Højland, først op og saa ned. Fra Toppen havde han øjnet Getsemane Have. Saa var han kommet til Jerusalem.

Mester Zacharias afleverer sine frivoliteter i et tugtigt sprog. Men det kan så være en af de ret mange positive sider ved

unævnelighedernes regimente. Selv erotikeren Aarestrup undlader i sin høje poesi at navngive genitalierne. End ikke med det klinisk upersonlige forsøger han sig, men anvender ene og alene diskretionens defloreringsteknik og billedtale og klarer sig, nu som før, ved hjælp af eksakthedens æstetik.

I digtet *Hvilestedet* opfanger Aarestrups kameraøje alt, hvad der måtte være at iagttage i det derangerede og for længst erobrede Jerusalem, idet han zoomer ganske tæt ind mod selve det unævneliges centralområde, det, som Karen Blixen kaldte kvindens "lille gehejme Støbedigel", og som H.C. Andersen simpelt hen døbte "Hexehullet". Maleren Courbet har ikke nogen sinde været punktligere eller mere intimt åbenhjertig end Aarestrup i dette digt om kvindekønnets farveverden og fysiologi.

Hvor disse brune Klipper
Hinanden langviis trykke,
Og ligesom har fanget
En Indsø i sin Skygge –

Her gad jeg dvæle længe,
Aar ud, Aaar ind, alene,
Imellem Mos og Bregner,
Og lange, mørke Grene.

Det purpurrøde Kredsløb
I disse Dybder skulde,
Lidt efter lidt, forstenes
Af Rolighed og Kulde.

Og vidne, som Granitens
Matrødmende Krystaller,
Om stærke Flammers Virkning
I en forsvunden Alder.

Så vidt moderskødet, det vil sige begyndelsen, indvielsen, fuldbyrdelsen, erindringen, samt afskeden. Vi befinder os på klassisk grund, hvor det unævnelige støbes til et billede, mens vulgarismerne jævnes med jorden.

Vellysten strækker sig ud, de fem sanser opløftes til 2. potens, Dionysos og hans optog passerer i et sus, og myten husker os på, at denne gamle, prøvede libertiner altid har Døden lige i hælene.

Må jeg foreslå, at vi i afslutnings- og glemselsøjeblikket allierer os med Klaus Rifbjerg, som i året 1973 placerede sig *Foran Venusbjerget* og ridsede uforanderligheden op med disse verslinjer:

Hvor er den gamle glød?
siger hjertet til potensen,
mens de vandrer hånd i hånd
over lagnet.

Hvad med dig selv? siger potensen
og hænger med næbbet,
jeg synes du halter?

Foran venusbjerget standser
de op og lægger nakken tilbage.

Jeg synes det er blevet højere,
siger hjertet.
Det er nok kondien, siger potensen.

De ser mistrøstigt på hinanden.

I gamle dage ku' jeg klare det selv,
siger potensen.
Ja, du har altid været en farlig karl,
siger hjertet.

Nå, hvad bli'r det til? siger Venusbjerget

De stirrer op over vældige formationer
og sorte, udstrakte skove.

Snakker du nu også med?
siger potensen.
Det har du aldrig gjort før, siger hjertet.

Nej, siger venusbjerget,
det er måske det
der er i vejen."

NIELS BIRGER WAMBERG F. 1930, MAG.ART. I ALM. OG SMLGN. LITTERATUR. PROGRAMSEKRETÆR VED DR I TEATER- OG LITTERATURAFDELINGEN 1960-69 OG DEREFTER LEKTOR VED DANMARKS LÆRERHØJSKOLE TIL 1991. HAR SIDEN 1961 UDGIVET ADSKILLIGE MONOGRAFIER OM FORFATTERE OG KULTURPERSONLIGHEDER. BARNDOMSERINDRINGERNE "MIN FAR OG MIG" OG "ANSIGTET PÅ RUDEN".

KLAUS RIFBJERG

SEX OG SAMFUND

Ordet "sex" kom først sent til Danmark (i slutningen af halvtredserne, begyndelsen af tresserne) nu er det alle vegne. Viser det ikke andet så i det mindste den tabuisering, der omgav talesproget, når det drejede sig om kønslige emner dengang. Et seksualliv var noget man havde eller ikke havde, men tale om det gjorde man ikke, i hvert fald ikke i den toneangivende middelklasse. Til gengæld benyttede proletariatet og arbejderbevægelsen sin vundne frihed til at snakke om hvad som helst inklusive kønslivet og bruge de dertil indrettede gloser bramfrit.

Sådan har det altid været: det er muligt at bestræbelsen på at blive lige så fine og dannede som "de fine" har bevæget sig opad og også omfattet sprogbrugen, men fundamentalt har man udtrykt sig friere end dem der også sprogligt følte sig anbragt på et højere niveau.

Jeg er barn af trediverne i en middelklassefamilie, hvor al tale om køn og kønsliv var bandlyst, som om det slet ikke

eksisterede. Fra omgang med jævnaldrende drenge vidste jeg nok, hvad tingene hed, men at bruge de vulgære ord, mens familien hørte på, var utænkeligt og loftet var faldet ned, hvis jeg havde henvist til pik og kusse etc. Nu mange år senere slår det mig, at jeg aldrig har hørt min far og mor tage ordet "sex" i munden, men også hvilken iskold rædsel, der gik igennem stuen, da en besøgende dame sagde om en anden, at hun var en luder.

De voksne gjorde ganske vist gode miner til slet spil, selvom jeg så min mors mund rimpe sig, da glosen eksploderede i rummet. Nogen kunne altså sige sådan, som om det var naturligt at gøre det, men fejlen blev hurtigt korrigeret gennem fortsat cementtung stilhed omkring emnet, og hvad der havde med det at gøre. Skulle man endelige beskæftige sig med kønslivet, foregik det i mildt patetiske, "videnskabelige" skrifter som van de Veldes "Det fuldkomne ægteskab" og Fabricius' "Seksuallivet." Det var der ikke meget sex i, men da ordet efterhånden blev suget ind i sproget som af en vældig, uimodståelig (selvfølgelig amerikansk) støvsuger, var det ikke til at komme uden om og opfattes af de fleste som et ord, der har været der altid.

At man kan skrive "pik" og "fisse" i den berlingske avis, er noget jeg ikke ville have troet muligt for bare tredive år siden, og jeg indrømmer det gav et gib i mig, da jeg så det – og måske også måske en smule forargelse, for jeg er en ældre herre, og stumper af de gamle restriktioner sidder stadig i kødet og kan næppe fjernes. Før ordet sex blev gængs og kom på alles læber inklusive skamlæberne, måtte selv de seksualrevolutionære holde tømmerne stramt og tale om "erotik" og "elskov" o.l. i stedet for at tage de ord i munden, som cirkulerede i folkedybet.

Sex kom altså som en filologisk, social befrielse, for her kunne alle være med uden stands anseelse, og hvilken frækhed fandt man ikke i reklamerne, hvor meterhøje korsetter og stramme rolloner afløstes af trusser & BH, som signalerer sex i alle retninger? Pludselig var alting sex eller sexy, ja selv krig er mere sexet end fred, har man fundet ud af, for fred betyder kedsomhed, mens krig er spændende, uforudsigelig, liderlig og ender tit med et ordentligt knald.

Her har død og erotik taget hinanden i hånden, og der er åbnet for en nærmest uoverskuelig bunke af mulige kombinationer, for der er da ingen tvivl om, at caffe latte er mere sexet end en flad kop kaffe og en Lamborghini mere sexy end en gammel model Skoda eller en ny model hvad som helst, der tilbydes publikum som miljøskånsom. Hellere rig og sexet end syg og skyldbevidst.

Så vidt kan det gå, at de trusser og den BH, der afløste korsettet, har fået ny værdi som sexmarkør, fordi det sexede kommer i bølger af trends, som hurtigt slides, men kan få nyt liv ligesom ens fars slidte tøj under krigen når det blev "vendt".

At ordet sex har fået adgang alle vegne i det danske sprog, er ikke så underligt, når man tager de sidste års omvæltninger i betragtning. Verden ser ikke ud som før ungdomsoprøret i tresserne og halvfjerdserne, USA's dominans som kulturel supermagt er fuldt udbygget, og det seksuelle har dermed erobret en plads i bevidstheden større end nogensinde.

Kønslivet – som vi altså sagde for tusind år siden eller det man kalder "gamle dage" – har naturligvis altid været der, men er næppe registreret på samme måde sprogligt som i nutiden. Sex er alle vegne og en gulerod er i vore

dage næsten ligeså sexy som en dildo. Hvad Freud spåede er fuldkommen virkeliggjort, dødslængslen synonymiseres med den største lyst, bevingede mænd i sorte kostumer gennemkrydser storbynatten, og selvom det er den gode sag de kæmper for med deres sværd, er de også de rædselsvækkende dødskøbmænds repræsentanter, flyvende peniser med magt over alle de forsvarsløse og længselsfulde skød, der byder sig til alle vegne.

Ikke sært at der efter dette overbud må være plads til at en ny fromhed bryder frem. Den protestantiske kirke oplever en ny renæssance i toneangivende kredse, digtere søger domkirken og sidder med hengivne øjne og betragter Thorvaldsens liv- og kønsløse marmor. Æstetisk i høj grad tilfredsstillende, men sexet er det ikke.

Til gengæld ligger opløftelsen og det grænsesprængende i *løbet,* hvor man oven i købet taler om at gennembryde en mur eller at støde ind i den, angiveligt for at komme fribåren ud på den anden side. Her gør sexlivet altså ondt, og der er kun plads til én form for kærlighed, den til én selv. Men forsøget på at komme alt det sexede til livs er indlysende, de stønnende kvinder med ondt i lårene er så fjernt fra Ingres Odalisker, man kan tænke sig, og det er ikke bedre med mændene, hvis anstrengelser er en selvhenvendelse, der ikke ser meget andet end et ego.

Mens glæden over den tilkæmpede frihed var på sit højeste, skrev John Updike om en kvinde, der åbnede armene for en lysten elsker: "Welcome to the postpill paradise." Siden fulgte the zipless fuck, og nu er der snart ikke andet end maskinporno tilbage plus marathon og olympiader og alle andre mulige former for Kraft durch Freude.

Jeg tror ikke hverken Johs. V. Jensen eller PH med deres tanker om munter seksualitet ved hav og strand og sol og sommer ville have brudt sig om hverken den totale seksualisering eller bekæmpelsen i dens modsætning, men ville have foretrukket den antydningsvise erotik og for PHs vedkommende det gode frisprog fremfor den opstablede nypuritanisme, der ikke er det mindste sexet.

KLAUS RIFBJERG F. 1931, FORFATTER OG JOURNALIST, DEBUT 1956 MED DIGTSAMLINGEN "UNDER VEJR MED MIG SELV". MEDLEM AF DET DANSKE AKADEMI, DR.PHIL. H.C. LUNDSUNIVERSITET, ADJUNGERET PROFESSOR VED DANMARKS LÆRERHØJSKOLE. LITTERÆR DIREKTØR I FORLAGET GYLDENDAL 1984-1991. HAR UDOVER SIN LITTERÆRE PRODUKTION LAVET NYOVERSÆTTELSER AF J.D. SALLINGERS "THE CATCHER IN THE RYE" ("FORBANDEDE UNGDOM"), HVOR ORIGINALTITLEN BLEV DIREKTE OVERSAT TIL "GRIBEREN I RUGEN" (2004). BLANDT HANS MANGE PRISER ER MODERSMÅL-PRISEN I 2001.

THORSTEIN THOMSEN

DER MÅ VÆRE EN GRÆNSE

Min mormor, der var født i 1905 i en gammelmoralsk familie, ville ikke have brudt sig om den her artikel. Hun ville heller ikke have brudt sig om visse af mine bøger, så dem fik hun aldrig at se.

Jeg kan se hende for mig med hårde øjne og stramme læber: "Der må være en grænse."

MIT JOB

Mit job er forfatning. Jeg fortæller historier, korte og lange, jeg er altså skønlitterær forfatter på en ret bred skala. Jeg har skrevet billedbøger, læseletbøger, højtlæsningsbøger, ungdomsromaner, romaner til voksne og dertil sange, hørespil og film.

Sådan en forfatter opfinder selv sit sprog. Men der er grænser. I en læseletbog siger det sig selv, at man er underlagt nogle krav om læsetilgængelighed. Men man må også tage hensyn til sine læsere på andre måder. Man skriver ikke hvad

som helst i en billedbog til de 5-7årige. Og der er ord, man ikke bruger.

FRIVILLIG CENSUR

På et tidspunkt skrev jeg et kassettebånd til Børnenes Trafikklub. Det var et hørespil med indlagte sange. Jeg vidste på forhånd, at dette kassettebånd ville komme ud i flere hundrede tusinder eksemplarer.

Målet var at liste trafiksikkerhed ind i de 5-årige børn med en god historie. Også i de sippede familier. Også i de indremissionske kredse. Jeg gjorde mig meget umage, som man gør i en familiefilm fra Hollywood med ikke at støde de forkerte. Men jeg plumpede alligevel i. På et tidspunkt siger den meget forbavsede rotte, spillet af Anne Marie Helger: "Guuud!"

Ja, der kom klager. Man tager ikke det ord i sin mund i alle børnefamilier. Ikke på den måde i hvert fald.

Der kom også klager fra andre, om at rotten talte "grimt". Men det gjorde den faktisk ikke. Helger fortolkede bare sin byrotte. Hun syntes, byrotten burde lyde som en arbejderdreng fra Herlev, men altså én, der ikke bandede og ikke brugte seksuelle udtryk og ikke sagde sådan noget som pis og lort og motherfucker, jeg havde ikke skrevet et eneste "grimt" ord i rottens replikker. Rotten bandede ikke, men det lød altså sådan i nogles ører.

Interessant, ikke?

LORT

I mange år var jeg medskriver på et hæfte til Skovens Dag. Hæfterne, der hvert år havde et emne som skovens fugle, skovens pattedyr eller skovens træer, var betalt af Miljøministeriet

og var en meget stor succes, og et af dem havnede på ministerens bord. Han læste det i en stillekupe, og jeg tror, han havde lyst til at bande, men det måtte han ikke dér.

Men da han nåede frem til mine medskrivende naturvejledere, smed han hæftet på bordet og sagde: "I Miljøministeriet bruger vi ikke ord som lort."

Der var tale om rævelort. Han mente måske, at vi burde skrive hømhøm eller bummelum eller ekskrementer. Det havde vi selvfølgelig diskuteret i gruppen, men to af os – den ene var mig – nægtede at bruge et ord som ekskrement i en tekst, som en fire- femårig skal kunne forstå.

Den uenighed vil jeg kalde smag. Hvem har god smag og hvem har dårlig?

Men for mig var der i det her tilfælde lidt mere på spil. Et professionelt princip. Man skal sige tingene, som de er. Ikke provokerende, ikke overdrevent. Men som de er.

SEX

Sex har været et område, jeg har skrevet en del om, men ikke i børnebøger. En liderlig hankat er måske dukket op, men så ikke mere.

På den anden side er der også historier, hvor man ikke skal spare sig selv og sin læser.

For længe siden skrev jeg en ungdomsroman om en ung mand, der absolut ikke var hensynsfuld. Det er nærliggende at kalde ham et dumt svin. Meget apropos emnet her, så bliver man jo et dumt svin, hvis man siger hvad som helst til hvem som helst uden at tænke sig om.

Her kommer tre små tekster fra min ungdomsroman *Siv og den sidste Momberg*. Vi er i slutningen af 1960'erne.

Den første tekst er fra et samleje mellem fortælleren, det 18årige bud, og den 45årige mejeriejer, fru Momberg.

Den anden tekst: Efter samlejet tager buddet over og går i seng med sin kæreste, Siv, der er 17 år og meget, meget forelsket for første gang i sit liv.

Den tredje tekst udspiller sig umiddelbart efter den anden tekst.

TEKST 1

"Åh, hårdere. Hårdere," råber hun. Hendes hoved er så tæt på det ene bordben, at hendes touperede franskbrødsfrisure er helt skæv.

"Åh, fru Momberg," mumler jeg helt overvældet.

"Kald mig ikke fru Momberg," råber hun. "Aldrig mere. Kald mig Mum. Åh. Hårdere."

… Hun kaster sig rundt under mig, indtil gøbben pludselig svipper ud. Jeg får proppet den ind igen …

TEKST 2

Siv satte sig overskrævs på mig, og hun lo, så man kunne høre lykken rumle rundt dybt nede i hende … Hun trak sine arme om bag hovedet og skreg, og da jeg ikke kunne mere, sukkede hun længe efter og sagde: "Åh, Gud … åh, Gud … åh, Gud …"

TEKST 3

"Har du en anden?" spurgte hun og lød som et krystalglas, der bliver tabt på gulvet.

"Ja," sagde jeg uden at lytte efter glasskårene i hendes stemme. "Jeg har bollet med fru Momberg sådan ind imellem, mens vi …"

"Fru Momberg?"

"Ja. Vi … jeg. Altså hvis du vil have, jeg skal være ærlig, så er det sådan, at vi gør det om fredagen. Altså i dag var det godt nok torsdag."

"I dag?"

Den første tekst er humoristisk og grotesk, og jeg bruger her ordet "gøbben". Jeg har aldrig skrevet ordet "pik" i en bog (før i dette øjeblik). På den anden side finder jeg det komplet latterligt, at visse oversættere bevarer det engelske ord "penis" i en dansk udgave af en bog. Hvis der bliver ment "pik", så må man skrive det. På den tredje side bryder jeg mig ikke meget om lige præcis det ord. Det er så mange andre mere interessante variationer. En lille en af slagsen kalder jeg konsekvent for "tissemand".

I den anden tekst undgår jeg helt at nævne kønsdele. Det skal være en stærk og poetisk beskrivelse, der skal udtrykke Sivs opslugthed og forelskelse. Og, ja, jeg ved ikke, hvordan du har det, kære læser, men kusse og fisse og kneppe ringler ikke specielt poetisk i mine ører.

Den tredje tekst er mest dialog, og selvfølgelig vil buddet sige "bolle". Men lidt diskret har jeg været, for han siger det kun én gang.

Så ja. Hvis man skriver om heftig sex, så skal man bruge ordene. Synes jeg. Men de virker nok bedst, hvis man ikke trykker speederen helt i bund. En af mine rimeligt populære kolleger har i en voksenroman skrevet denne sætning: Han stak pikken ind i kussen.

Ja, ja. Det er da i orden. Men synderligt elegant er det jo ikke.

I øvrigt kom der fra en skolebibliotekar en beklagelse over omslaget på min ungdomsroman *Siv og den sidste Momberg*. Det viste et samleje. En forælder havde set omslaget, læst bogen og bragt den op til diskussion i forældrerådet. Bibliotekaren sagde, at hvis jeg nu bare havde sat et mildere omslag på?

Nej. Det havde været hyklerisk og uærligt. Så ville jeg have forrådt de læsere, der *ikke* havde lyst til at læse om den slags. En tiårig pige for eksempel, som havde læste nogle af mine humoristiske bøger til de mindre, kunne fejlagtigt have taget den med hjem.

Bogens omslag må ligesom sproget indeni tale klart og tydeligt.

GODT OG DÅRLIGT SPROG

Hvad godt sprog er, kan man sige meget om. Men én ting kan man altid kræve af det. Godt sprog skal være ærligt. Lyvesprog er altid dårligt sprog.

Lyvesprog har vi desværre alle vegne, og der bliver mere og mere af det. Jeg tænker ikke engang på reklamesprog, der beskylder slik for at være sundt. Eller ejendomsmæglersprog, hvor man må lede efter, hvad der ikke står i teksten, for her ligger altid beskrivelsen af, hvorfor huset er lidt for billigt.

Nej, jeg tænker på min næsten-nabo, Udlændingestyrelsen, der pludselig kom til at hedde Udlændingeservice midt under DF's storhedstid, som om det var en service at blive smidt ud af landet. (Ruderne ud til Ryesgade har ofte været udsat for angreb fra skuffede og rasende nattevandrere.)

Jeg tænker på alle de udfordringer, som vi nu ikke bare skal tage op, men også løse. Man løser nemlig udfordringer

nu. Hvad man gør ved problemer ved jeg ikke, for de eksisterer ikke rigtigt mere.

Jeg taler om vartegn som et pseudonym for højhuse.

Jeg taler om nemkonto, et totalt åndssvagt ord til en konto, der er mere besværlig end en ikke-nemkonto.

Sprog skal ikke absolut være pænt. Men det skal være sandt. Det skal være udtryksfuldt. Det skal være dækkende.

Og så skal det engang imellem tage hensyn. For man skal ikke lede efter konflikter alle steder. Nogle gange skal man sige sandheden på en måde, så den bliver spiselig for dem, den er tiltænkt. Og nogle folk – for eksempel børn – skal ikke høre alt.

Så jeg vil slutte af med noget så sjældent som en hyldest til en politiker, og det bliver ikke til Anders Fogh for hans kluntede indsats i opløbet til Muhammedkrisen, men til én, jeg ikke kender navnet på:

Længe leve den minister, der forbød pornobutikkerne at klaske polske barberede kusser på hårdt arbejde op i synet på små danske skolepiger, der er ude at spadsere med deres mormor. Sådanne billeder er vel ikke løgn, men det er forkert at vise dem i det offentlige rum.

Som min mormor ville sige: Der må være en grænse.

THORSTEIN THOMSEN F. 1950, FORFATTER OG CAND.MAG. I SINE UNGE DAGE VAR HAN ROCKMUSIKER, SENERE SPILLEDE HAN FOR BØRN. HAN HAR SKREVET 100 BØRNEBØGER OG SYV ROMANER TIL VOKSNE, BL.A. BESTSELLEREN "SNE PÅ HENDES ANSIGT" OG SENEST "ROCK HUDSON SKAL IKKE DØ I UKRAINE". HAN HAR MODTAGET EN RÆKKE PRISER, OG TRE AF HANS BØGER ER BLEVET FILMATISERET.

JENS JUHL JENSEN

AMOR OG ADAM

Oehlenschläger var et stort navn i sin tid, og besværlig er han jo også at stave til, så alt i alt må han nok siges at være kørt ud på et sidespor i den almindelige bevidsthed. Et ukendt aspekt af ham dukkede op i selveste Ekstra Bladet 4. maj 1970. Det drejer sig om nedenstående digt, der skildrer det som Bente Clod har kaldt for "Det Autoriserede Danske Samleje" i sin debutbog fra 1976. Jeg var engang til fest hos hende, mens hun boede på Christianshavn. På et vist tidspunkt bad jeg om at låne telefonen, der befandt sig i soveværelset. Overalt var der bogreoler spækket med tonsvis af bøger. Mens jeg stod med røret i hånden, kiggede jeg mig omkring og opdagede da at hvert eneste værk var skrevet af en kvinde. Det var jo i sig selv forunderligt nok. Endnu mere forunderlig var imidlertid den ene undtagelse der bekræftede reglen. Midt i alle damerne fjælede der sig et eksemplar af Rilkes Duino-elegier på tysk. Jeg tog bogen ud og bladrede i den uden at blive meget klogere. Først da jeg

satte den på plads igen, kom jeg til at kigge på dens ryg: R. Maria Rilke, stod der.

Nå, det var et sidespring. Dem rummer tilværelsen jo en hel del af i diverse henseender. Den gamle Adam har altså også begået et sådant da han komponerede digtet. Sådan set er det jo et særdeles stilfærdigt produkt. Det skildrer en situation der er hverdagskost året og jordkloden rundt, og som finder sted inden for det borgerlige samfunds konventionelle rammer: ægteskabet. Det rummer heller ingen uartige ord. I den henseende er der nok sket visse forskydninger i daglig sprogbrug gennem de sidste 200 år; men alle de gloser han anvender kan påtræffes selv i sippede ordbøger. Da jeg for nylig skulle forfatte en videnskabelig artikel på engelsk, var jeg ikke helt sikker på om jeg burde skrive ass-hole eller arse-hole. Derfor slog jeg op i The Advanced Learner's Dictionary, som jeg havde et eksemplar liggende af. Det har tidligere tilhørt Rungsted Statsskole og må derfra have sneget sig ud på et antikvarisk udsalg, formentlig i Helligåndshuset. Ingen af ordene var anført. For mange år siden publicerede den amerikanske leksikograf og lingvist Mary Haas en artikel, hvori hun hævdede at et lands kulturelle niveau kunne aflæses af i hvor høj grad man inkluderede "uanstændige" gloser i gængse ordbøger. Hun fremhævede Danmark som en pioner i så henseende.

Dog, det var atter et sidespring. De er svære at holde sig fra livet. Men hvad er så egentlig det attraktive ved digtet? Ethvert kunstværk er affødt af sin ophavsmands eller -kvindes ønske om at etablere noget smukt, perfekt, attraktivt,

noget der er bedre end hvad andre har skabt. Det ordforråd Oehlenschläger betjener sig af, er der stort set intet specielt ved. Der opregnes en lang række legemsdele, dels med deres normale benævnelser, dels med nogle metaforiske udtryk. Blandt de sidstnævnte er Elskovspil, Styrkesaften, Grottens dunkle Bund. Der er lang vej fra ord som tissemand, pik, penis til elskovspil; men det interessante ved denne glose er just de associationer den vækker. Guden Amor afbildes tit som et ungdommeligt flyvende væsen med en flitsbue i hånden. "Den uartige Dreng" kaldte H.C. Andersen ham, fordi han beskyder mennesker med netop sine elskovspile. Denne mytologiske situation har Oehlenschläger grebet i flugten og drejet i en særdeles kødelig retning.

Et kunstværks tilstræbte skønhed har altid nogle konkrete udvirkninger af målelig art. Malerier er normalt enten rektangulære eller afrundede. De første er enten kvadratiske eller aflange og kan så i sidstnævnte tilfælde være enten liggende eller stående. Engang var jeg inde i en kiosk i Aalborg for at købe en flaske vin. Den ungdommelige ekspeditrice af rød dansk malkerace havde en lige så dikotomisk tilgang til sagen. "Ska den wær wid eller rød?" forhørte hun sig og fortsatte så til næste trin i erkendelsesprocessen: "ska den wær sur eller sød?" Ligesom Oehlenschläger gik hun åbenbart ind for rimende poesi.

Men han var nu alligevel en større poet end hun. Det fremgår hvis man laver noget så tilsyneladende tråkigt som en statistisk undersøgelse af hans digt.

I skematisk form giver den dette resultat:

"STROFE"	1	2	3	4	5	6	7	SUM
KUPLETTER	4	4	5	4	2	5	2	26
		13			13			
ORD ULIGE	47	49	57	47	25	59	25	309
NR. LIGE	47		57		25		25	154
NR. ULIGE		49		47		59		155

Der er 7 strofelignende tekstdele af ret forskellig længde. De tre første af dem har samme omfang målt i rimende dobbeltvers (kupletter) som de resterende fire. Disse to mængder er tydeligt nok afstemt efter hinanden. Der foreligger altså et tilfælde af *talkomposition*. Det gør der også på et andet niveau. Antallet af ord i hver strofe er ulige. Sandsynligheden for at syv tilfældige tal alle er enten lige eller ulige er $1{:}2^6 = 1{:}64$, altså mindre end 2%. Han må altså have siddet og omhyggeligt regnet ud hvor mange ord der skulle være i hver strofe. Med en enkelt undtagelse er alle tallene enten primtal eller kvadrattal. Kort sagt: værket er et højlærd og gennemtænkt stykke poesi.

Denne diskrepans mellem ordlyd og komposition, mellem trivialitet og raffinement, udgør tekstens raison d'être. Ingenting sat op med roser. Den unge/gamle Adam har sat sig for at tage gas/pis på læseren. Det er også lykkedes for ham. Endda så det basker.

KUNST SERVERET SOM KITSCH

Raad til unge Ægtemænd

O, du, som med din Lillievaand
er nyligt lagt i Rosenbaand,
hvis Torne ikkun staaer i Brud

– gid aldrig de maa springe ud –
dig vil jeg give en Idé,
om hvordan Manden sig bør té,
naar Konen bliver øm og varm,
og Sukke hæver hendes Barm.

Læg hende i en Seng saa lun,
hver Pude fyldt med Edderdun.
Skyd under hendes Bag i Smug
en Pude gjort til samme Brug.
Men hvis hun har en fyldig Bag,
ja, da er det en anden Sag.
Skønt er Naturens nøgne Værk,
og derfor bort med hendes Særk.

Derpaa du fra hinanden slaar,
de tvende marmorhvide Laar.
Tryk dig til hendes Barm saa rund,
sug Vellyst af den røde Mund.
Men blusser heftigt hendes Kind,
stik Fingeren en Smule ind.
Nu er der dem, der paastaa at
man ret for Alvor bør ta' fat.
Sligt maa du ikke agte paa,
lad Fuskere kun gøre saa.

Nej, kys og kæl og prik og stik,
til du ser Graad i hendes Blik,
indtil du ser, hun svæver i
Vellystens søde Raseri,

til hver en Muskel er i Strid,
og hun dig giver sagte Bid,
indtil du lig en Ædelsten
omsluttes fast af hendes Ben.

Selv maa hun med et kærligt Smil
slaa Haanden om din Elskovspil,
at den kan svulme rund og trind
og dybt i Hjertet trænge ind.

Gør ej for kort den søde Strid,
men stød kun langsomt og giv Tid,
og gør for ej at mangle Krudt
en Hovedpause hvert Minut.
Naar saa en Kildren i dit Spær
forkynder Øjeblikkets Nær,
stød Sceptret ind, saa langt det naar,
lad Haar sig trykke imod Haar,
og sprøjt saa Styrkesaften sund
dybt ind i Grottens dunkle Bund.

Om du gaar frem ad denne Vej,
da siger hun dig aldrig Nej,
men er paa første Vink tilstede
at aabne Grottens Bund med Glæde.

JENS JUHL JENSEN F. 1940. MAG.ART. I SAMMENLIGNENDE SPROGVIDENSKAB, FHV. LEKTOR I LINGVISTIK, KØBENHAVNS UNIVERSITET. OVERSÆTTELSER FRA OTTE SPROG, FREELANCE MEDARBEJDER VED AKTUELT, INFORMATION ("LEKTOR LAALE"), WEEKENDAVISEN. HJEMMESIDE: WWW.JJJCPH.DK

CHRISTIAN GRAUGAARD

NÅR BIMBOER GUFFER GREN

EN RUNDTUR I DET SEKSUELLE SLANGSPROG

> Slang af enhver art har en underfuld underdrejet poesi, ligesom visse drømme og gode løgnehistorier – en egenskab man kunne kalde illegal poesi. Slang udvider mulighederne for hvad der kan siges og hvad der kan opleves. Slang giver mere flertydighed i verden.
>
> DAN TURÈLL, 1977

Sproget sover aldrig, det pejler i døgndrift sin tid og sit sted. Og med lyrikken som en mulig undtagelse er der næppe noget sted, hvor dets potentialer så legesygt og lydhørt kommer til udfoldelse som i slang. I halsbrækkende skift mellem poesi og parodi, vulgaritet og eufemisme strækker slangsproget sig hele vejen fra det søde til det skamløse – tabuer og trivialiteter tages ved vingebenet og gives ny fernis, dydigt eller under opsigtsvækkende bravalder. Med slang kan man kommunikere både bramfrit og i krypteret kode, og skønt slangs obskøne effekter ofte stjæler billedet, er dets funktioner

faktisk mange og modsætningsfyldte: Med et slangord kan man prale og provokere, lyve og lege, fornærme og forføre, være nedrig og opbyggelig på skift.

Lad os starte fra bunden: S-e-x siger sex, og dermed har vi stavet til et udspekuleret sprogligt problem. For hvordan benævner man noget, som har førsproglige rødder og tilmed er filtret ind i et tætmasket spind af kulturelle betydninger, for hvilke der i hverdagssproget kun findes tilnærmelser og bleg pastiche? Seksualiteten er og bliver sprogets sorte hul – et astronomisk tyngdefelt, som suger *hvad som helst* til sig, men i hvis nærhed det meste forvandles til slagger af utilstrækkelige tegn: I århundreder har vi forgæves forsøgt at nærme os et neutralt seksuelt sprogbrug, men jo mere vi prøver at dressere, jo mere må vi med et suk konstatere, at sproget er utilnærmeligt for dressur: Også i dag må vi således tage til takke med børnehavens "tissemænd" og "tissekoner", anatomisalens "peniser" og "vaginæ", baggårdens "pikke" og "kusser", strikkeklubbens "køn" og "ædlere dele" og seksualundervisningens "lemmer", "kønskarakterer" og "organer".

Det seksuelle sprog er klemt inde mellem liderligt lir og lam lægelatin, og i sprækkerne mellem søndagsskole og sømandshjem finder man slangordene, der har området "syd for ækvator" som en foretrukken biotop og herfra (heroisk) forsøger at puste liv i de hensygnende alfabeter. Og virkemidlerne er mange og opfindsomme. Ligesom slang helt oplagt kan være både plat og vulgær (jr. "bæskubber", "sutteso" og "spermcontainer"), hører også det søde og eufemistiske med til den drevne slangbrugers vokabularium: Som mand kan man således "lege beduin" (have rejsning under dynen), "baske med den envingede" (onanere) og "vælte

damer" (forføre kvinder til sex), mens man som kvinde kan få "dukker i udhængsskabet" (blive gravid) blot ved at "spidse blyanten" eller få et "dyt i bamsen" (have samleje med en mand). Slangregistret spænder hele vejen fra det stridt ekspressionistiske til den rene og skære lillepigepoesi, og der er unægteligt et stykke vej fra at "æde tæppe" på en "pornoso" (have oralsex med en udfordrende kvinde) til at "være rundhåndet" (onanere) eller "knække anemoner med nakken" (have samleje i det fri) – fra at "lege futtog" med en "badenymfe" (have samleje bagfra med en yndig kvinde) til at "få den i skideren" af en "horny" "bæfakir" (have analsex med en liderlig homoseksuel mand).

Jo, seksuel slang er så sandelig en vidtløftig genre, men skønt der tales med mange tunger, kan visse genkommende tematikker dog ikke undgå at springe i øjne og ører. Lad os i flæng nævne:

1. Den *kulinariske* (hvor man bl.a. møder "løgene", "melonerne", "sydfrugterne", "kørvelen", "kruspersillen", "nødderne", "bollerne", "grønærten", "bananen", "kødpølsen", "mørbraden" og "stegen" – eller skulle det måske være "et stykke med saltkød" eller en gang "fissefillet med spermolade"?).

2. Den *zoologiske* (hvor man bevæger sig fra "bien og blomsten" over "sild", "frøer", "misser", "vildkatte" og "tyre" til "anakondaer", "hugorme", "bukke", "tæver", "svin", "dunkedyr", "strandløver" og "gamle grise").

3. Den *krigeriske* (hvor man "erobrer", "nedlægger", "straffer", "fyrer kanonen af", "prygler aben", "banker bæveren", "flækker pelshuen" eller bruger "sovekammerpistolen", "krumsablen" og "den skaldede hævner").

4. Den *musikalske* (hvor man "spiller kødfløjte", "trutter i trompeten", "tramper i vandorglet" og "danser sengepolka").

5. Den *bibelske* (hvor man kun iført "adamskostume" "kender", "boler" og "horer" – eller står ansigt til ansigt med "perleporten", "den forbudne frugt" og "det forjættede land").

6. Den *geografiske* (hvor man har "gæster fra Rødby", "kinesere i lysthuset" og "russerbenzin i tanken" – eller "står af i Roskilde", tager til "de varme lande" og nyder "udsigten til Bagsværd via Ballerup").

Og endelig:

7. Den *pyromane* (den triste deroute fra at "brænde varm" og "være tændt" til man bliver "skoddet" af sin "flamme").

Hertil føjer sig mere sofistikerede lydlige konstruktioner, hvor slangord med fræk elegance parafraserer, ironisere og digter videre: Ens "qvinds" (kvinde) kan således være både "humsk" (det modsatte af uhumsk) og "lex" (lækker), ligesom man – med lidt held – kan få en "guldvask" af et "lufthul" (oralsex af en stewardesse), "gafle" et "grydeklart" "pungdyr" (forføre en lysten mand) eller slet og ret dyrke "sport i to'eren" med en "lækkersøvnig" "baginder" (have analt samleje med en liderlig homoseksuel mand). I sidstnævnte tilfælde kan man ligefrem risikere at "miste sin bædom" – med mindre, naturligvis, man i forvejen er en rutineret "ringridder" (analsexudøver) eller tilhører gruppen af skræmte "afraids" (mennesker, hvis angst for hiv-smitte er ude af proportioner).

Slangord er ofte knyttet til afgrænsede grupper og miljøer, og hvad der i én sammenhæng kan vække umiddelbar genklang,

vil i andre forekomme som den rene og skære volapyk. Velafprøvede betegnelser som "røv" og "kusse" (hvis etymologi kan spores tilbage til oldnordisk) er således blevet en del af de fleste danskeres aktive ordforråd, mens der eksempelvis blandt teenagere, studerende, soldater og håndværkere – ja, helt ind i vennekredsens eller ægteskabets mikrokosmos – kan udvikle sig en omgangstone, som kun er gangbar i dette minimale felt og sågar kan udløse øretæver i andre. Hertil kommer, at seksuelle subkulturer ofte benytter en hemmelighedsfuld, intern terminologi, som dels har til hensigt at navngive skattede remedier og praktikker (jr. ord som "cockring", "sling", "glory hole", "dungeon", "fisting" og "golden shower"), dels – mere subtilt – fungerer som et socialt kit, der sikrer sammenhold og identitet ved tydeligt at optegne skellet mellem insider og undrende udeforstående.

Ikke mindst den mandlige homokultur er rig på sådanne indforståede koder, og det er værd at mærke sig, at mangen en nedladende "heteroseksualisme" med tiden har fundet vej til homojargonen som en sammenrystende, selvironisk spejlingsfigur. Ligesom andengenerationsindvandrere undertiden kan tiltale hinanden som "perkere" eller "sortsmudskere", kan bøsser således tillade sig et internt frisprog med betegnelser som "frøken", "tante", "fisselette", "bitch", "bøssekarl", "kusse" og "svans", uden at det dermed (nødvendigvis) får karakter af spydighed eller homofobisk selvhad.

Også prostitutionssproget har gennem århundreder udviklet sig til en ganske raffineret sociolekt, og foruden de mange benævnelser for prostitutionskunden ("john", "nosserær", "forsørger" mv.) findes der myriader af termer til brug for varebetegnelse og diskret markedsføring ("gensidig

fransk med og uden"). Oven i dette har sexarbejderen (som selv er lidt af en slangmagnet jævnfør ord som "natsværmer", "tusindpik", "fliseslider", "husmoderafløser" og "lørdagskylling") med årene udviklet et helt unikt og (vist nok) internationalt kodesprog, som knytter an til alverdens lande, hvis nationalkarakter uforskammet sættes på erotisk formel: "fransk" (oralsex), "tysk" (spanking), "dansk" (missionærstilling), "græsk" (analsex), "svensk" (onani), "italiensk" (i armhulen), "russisk" (mellem lårene), "spansk" (mellem brysterne), "norsk" (onani, mens den prostituerede ser på) eller "hawaiiansk" (samleje gennem hullet i en ananasskive). For nu blot at nævne nogle få.

Traditionelt er det seksuelle slangsprog et overvejende mandligt projekt, og det afspejler som sådan mandlige synsvinkler, interesseområder og problemfelter. Penis beskrives ofte i selvforelskede krigsmetaforer (jr. "brækjernet", "dolken", "hævneren", "kællingeflækkeren", "kanonen" og "køllen"), mens skeden ses som et erobringsklart serviceorgan for mandens ustillelige begær (jr. "karlekammeret", "lysthuset", "pumpehuset" og "pikhulen"). Også samleje og onani betragtes typisk, som var de mandlige enemærker (jr. "bade ormen", "polere håndtaget", "dyppe svinet", "flække buketten"). Lesbiske kvinder ofres kun et indigneret skuldertræk, hvorimod mandlig homoseksualitet er en sært dragende risikozone, som kalder på lige dele nysgerrighed, latterliggørelse og demonstrativ foragt. Slang undergår dog sine stadige metamorfoser, og sideløbende med senmodernitetens sociale og erotiske ommøbleringer synes slangsprogets skarpe kønsopdeling efterhånden at måtte vige for mere uforudsigelige

og plastiske, ja næsten demokratiske tendenser: "Drønet", "skåret", "godbidden", "stegen", "lamsebenet", "godten" og "det forsuttede bolche" har således tabt deres kønskromosomer, mens tidligere maskuline monopoler som at "nedlægge", "bage", "pule", "lire" og "bruge hånd" i dag står til rådighed for kvinder såvel som for mænd.

I tilgift til sådanne spontane sprogmutationer gøres der fra seksualideologisk hold behjertede forsøg på at rense Mål og Mæle for stødende og diskriminerende nedrigheder og i stedet indføre politisk korrekte neologismer af typen "hyggehule" (skede) og "hyggestav" (penis). Hvor velmenende sådanne forsøg end er, falder de dog altid til jorden på grund af deres nivelleringsiver og anstrengte pædagogiseren: Sproget er ikke et anliggende for veldædige hattedamer m/k, og slangordenes appel er just deres evne til uforfærdet at sabotere den til enhver tid gældende kammertone, søge bagom det friserede og forskelsløse i skamløs jagt på knaldeffekter og billige stunts. At omtale kvindens kønsorgan som en "dåse", et "kødsår", en "fjams" eller et "plørehul" vækker således næppe feministisk begejstring, ligesom en betegnelse som "dødens gab" (homoseksuel mands endetarmsåbning) næppe er at finde i ordbogen hos Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske. Ikke desto mindre er denne hamperhed en del af sprogets (og seksualitetens) (og tilværelsens) iboende drilskhed, og fandtes der ikke sådanne indlysende urimeligheder, måtte vi straks opfinde dem. Slang er sprog med et åndedræt og en puls. Levende og levet sprog.

Også når det gælder fremmede sprogtunger, er seksuel slang befriende blottet for berøringsangst og stramtandet xenofobi, og i en forslugen global kakofoni fordanskes og

forvanskes et uoverskueligt hobetal af oversøiske betegnelser: Man kan "date" en "dario", "bange" en "bimbo", være "hot" på en "donna", "fake" som en "femme" og "honke" med en "über bitch", til man bliver "dumpet". Hertil kommer alle de førnævnte subkulturelle særkender, som i takt med fetichsamfundets omsiggribende erotisering finder vej til det brede seksuelle hverdagssprog: Betegnelser som "dominatrix", "spanking", "bondage", "bizar" og "kinky" er for længst blevet kurante uden for Det Sorte Selskabs snævre kreds.

Slangordene er talesprogets dumdristige fortrop, og lige så trodsigt, de bliver til, lige så stensikkert må de før eller siden gå til grunde: Hvad blev der eksempelvis af ord som "knop" og "gnubberske" (lesbisk kvinde), "humørcyklist" (homoseksuel mand), "stangsvigerinder" og "svipsvogre" (kvinder/mænd, som har haft sex med samme partner), "flængboler" (promiskuøs person) og "tranlampe" (kvindelig sexarbejder)? Med vekslende hast gennemløber slangord en nådesløs evolution fra avantgarde over kliché til *camp* anakronisme, og lige fra fødslen stunder de mod deres grav – om ikke andet fordi de overlistes af hverdagen og ender som brodløst og salonfæhigt normalsprog (jr. ord som "bøsse" og "bolle"). Eller som det mere poetisk udtrykkes i en redaktionel artikel om "Klassesprog og Slang" fra tidsskriftet Frem anno 1925: "Nogle faa nyder den Ære fra at være Sprogets kaade og uartige Drenge at blive agtede Borgere med Indfødsret i Rigssproget". Akkurat.

Og endelig: forfatterens personlige slangfavoritter. Jeg må erkende, at jeg har en forkærlighed for det finurlige, subtile og musikalske og falder pladask for ord som "mundguffer"

(oralsex), "lækkersøvnig" (liderlig), "lillelørdag" (hverdag, hvor man har sex), "elevatorblik" (granskende blik fra top til tå), "pikfang" (attraktiv mand), "nissehuen" (forhuden), "kajakmanden" (klitoris), "trille ært" (kvindelig onani), "ballonknuden" (endetarmsåbningen) og "kødnovellen" (det ydre kvindelige kønsorgan). Desuden har jeg, må jeg tilstå, en faible for det kiksede eller rent ud altmodisch og vil – til mine bedsteforældres hinsides henrykkelse – slå et slag for længst obsolete termer som "skørtejæger", "Casanova", "Don Johan", "hvepsetalje", "kardon", "erobring", "sheik", "løbepas" og "nattergaletur" eller – når det går højt – for udtryk som at "spille lommebillard" (lege diskret med penis i bukselommen), at "håndrulle" (onanere) og at "lave et spejlæg" (have sædafgang på eget maveskind).

Men mest af alt elsker jeg dog det undseelige, lille "englefisse" (spontan natlig sædafgang), hvis eksistens ikke alene vil være mandlige læsere behageligt bekendt, men som rent ordligt udmærker sig ved et utilstedeligt sammenstød af flæsk og tårnhøj spiritualitet, som i en vis forstand opsamler og udfolder hele seksualitetens sære pointe(løshed): At vi skal fare vild i spændingsfeltet mellem kød og overjordisk æter, være tidsindstillede og udødelige i ét.

Jo, slang er sprogets legeplads, men også et smugkik ind bag pænhedens kulisser, bag om forbud og socialt snerperi. Slang kan være politisk ukorrekt med format, en smuk, bøvet, spidsfindig, plat, pjanket, ferm, tankevækkende, bovlam, bevidsthedsudvidende, reaktionær, fremsynet, gemytlig eller ondsindet satire. Slang må kunne *lyde* og *smage* af noget, vække opsigt, genkendelse, forargelse og latter. Og således kommer slangordene til at strutte af kulturel værdi – de er

små kamæleoner, som både kan afsløre og dække til, udlevere og indlemme, distancere og skabe sammenhold. Men først og fremmest er slang myldrende sprogmusik for Vorherre, et velsignet og velsignende sammenrend af eder og forbandelser, skældsord og lydord, fynd og fortalelse, omskrivning, kodesprog, dialekt, argot og jargon.

"Slang giver mere flertydighed i verden", konstaterede Dan Turèll i 1977, og tillad mig frækt at gøre hans ord til mine: Slang er sprogets mest sensitive nerve, et eksplosivt laboratorium, hvor lyd møder lir, så søde og skandaløse betydningslag skyder frem. Slang er kancellisprogets uvorne fætter, dets værste mareridt og inderste længsel efter kaos og livsfarlig spontanitet. Slangord gør livet og sproget levende. Menneskeligt.

Artiklen er en stærkt bearbejdet udgave af en kronik bragt i Politiken den 16/11 2002 i forbindelse med udgivelsen af bogen "Lir – slang om sex" (Rosinantes Forlag).

CHRISTIAN GRAUGAARD F. 1967, LÆGE, DEBATTØR, KRITIKER OG FORFATTER. PH.D. PÅ EN SEKSUALHISTORISK AFHANDLING OG NYUDNÆVNT PROFESSOR I ALMEN SEXOLOGI VED DET SUNDHEDSVIDENSKABELIGE FAKULTET, AALBORG UNIVERSITET. FORMAND FOR ORGANISATIONEN SEX & SAMFUND. SIDEN 1996 LITTERATURKRITIKER OG KULTURSKRIBENT VED DAGBLADET POLITIKEN OG I PERIODEN 2006–2012 CHEFREDAKTØR FOR BIBLIOTEK FOR LÆGER, VERDENS ÆLDSTE MEDICINSKE TIDSSKRIFT OG I DAG LÆGEFORENINGENS KVARTALSORGAN FOR MEDICINENS HISTORIE, KULTUR, FILOSOFI OG METODE. FORFATTER OG MEDFORFATTER TIL EN RÆKKE FAGLIGE BØGER, BL.A. "KUN FOR DRENGE – VÆRD AT VIDE OM KROP, FØLELSER OG SEX" (2011), "CORPUS – REJSER I MENNESKEKROPPEN" (2010), "KROP, SYGDOM OG SEKSUALITET" (2006), "KEND DIN KROP, MAND" (2006), "LIR – SLANG OM SEX" (2002), OG "SEXLEKSIKON – FRA ABE TIL AARESTRUP" (2001). HAN HAR DESUDEN SKREVET OG OVERSAT POESI, SENEST DET ANMELDERROSTE ELMER DIKTONIUS-UDVALG "PÅ TOPPEN AF ET ØJEBLIK" (2011).

LARS CHANDRESH HENRIKSEN

SAMLEJET SOM KOMMUNIKATIONSSITUATION

Intet sprogligt er mig fremmed

ROMAN JAKOBSON

En af de mest pudsige sprogfejl jeg har noteret mig i mit sprogvidenskabelige liv, forekom i en dansk film om live show, altså et offentligt samleje i underholdningsøjemed. At stille et samleje til skue er i øvrigt ikke et moderne fænomen. Det har fundet sted i alle tidlige kulturer i form af et såkaldt "hierogami", dvs. helligt bryllup, nemlig præsten og præstindens offentlige samleje ved forårstid på marken. Men her jo i en ganske anden kommunikationsramme, nemlig som del af frugtbarhedskultens ærbødighed overfor naturkræfterne. Dette er udtryk for en samhørighed, mens nutidens live show er udtryk for en distancering til vore egne livsprocesser.

I filmen så man en mand og en kvinde i samleje på en lille scene. Undervejs hørte man gentagne gange fra kvinden: *Støn, støn!* Så vidt jeg husker, var der ingen der grinede eller

protesterede, selv om der jo tydeligvis var tale om en oplagt grammatisk brøler. Det kvinden skulle have sagt, var selvfølgelig åh, åh! og ikke *støn*, som er BENÆVNELSEN på dette at sige åh – OMTALEN AF DET, ikke UDØVELSEN.

Årsagen til sprogfejlen er ikke svær at finde. Ligesom genren kriminalroman har et fortælleteknisk problem med at hidsætte en holdbar psykologisk motivation for heltens livsfarlige aktiviteter – standardløsningen er som bekendt en økonomisk motivation, idet helten optræder som politimand eller privatdetektiv, men sandsynligheden holder ofte ikke stik – således har kunstarten live show et problem mht. personernes biologiske motivation. Den pågældende kvinde forsøgte – her forgæves – at skjule sit manglende engagement. Hun havde næppe begået denne sprogfejl, hvis hun havde kendt en smule til middelalderfilosofi!

Her arbejdede man meget med sproget og opstillede bl.a. et vigtigt skel mellem at NÆVNE, HIDSÆTTE et ord og AT ANVENDE det: Hvis jeg i en artikel om kommunikation og ansvar fx skriver: "Glistrup var tæt på at blive sigtet efter injurielovgivningen, da han udtalte sit berygtede: *Fremmedarbejdere formerer sig som rotter*," så har jeg ikke dermed ANVENDT eller PÅSTÅET den kursiverede sætning. Jeg har NÆVNT den. Jeg har ikke taget kommunikativt ansvar for sætningens udsagn, men blot peget på sætningen, hvilket er noget ganske andet. Jeg har ikke UDSAGT den, men OMTALT den. Men sproget er subtilt. Man kan fx ikke HØRE forskel på om et ord eller en sætning er nævnt eller anvendt (i skrift kan man, som jeg har gjort ovenfor, med kursivering markere at der er tale om benævnelse). Ja, sproget er underligt

nærigt; mærkværdigvis og lidt uhyggeligt forholder det sig sådan – AT IKKE ALLE ORD DER KOMMER UD AF MIN MUND, ER MINE! Sproget markerer simpelthen ikke denne afgørende forskel mellem at ANVENDE og NÆVNE. Som bl.a. illustreret i følgende vittighed:

> Manden der er kørt over for rødt bliver standset af en politimand der stikker ham et stykke papir og siger: "Læs det højt!". "Jeg vil gerne købe en lodseddel i politiets lotteri", oplæser manden. Politimanden bemærker da: "Ja tak, det bliver lige en tier".

Den amerikanske komiker Lenny Bruce udnyttede dette, da han engang blev anklaget for at bruge obskøne ord. Med falsk uskyldighed meddelte han dommeren at han da meget gerne ville holde sig loven efterretteligt, om blot dommeren ville være så elskværdig at nævne ham hvilke ord han skulle undlade at sige! En sproglig snarrådighed, der minder om Jesus overfor farisæerne.

Nu tjener det til kvindens undskyldning at sproget som nævnt på dette punkt er nærigt og ikke markerer forskellen mellem at bruge og nævne, og den er derfor ikke særlig levende for sprogbrugerne. Men finder dog anvendelse som i dette replikskifte i en FAR TIL FIRE-film:

> Fru Sejersen: Hvor gammel er du, Ole?
> Ole: Mig? Tolv.
> Far (korrigerende): Jég er tolv år.
> Ole: Ih Far, vokser du nedad?

Eller i følgende vittighed:

– Ved du, hvad Frida sagde, da jeg friede til hende?
– Nej.
– Hvem i alverden har fortalt dig det?

Sædvanligvis er det altså sådan at der ikke kan høres forskel på om et ord NÆVNES eller ANVENDES. Sammenlign *Der står en hest* og *Ordet "hest" har 4 bogstaver.* Men lige netop på udråbsordenes (interjektionernes) område slører sproget IKKE forskellen.

For interjektionerne ligger i yderkanten af sproget. De er ganske almindelige ytringsformer for indre tilstande – og ligner jo hinanden på forskellige sprog. De er biologiske: man GØR noget, når man ytrer dem. De er ikke som sprogets andre enheder frigjort fra virkeligheden, dvs kun forbundet per konvention. Ordet *av* hænger sammen med ubehaget på en helt anden måde end ordet *hest* hænger sammen med hesten.

Et ord er en lyd, der betegner et fænomen. Således fx lyden [hæsd] der i det danske sprogsamfund opfattes som betegnelsen på dyret hest. Ingen tager fejl af ordet og genstanden, kun få vil forsøge at fodre ordet eller ride på det! Der er klar forskel. Men når lyden betegner en lyd, så kan det blive svært. Lyden *støn* betegner den betonede udåndingslyd åh, lyden *suk* betegner den ubetonede udåndingslyd. Ordet *støn* nævner fænomenet, lyden åh ER den.

Til yderligere forsvar for kvinden og til sprogvidenskabelig klargørelse må det dog nævnes at udråbsordene – måske

påvirket af deres stærke grafiske markering i Anders And og andre tegneserier – kan overlappe med udråbene, altså ordet *støn* brugt som udråbet åh. *Så kommer jeg farende der, og – støn, så er idioten ikke hjemme*. Ordet *støn* brugt som åh kan vel nærmest karakteriseres som humoristisk, slangagtigt. Det gælder dog vist nok ikke for *suk*. Men man siger i hvert fald hverken *suk* eller *støn* i en alvorlig situation*: Så står jeg der, og – suk, så dør han mellem hænderne på mig*.

Kvindens problematik har fået mig til at blive nysgerrig på samlejet som kommunikationstype: Hvilken rolle spiller sproget i denne sprogfattige adfærdsform, og hvilke former for sprog træffer vi her? Og hvad er samlejet for en kommunikationssituation?

Det kommer næppe som nogen overraskelse for læseren, når jeg her røber at nærværende sprogvidenskabelige redegørelse IKKE er bestillingsarbejde fra Dansk Sprognævn, som jo ellers netop har sprog og sprogfejl som dagligt arbejdsfelt. Ja, jeg har under mit arbejde med artiklen ofte været i svære tvivl om hvorvidt den nogensinde ville se dagens lys (hvilket i læsende stund er gjort til skamme).

Selvfølgelig er jeg mig den spænding bevidst, der ligger i den tilsyneladende modsætning mellem emnet og den logiske analyserende behandling af det. Selv humor er der et udbredt tabu mod at forholde sig analyserende til. Piet Hein siger: "Humor kan ikke defineres. Thi de, der kan tænke sig at definere den, kender ikke humor". Et underligt udsagn. Analyser af humorens væsen er meget sjældent morsomme, siger man – som om dét var et argument. En psykologisk analyse af sorg er vel heller ikke sørgelig, en undersøgelse

af smitsomme sygdomme er – forhåbentlig – ikke smitsom. Mit ærinde her er heller ikke at frembringe en seksuelt stimulerende tekst, men at lære noget om forholdet mellem sprog og situation ved netop at tage udgangspunkt i en sprog-ekstrem kommunikationstype.

Jeg vil altså gå til sagen uden at lade mig afskrække af de kulturskabte disharmonier der måtte opstå af min nøgterne approach til et meget unøgternt emne. Jeg vil derfor ikke undervejs ustandseligt løfte hatten høfligt og undskyldende til læseren og komme med medvidende distancerende grimasser i form af udråbstegn, gåseøjne og hvordan man nu ellers skriftligt kan komme med sigende øjenkast til læseren.

Mit emne er altså samlejet. Af praktiske grunde indskrænket til hvad jeg vil kalde standard-samlejet. Dvs. to mennesker der har tid og lyst til projektet og kan give sig hen i oplevelsen uden at skulle overtale den anden osv. Jeg holder mig til samlejet som et UFORSTYRRET SAMARBEJDE og udelukker altså også diverse former for desperado-sex, som fx samlejer på lokum eller med kort tidsfrist eller i neddæmpende omgivelser – som fx et samleje hvor den ene partners ægtefælle ligger snorkende og døddrukken i sengen ved siden af.

Det der sprogligt springer i øjnene ved selve samlejet, er først og fremmest dets store grad af USPROGLIGHED. Det betyder selvfølgelig ikke at der ikke kan ytres meningsfulde ord undervejs – selv om disse ofte er af en særlig sproglig art – men at samlejet er en socialt institutionaliseret kommunikationstype, der IKKE GRUNDER SIG PÅ SPROGET som nødvendig forudsætning. De fleste kommunikationstyper: bryllup, retssag, ejendomshandel, eksamen, skænderi, nabosnak over hækken osv. – står og falder med sprog. Uden

sprog ville de bryde sammen, hvilket netop IKKE gælder samlejet. Ved rejser i et fremmedsprogligt land kan man også foretage mange interaktioner uden sprog – køb af souvenirs, bestilling af mad – men usprogligheden her har klart karakter af bevidst undtagelse der accepteres som afvigelse – klodset eller morsom. Vi kan have det vældigt skægt i en græsk basar, når vi gestikulerer og peger og krops-forklarer, netop fordi vi er fælles om den underliggende præmis – vi burde have sprog her, men det har vi ikke.

Et samleje er ET FOKUSERET SAMVÆR OM EN SÆREGEN, POSITIV BIOLOGISK ENERGI-UDVEKSLING. Formålet er et kropsligt velvære, og dermed er sprogligheden reduceret. For jo mere to mennesker er fælles om en oplevelse, des mindre sprog har de brug for. Til en koncert vil man næppe under en forrygende guitar-solo sige: *Nej, hvor han dog spiller godt på sin elektriske guitar i aften!* hvad man derimod godt kan sige bagefter. Men under selve oplevelsen går tendensen mod kortere sproglige udtryk: *Hold da op hvor er det godt!*, "*skide fedt!*" eller måske blot et sigende skub med albuen i siden på den anden. Grundmekanismen er i hvert fald: JO MERE FÆLLESOPLEVELSE, DES FÆRRE ORD. Så meget desto mere interessant bliver det så at se, hvad det er for en slags sprog der alligevel forekommer under den – endnu stærkere – fællesoplevelse som samlejet er.

En anden side af den nævnte tommelfingerregel er at sproget kan bruges til at etablere et fællesskab. Vi er sædvanligvis mere optaget af indholdet af hvad der bliver sagt, end selve dette at der bliver sagt noget. OK, dette er nok en af de

gængse sprogvidenskabelige virkelighedsforvridninger, for det gælder jo fx ikke hvad man kunne kalde UNDERSKUDS-KOMMUNIKANTER. De gamle på alderdomshjemmet er nok mere optaget af at de får besøg end om samtalen drejer sig om at sønnen fortæller om sin nye bil eller datteren om en film hun lige har set.

Men selv folk, der får sprog nok, kender til at fællesskabs-aspektet dukker op i oplevelsen. Det kendes fx fra den seksuelle læggen an: introduktionsfasen, det der i amerikansk psykologi kaldes "courtship game". Dette er uhyre interessant sprogligt i sin balance mellem direkte og indirekte kommunikation. Jævnfør fx *Skal vi ikke gå ud og få lidt frisk luft* i en given situation. Eller klicheen *Vil du med hjem og se mine frimærker*? Den er blevet leksikaliseret i sin seksuelle hensigt og kan derfor ikke mere bruges i dette tvetydighedens spil, undtagen som vittighed.

Et måske mere upåagtet sted er i det ægteskabelige skænderi. Selv om skænderiet som indhold sætter spørgsmålstegn ved fællesskabet, så udtrykker det jo i sig selv et fællesskab, en enighed, nemlig om det formålstjenstlige i voldsom-snak: Det er derfor et kraftigt våben i et skænderi at nægte at tale. Og modparten får travlt med at lokke den tiende til dog at sige et eller andet. Man prøver med neutrale emner og ting man ved den anden sætter pris på. Og det er beroligende når sprog-broen igen er etableret.

Der ligger i selve sprogets eksistens et løfte om fællesskab. Det er jo det sproget er til for. Det er det Robinson Crusoe udtrykker når han i sin dagbog skriver: "Sproget har at gøre med det befolkede univers. Den erfaring jeg forsøger at forelægge er i modstrid med essensen af de ord jeg bruger".

Samlejet er et så markeret fællesskab at det principielt overflødiggør ordene. Det er i sit væsen usprogligt. Dette udtrykker sig bl.a. i at ord – når de alligevel forekommer – bryder de sædvanlige regler: *dumme dreng* betyder i denne forståelsesramme nøjagtigt det samme som *dejlige dreng*. Og allehånde sprogperifere og sprogreducerende mekanismer er tilstede: udeladelser, underforståelser, udråbsord osv.

Men i forlængelse af indledningens historie om live show er det et spørgsmål om disse – åh, ih, ah, osv. – overhovedet kan kaldes sproglige i denne sammenhæng – selvom de selvfølgelig i høj grad bærer på en meddelelse. Snarere er de fysiologisk på linje med rene åndedrætslyde. Under alle omstændigheder er de i yderkanten af hvad vi vil kalde sprog.

Samlejet er en samtale der ikke består af ord, men af kropslige reaktioner. I de fleste kommunikationstyper er kroppen ude af fokus – helt tydeligt i alt skriftsprog. Men selv sætninger som *Det har jeg ikke tænkt på, Knud har skrevet et dødgodt digt* og tusinder af andre, ændrer ikke betydning om de bliver sagt i en nudistlejr eller af fysisk handicappede eller under hvilke som helst andre kropsomstændigheder. Almindeligvis er kroppen simpelthen ikke med i sprogets verden, selv om den – som alt andet – selvfølgelig kan omtales: *Jeg er lige blevet opereret for forhudsforsnævring, Husk nu at tage badebukser på* og lign.

I samlejet – som i dans, boksning og få andre steder – foregår kommunikationen grundlæggende uden ord. Dens elementer er kropslige aktioner og reaktioner som befordrer hinanden: Det at min partner bliver ophidset, ophidser mig, og dette ophidser igen hende. Det er en smuk cirkel, og det er det samarbejdet går ud på: at påvirke og påvirkes.

Hin-und-zurück vil jeg kalde denne mekanisme, som er en enestående interaktion. Når jeg fx giver en ven en gave, bliver han glad. Og jeg glædes over hans glæde. Men så kører den heller ikke videre. Min glæde udmønter sig ikke i, at jeg giver ham endnu en gave, der igen glæder ham osv. osv.

Men i samlejet virker denne hin-und-zurück-interaktion: et fantastisk psykobiologisk samarbejde. Og hermed er der både fysisk og psykisk samvær, både seksualitet og kærlighed. Altså i hvert fald plads til disse dimensioner. Og dette er jo evolutionens invitation til slægtens videreførelse. Heroverfor har fx gruppesex visse kommunikative mangler. Det er ren sex – og dermed usædvanligt og tiltrækkende. Men der mangler hin-und-zurück, det er uden det fundamentale samspil mellem to: "Hvem er det lige nu der stimulerer mine testikler så dejligt, er det Gerda eller Ina? (for det kan sgu da vel ikke være Hugo!).

Denne kropslige samtale i standardsamlejet – hvor begge parter så at sige taler i munden på hinanden! – har sin egen grammatik, sine faser og forløb. Alt sammen for at opretholde energi-niveauet.

For eksempel er et samleje ofte en vekslen mellem kropslig blidhed og kropslig voldsomhed. Feinschmeckere forstår at afbryde på crescendo-toppene og slå over i blidt gear (jeg håber læseren vil bære over med eventuelle skavanker ved mine terminologiske nydannelser på dette felt, hvor der ikke er nogen alment anerkendt sprogbrug at tage fra). Efter at alle kropsstillinger og kropsåbninger er afprøvet, er det en selvforstærkende ophidselse når partneren fx kæler ganske forsigtigt i nærheden af centralstederne. Partneren kan her

med små midler fortætte den voldsomme energi, nogle gange som en art dril. Og det er i sig selv ekstra befordrende at blive ophidset af noget så fysisk minimalt som en forsigtig finger omkring navlen eller en pusten på et bryst.

Noget lignende kendes fra musikken. Efter et voldsomt musikudtryk med samtlige instrumenter kan et forsigtigt klaver på samme måde bære energien videre med små midler – hvor det samme spæde pianospil ville have en helt anden betydning og effekt i begyndelsen af musikstykket.

Det er på baggrund af denne kropslige grammatik samlejets ord må ses og forstås. For når kommunikationstypen dybest set ikke har brug for ord, hvilken funktion har de ord der bliver sagt da – om der altså overhovedet bliver sagt nogen?

Lad os sætte at kvinden på et tidspunkt midt under tumulterne råber: *Knep mig!* Det er klart, at denne sætning her har en totalt anderledes betydning, end hvis den fx bliver sagt af en utålmodig kvinde, der ved en fest bliver kurtiseret af en noget ubeslutsom mand og derpå resolut tager ham ved hånden, hiver ham ind i et afsides soveværelse, demonstrativt låser døren, og så smider sig på sengen med de selvsamme ord. Her er ordene fuldgyldige. Midtvejs i samlejet er de temmelig overflødige, også selv om vi underforstår et *knep mig mere endnu*. Hun er ikke i en situation hvor hun regner med at manden vil holde op, hvis hun ikke siger sætningen. Modsat hos den utålmodige kvinde, hvor ordene afgjort tilfører situationen noget nyt. Jeg vil omtale forskellen på den måde at sætningen brugt midt under samlejet fungerer som UDTRYK, mens den hos den utålmodige kvinde bliver brugt som UDSAGN, hvilket er den sædvanlige sproganvendelse.

Jeg havde engang en – i alle måder i øvrigt – interessant oplevelse af forholdet mellem ord som udsagn og som udtryk. Under et meget vellykket førstegangssamleje udbrød min partner: *Jeg elsker dig*. Lidt efter sagde hun: *Nej, jeg mener det ikke*. Jeg forstod at hun havde sagt sætningen som udtryk, men pludselig havde hørt den som udsagn, og derfor følte hun måtte dementere. Det sjoveste var nærmest dementiet, for jeg havde jo nok ikke tænkt mig at hænge hende op på sin udtalelse (Udenfor referat: ja vældig interessant sprogsituation og vældig interessant analyse, men for ikke at fremstå som helt kynisk fagmenneske, må jeg lige sige at den nævnte situation er en af de smukkeste oplevelser jeg har haft på området (ja nu bryder jeg jo det løfte jeg afgav ovenfor om ikke at undskylde osv., men altså – det ER sgu et svært emne at balancere med)).

Nuvel. Ord brugt som udtryk er bidrag til den fælles, psykobiologiske energi-eskalation. Et falsk bidrag til denne er i øvrigt det der kaldes at simulere orgasme. At dette er kommunikativt snyd viser netop hvad der er overholdelse af kommunikationsreglerne.

Ord brugt som udtryk har altså fokus på effekten og er derfor ikke bundet til deres "officielle" indhold: *Jeg dør, jeg dør!* Men grunden til at de har effekt er, at de ikke er sagt i den hensigt at skabe effekt, men er sande udbrud.

Og så til samlejesætningen over alle samlejesætninger! Nemlig: *Jeg kommer!* Denne klassiker af en sætning samler flere funktioner i sig. Den er et kraftigt eksempel på både udtryks- og meddelelsesfunktion, altså som udsagn. Udtrykksfunktionen fremgår med stor tydelighed af det forhold at den kan GENTAGES. Sætninger der gentages står og falder jo

åbenbart ikke med deres information. Ved deres overflødighed bryder de det fundamentale relevansprincip. Normalt PÅSTÅR sproget, her bevidner, afslører det. Selvfølgelig har sådanne sætninger en information, men de sprænger kommunikationsrammen bagud ved at bringe tydeligt bud om HVORDAN AFSENDEREN HAR DET MED INFORMATIONEN. Som følge heraf bliver sproget mere fysisk nærværende med tryk, intonation osv. (se videre min GENTAGELSEN – ET AF SPROGETS ØMME PUNKTER. In: Tidsskrift for Sprogpsykologi 2. 1991)

Meddelelsesaspektet er også klart nok. Afsenderen oplyser modtageren om visse velkendte kropsenergetiske processer – med særlig vægt på konsekvenserne heraf! Nemlig underforstået: Det er altså ikke lige nu vi skal have tissepause, det er ikke lige nu vi switcher til en anden kropsindgang, en anden stilling!

Den tredje funktion er som en åbning til fænomenet: synkron-orgasme. Dette kan vel siges at være toppen af menneskeligt samvær og samarbejde (men der lurer forskellige Guiness-farer her, altså præstationsstress til situationen udenfor samlejet; venner og naboer, Guiness Rekordbog osv.).

Et samleje er som sagt en slags usproglig, biologisk samtale. I et førstegangssamleje vil der dog oftest være et ekstra niveau af meddelelse: Når to nybollere under et planmæssigt fremadskridende genitalsamleje switcher over til oralsex, skaber de hermed en art samtale henover det biologiske samvær. De bryder nemlig grænser sammen som kun delvis stammer fra kroppens virkelighed: "Kan vi også gøre det her sammen?"

Det er klart at selv samme seksuelle aktivitet – fx oralsex – ikke hos garvede sambollere har samme grænsebrydende funktion og effekt som hos nybollere. Sexualvarianten er hos rutinebollerne ikke – i samme grad i hvert fald – en del af en ordløs energisamtale. Hvis den trofaste hustru anmoder sin mand om en hurtig gang analsex inden TV-Avisen, er det ud fra et biologisk behov, ikke for at overskride en grænse. Der er ikke nogen tilsigtet tabubruds-effekt, der hvor fænomenet gentager sig med regelmæssige mellemrum i forholdet. Selvfølgelig kan konen godt i et konkret tilfælde have en bitanke med forslaget: "Han skal lige huske jeg er en frisk pige". Men lige meget hvor holdbare mine eksempler er, er det klart at der er en forskel på i hvor høj grad en given seksual-aktivitet har den oplevelsesmæssige hovedvægt på biologi eller meddelelse. Man kan klargøre dette ved at pege på at fænomenet "frækhed" som i høj grad ligger på meddelelsesplanet.

Hvis kvinden under et fælles-genitalt afsnit af samlejet siger: *Giv mig den i munden*, så er der tale om en mellemkategori, idet sætningen både er udtryk og et reelt udsagn. Den har effekt i kraft af sin bogstavelige og rent praktiske betydning, hvad sætningen *knep mig* som nævnt ikke har. Den ændrer intet. Men sætningerne kan også blive alt for instrumentelle. Det gælder hvad man kunne kalde rene regibemærkninger som *Har du husket at tage noget på?, Jeg får ondt i denne her stilling* osv.

Det er egentligt underligt at "frækhed" overhovedet er stimulerende. For at gøre frække ting er jo det modsatte af umiddelbarhed, det er reflekteret og udtænkt. Ikke lige seksuelle dimensioner, skulle man mene.

Et eksempel: Hvis kvinden i startfasen, hvor de sidder overfor hinanden, hiver skamlæberne fra hinanden i fuld belysning og besigtigelse og siger: "Kom og lad mig mærke dig", idet hun selv med fingrene påbegynder processen, ja så er der jo ikke tale om kernepsykologien i seksualitet: overgivelse, hengivelse og medriven. Der er refleksion med i spillet.

Er det ophidsende fordi det er en slags snyd? Jeg ved det ikke. Men i hvert fald er det klart at aktiviteterne under samlejet kan befinde sig forskellige steder i skalaen: fra total spontanitet til nøje planlægning (hvis du, min kære læser, har et bud på en forklaring af det frækkes psykologi, vil jeg da meget gerne høre den: lars.chandresh67@gmail.com).

De sproglige eksempler jeg hidtil har nævnt har været materiale der, alt efter situationen, kunne fungere som enten udtryk eller udsagn. Men der findes også enheder i sproget, der næsten udelukkende har udtryksværdi. Det er selvfølgelig det, der hedder "tabuord". Men det gælder først og fremmest at alle ord der betegner seksuallivet er lidt specielle, fordi vi ikke har et neutralt ordforråd på dette felt. Enten er de vulgære – *kneppe* – eller fjollede – *bolle* – eller sterile – *coitus*. En modforholdsregel herimod er den løsning af den gordiske sprogknude som jeg selv og mange i min generation har valgt, nemlig at bruge ordet *bolle* som neutralt hygge-ord. Et pudsigt seksualsprogligt problem har sygdommen AIDS givet. På grund af smittevejene er man nu nødt til – selv i noble kommunikationssituationer – at tale ret detaljeret om det seksuelle felt. Der er mange sprogiagttagelser at gøre, når pæne overlæger prøver at komme helskindet igennem.

At ord har forskellig stilistisk værdi vil sige at de har forskelligt HJEMSTED. De hører hjemme i en bestemt situationstype og bliver tonet heraf. *Benklæder* betegner det samme som *bukser*, men bruges mest i konfektionsverdenen og har derfor en anden klang. Det, man kalder vulgære eller frække ord er ord HVIS HJEMSTED ER SAMLEJET. Ligeså situationsskævt det er, hvis en gynækolog bruger ordet *kusse*, ligeså situationsskævt er det, hvis kvinden midt under samlejet giver sig til at tale om *penis*. Derfor var det netop en meget kreativ joke, da jeg engang så en kæmpe graffiti der blot bestod af det ene ord *PENIS*! For graffitti-genren er også kraft-ordenes hjemsted – i deres sekundære funktion som provokationsmateriale.

Udtryks-ord som *pik, kusse, kneppe* osv. har samlejet som hjemsted – og da samlejet ikke hører med i den officielle – taletilladelige – virkelighed, bliver det til at ordene regnes for vulgære. Og er de engang blevet kraft-ord, kan de enten bruges som stimulation under samlejet eller til at forarge og fornærme med. Det er jo en fantastisk kraft samfundet har investeret i disse ord – en kraft som børn med rette forundres over og henrykt eksperimenterer med: tænk at sådan en lille lyd kan få hele middagsselskabet til at gå i opløsning og tante Birthe til at bryde hulkende sammen.

Sexuelle kraftord er faktisk ret specielle. De har en power som ellers få ord i sproget. Sædvanligvis er det sætninger der kan påvirke, fornærme og irritere m.m. Men her er det ordet i sig selv, altså end ikke i dets anvendelse. Tænk bare på alle de ordbøger der ikke vil/tør optage dem, fx Retskrivningsordbogen. Og det er da vildt uprofessionelt at gøre det til en illegitim sprognysgerrighed at ville indhente viden om stavemåden *knæppe* versus *kneppe*.

Disse kraftord har deres eget liv og virker – modsat det sædvanlige – uafhængigt af sammenhængen. De sprænger den fundamentale kontekstramme; den der gør at samme sprogmateriale kan have vidt forskellig funktion i forskellige omgivelser. Som fx lyden [sgu] i "Det sku' du ikke have gjort" og "Jeg forstår sgu ikke hvad du mener". Men kraftordene kan ikke kontekst-knækkes: de er for stærke. De har en art kropslighed i sig, de indeholder en spæd voldelighed. Ikke noget seksuelt overgreb, men en anmasselse, en grænseoverskridelse. De forulemper ved deres blotte tilstedeværelse: en sproglig krænkelse, en intimitetsblottelse. Det er deres funktion i sprogsamfundet, det er det vi har dem til.

Det er det tante Birthe reagerer på, og det der er udfordringen for dommeren overfor Lenny Bruce. Disse vilde ord virker FØR de overhovedet er kommet i brug, blot ved at blive nævnt. På amerikansk har man dog i nyere tid løst den gordiske knude ved at tale om *the F-word* i stedet for *fuck,* ligesom man undgår *nigger* og siger the *N-word*.

Således søger man i dagligsproget at komme udenom problemet. Men indenfor sprogvidenskaben skulle man gerne været kommet ud over denne berøringsangst – og være i stand til at beskæftige sig med denne videnskabs materiale, nemlig ordene. Derfor ved man ikke, om man skal le eller græde, når en af Danmarks allerstørste sprogforskere, Louis Hjelmslev, skriver således – i åbenlys afmagt overfor sit fag: *Det må måske, for at give et eksempel, være tilladt at minde om, at det kan anses for tilstedeligt på dansk at betegne en lille naturlig forretning med verbet at* nisse*, medens det ord med* t*, som dette ord med* n *erstatter, er temmelig stærkt belastet med tabu…* (Sproget 1963:68). Nej, kære læser, jeg kan da heller ikke lade være

med at tænke på hvordan det var gået, hvis man havde bedt Hjelmslev om en redegørelse for det danske ord *pisse!*

Og minsandten om ikke en nulevende sprogforsker fremturer i denne pinlige uprofessionalisme, når hun arbejder med: …ét af de stærkeste tabuområder, nemlig "kønsliv". Faktisk er dette tabuområde så *magtfuldt, at jeg i visse tilfælde er ude af stand til at nedskrive eksempler; jeg kunne selvfølgelig løse problemet ved at stave ordene bagfra, men jeg vælger at overlade til læseren at fylde tomme pladser ud*. (Brita Lønstrup. Dagligsprog – værktøj og legetøj. 1980:123)

Så har jeg mere forståelse for orientalisten Fausbøll der så tidligt som i 1866 udgav "Ordbog over Gadesproget og saakaldt daglig Tale" og heri stavede de heftigste ord med græske bogstaver. Ydermere brugte han pseudonymet V. Kristiansen. Det skulle jo nødigt hedde sig…

Men så med de ikke-tabuiserede seksualord, hvordan taler man i dagligsproget nobelt og uprovokerende om seksualitet? Ja, svaret er jo at det gør man slet ikke. Der er selvfølgelig – i alle sprog – et urhav af betegnelser for seksuelle fænomener, holdt væk både fra middagsborde og ordbøger. Men hvilke fænomener får så sprogiklædning i den accepterede virkelighedsselektion? Hertil regner jeg selvfølgelig ikke fagordene, men kun ord der tilhører dagligsproget. Og de er få. De fleste har et slang-præg.

Indenfor de sidste årtier har synet på homoseksuelle fx ændret sig ganske meget, som det fremgår af bevægelsen i ordet *bøsse* fra kraftigt skældsord til neutral betegnelse. Jamen hvad sagde man da før? Ingenting, såmænd. Ordet *homoseksuel* er dannet i 1869 af den tysk-ungarske forfatter Karoly Maria Kertbeny. Det blev især udbredt via den populære

sexolog Havelock Ellis. Ordet kom til at spille en væsentlig rolle i kampen mod fortielse og kriminalisering. I England dødsdømte man indtil 1830'rne for hvad der i den danske straffelov hed – *omgængelse imod naturen*. I Mellemøsten og i andre mandsforkvaklede kulturer er der stadig en stærk homofobi (endnu dødsstraf i Saudi-Arabien). Og det samme var tilfældet hos vore egne mandfolke-forfædre – vikingerne. I det lille sjældne og halvforsvundne ord *arg* – det som indgår i *forargelse* – har vi mindet om en stærk homofobi. Det betød på oldnordisk umandig, oftest med en homoseksuel bitone. I de nordiske sagaer var det et meget voldsomt ord, der kunne føre til hævn og fejder. I digtet Thrymskvadet er Thor, der er forklædt som kvinde, bange for at blive kaldt *arg* – og det skønt de gamle guder ikke just pålagde sig selv seksuelle restriktioner.

Men pludselig har vi så et detaljeret seksualord som *jomfru*. Engang betød det blot ung kvinde, men nu om dage har det en præcis betydning, der også viser sig i *jomfruhinde* – altså uden samlejeerfaring. Et ord der betegner anatomiske forhold dybt inde i vagina!? Og er anerkendt. Jamen hvordan kan det nu gå til? Jo selvfølgelig fordi det er mændenes ord. Det betegner en kvinde der ikke har haft samleje. Nuvel, men hvad er så betegnelsen på en mand i samme situation? Ingen, det har kulturen slet ikke interesseret sig for! Det hedder bare ikke noget. Det er jo først sent at ordet *jomfru* – stadig med et glimt i øjet – også kan betegne en mandsperson.

Og hvad er det så ordet interesserer sig for? Jo, den pågældende kvinde kan udmærket være lokalmester i oralsex – med begge køn! Eller analsex – og stadig kunne være værdig/slave-klar til den patriarkalske betegnelse *jomfru*. Det

gælder jo uhyggeligvis at seksualitet i de allerfleste kulturer – stadig – ER SET MED MANDENS ØJNE!

Feltet er farligt, meget fortrængt – og derfor upræcist. Ordet *onani* – oprindelig medicinsk sprog, men nu om dage almindeligt – betyder som bekendt solo-sex og stammer fra historien om Onan i Biblen (1. mosebog 38,9). Men det Onan havde gang i, var afbrudt samleje, også kaldet *coitus interruptus*. Men hvem tør præcisions-snakke om den distinktion? Et andet seksualord *sodomi* – sex med dyr – er fra en historie (1. mos. 19) om de syndefulde byer Sodoma og Gomorra, som imidlertid var kendt for homoseksualitet. Denne betydning har ordet stadig på engelsk. Men i det engelske lovsprog kan det både betegne dyresex og homoseksualitet. (Igen: hvem har interesse af at skelne så langt nede i moradset!).

Det er ikke uforståeligt, men alligevel pinligt og dybt uvidenskabeligt at mange gængse tabuord stadig holdes ude af ordbøgerne. En ordbog fremstiller jo sig selv – enten implicit eller eksplicit – som deskriptiv, men er via sin censur jo i virkeligheden normativ. Nuvel, hele feltet – såvel seksualitet som seksualitetsord – har en fantastisk social kraft. Og hele dette ordforråd er et resultat af to stærke modsatrettede kræfter: dels selve sprogfænomenets eksistenskraft som resultat af det fundamentale behov for at have ord for vigtige fænomener, dels den modsatrettede kraft for "ro og orden".

Men der er således flere ord om samlejet end undervejs i det. Sexualitet er i sit væsen sprogløst. Det kan understøttes af ord og det kan undermineres af ord – og det kan jo fungere helt udmærket uden ord. Men samlejet er også et sprog-overskridende fænomen. Undervejs kan vi være så heldige at bryde

den indre samtale, den konstante ordstrøm der kører, hvad enten vi bryder os om det eller ej. Vi tror vi er herrer over sproget, at det er os der bruger det – men vi har svært ved at holde op med at bruge det. Vi kan standse den ydre samtale, men den indre kører videre. Når det ydre sprog kører uden samtalepartner kaldes det "at snakke højt med sig selv". Det regnes for lidt pinligt, men hos dem der ikke gør det, sker det samme blot indenbords. Man kender det måske, hvis man går alene i et rum et stykke tid, og så pludselig opdager at der har været nogen hele tiden. Umiddelbart tror man de har hørt alt hvad man har sagt, indtil det går op for en, at man slet ikke har sagt noget – højt altså.

Den tyske filosof Schlegel fra romantikkens tid beklager sig over at han, selv når han er alene, stadig er to, og han ønsker han kunne standse denne selvkørende, indre dialog. Men det er svært, den fortsætter selv hvor den er overflødig og i vejen, som når vi går i skoven, svømmer eller kæler.

Orgasmen kan bryde disse ordlænker. Seksualitet er at slippe kontrollen – derfor er vi så tiltrukket af den og samtidig så bange for den. Det er en befrielse at slippe ord og tanker og bare mærke, være til. Ord kan forstærke den seksuelle oplevelse, og omvendt kan seksualiteten for en stund standse den indre debat. Så sproget ophører med at være tvang og bliver det som det skal være – et værktøj vi kan bruge eller lade være med at bruge, alt efter situationen. Til spørgsmålet om vi overhovedet kan standse dette ord-bulder, disse konstante tankestrømme, som psykologen William James kalder dem, må vi heldigvis svare ja – og tænke på at det i årtusinder har været projektet i den indiske kultur under navnet MEDITATION.

Samlejet har altså en helt særlig status i sprogvidenskabelig sammenhæng. At det kan forstyrres af ord – jf. de nævnte regibemærkninger – er ikke noget specielt. Det gælder jo ethvert samvær. Det særlige er at samlejets biologiske kommunikationsformål kan understøttes og styrkes af ord.

På hvilket andet område end sex leger folk ellers bevidst sprogpsykologer: "Lad mig se hvilken biologisk effekt mine ord kan have på dig – og omvendt!". En anden positiv sprogbiologi som fx at synge sit barn i søvn er asymmetrisk – det er ikke tilsigtet at forælderen undertiden selv skvatter med i søvn. Sexualudsagn – hvad enten ord eller sætninger – er sprog der helt undtagelsesvis virker ind på kroppen og ikke bare på bevidstheden.

Og endelig kan altså seksualiteten, der i forvejen punkterer såvel semantik som grammatik, løfte bevidstheden helt ud af de sproglige rammer, sådan som det også kendes i andre former for ekstase og som nævnt i meditation. Ligeledes i visse kraftige former for vækstterapi. Her vælder bortgemte oplevelser op og bryder igennem det tynde overflade-lag af den daglige sprog-fornuft.

Grundkarakteren ved samlejet som kommunikationssituation er altså at det er uden sprog. Ligesom boksning er det et rent biologisk samvær. FOR DER ER IKKE NOGET AT SNAKKE OM!

Man kan have spontan eller tilrettelagt usproglighed. Samlejet er det første, boksning det andet. Jeg oplevede engang en endnu mere struktureret usproglighed, nemlig én måneds tavshed på et 3-måneders kursus i yoga og meditation.

Det var stærkt og spændende at fungere med andre mennesker uden sprog i så mange dagligdage. Man var på en helt ny måde nødsaget til at stå inde for sine handlinger. Man kunne ikke bortforklare endsige forklare dem. Der var ingen styring eller defineren af relationer – som fx i følgende replikskifte:

A: Jeg hedder Svend, hvad hedder du?
B: Jeg hedder generalkonsul Holm

Man kunne ikke "ud-balancere" sig med andre mennesker – eller hvad man nu skal kalde dette at lave fx "damage control": *Undskyld, må jeg sidde her?, Ja, jeg nåede altså ikke hjem og skifte tøj, svigermor.*

Ordene er altså et vigtigt middel til at meddele situationsopfattelse, hvilken slags social situationen man mener man befinder sig i. På denne måde bliver de også en slags vibrationsskjold. Hvis to mennesker der ikke kender hinanden, er på en lang tur sammen i elevator, bryder det spændingen i elevatorkassen, hvis de kan få sprogdemonstreret deres roller og markeret deres forhold. Så er de nemlig passagerer og ikke mere bare to sprognøgne mennesker ved siden af hinanden et sted i verden – det er nemlig alt for farligt.

En situation uden sprog – og dermed uden markeret situationsdefinition – er åben og mulighedsrig, man har ikke så mange regler at holde sig til og må tage personligt ansvar for hvad der sker, ikke bare socialt rolle-ansvar. Opmærksomheden kan hæfte sig ved ting som sproget ellers tramper ned, og der er ingen ord at gemme sig bag. Hvis derimod den ene

elevatorpassager siger: "Det er ellers noget varmt i dag", så har vedkommende dermed angivet, at samtalen videre kan forløbe neutralt og distanceret. Der er dermed et velkendt kommunikationslandskab, heriblandt ikke mindst reglerne for hvordan man skal afslutte.

Derfor skal der helst hele tiden ske noget på det sproglige bevidsthedsniveau. Hvis man ikke har sproget til at knægte situationen, bobler der alt for mange dimensioner op (se videre min artikel "Sprog og tavshed" i tidsskriftet PSYKOLOGI marts 1988)

Den kropslighed og mulighedsvifte der altid myldrer frem i samvær uden sprog er imidlertid ikke foruroligende i samlejesituationen, hvor den jo netop er budt velkommen, er anerkendt og et tilsigtet tema.

Her er intet sprog, for der er ingen sociale balancer, der skal holdes øje med og bringes på plads. Der er i den forstand ingen social kommunikation. Man styrer ikke forløbet med bevidstheden som sædvanligt, det er krop møder krop. En stor del af ens sædvanlige samværs-teknik er væk, fordi en anden – mere ustyrlig – har erobret feltet.

I den forstand er samlejet asocialt – og derfor usprogligt. Jeg befordrer ikke processen som sædvanligt ved at være i det ydre, men derimod ved at lytte indad og mærke og følge mine kropsimpulser. Der skal slet ikke diskuteres og spørges. Der skal bare følges med.

Når – for nu at tage et almindeligt eksempel – manden undervejs pludselig hiver erektionen ud, vender kvindens krop i en anden stilling og så mosler videre, er det jo lige præcis en del af energiarbejdet: at holde dampen oppe og hele tiden søge/glide over i stærkere intensitet.

Modsat alle andre menneskelige interaktioner – måske lige undtagen de zenbuddhistiske fægteceremonier – handler samlejet om at ikke-gøre, at tillade. Kernen i det er min egen hengivelse: hvor meget tør jeg være til stede uden kontrol, og bare opleve og give plads til mit eget drive: LET IT HAPPEN, sådan som så mange psykoterapeuter, guruer og rocksangere har som mantra.

Thi dette er samlejets vilde tilbud, det er samlejets fantastiske visdom – at her er det rigtige og gode og dejlige det der sker, når du ikke gør noget, men i stedet følger med i det der sker. Her er du suveræn ekspert: det som du føler er godt og rigtigt, og det som faktisk er godt og rigtigt, det er her det samme. Du er autoriteten. Ingen ser klarere på dette samleje end du gør; der kan ikke komme nogen klogerik og prikke dig på skulderen og sige: "Jaja, lige nu har du lyst til at det hele skal være meget langsomt. Men det er ukorrekt". Ingen instans i verden er tættere på sandheden end du er. Dette fænomen sker i samlejet – og i kunsten, i kunstudøvelsen. For det gælder når du skriver et digt, men ikke når du sidder i gymnasiet eller på universitetet med en opgave i kulturgeografi. Samlejet er der hvor du øser af hele dig, hvor "rigtigheds-kriterierne" kommer indefra – modsat lønarbejde, modsat temmelig meget andet. Både kunst og sex er hengivelse. Men begge dele kan selvfølgelig blive pop, blive uærligt.

Sex og kunst er at give slip, at åbne for alt det der flyder af sig selv. I det seksuelle samspil gælder det at jo mere du gør for dig selv, des mere gør du for din partner. Jo mere fryd og ophidselse du kommer i kontakt med og bliver fyldt af, des mere fryd og ophidselse skaber du hos din partner. Hvad er mere ophidsende end at se seksualiteten stige op i din

partner og mærke hende gribe ud efter dig og presse dig ind til sig. Hendes totalt egoistiske hengivelse til seksualenergien, det er dit det bedste. Et samleje er en omvendt Mother Therese! For her gør du noget for et andet menneske via at gøre noget for dig selv.

Og det er en stærk oplevelse, det er en meget sund oplevelse. Og tænk nu hvis du tog den med ud i din dagligdag, tænk hvis du troede på dig selv på samme måde her! Den geniale kropsterapeut Wilhelm Reich siger et sted at hvis arbejderne havde et godt seksualliv, så ville de ikke så let lade sig undertrykke. Så ville de ikke bare acceptere at miste sig selv, at blive presset ud af deres tilstedeværelses-visdom.

Og lad os så lige coole ned med noget helt andet: Lad mig nu pege på et par områder der ligger i yderkanten af emnet, nemlig i yderkanten af samlejet: de postcoitale sætninger. Jeg tænker ikke blot på den mandlige standard-replik: "*Var det godt for dig?",* men på i hvilken form – og i hvilken hastighed – det første normalsprog dukker op efter at åndedrættet er bragt til ro og efter diverse kælelyde. Det kan være en efterkritik af samlejet, en diskussion af eventuelle problemer eller hits undervejs. Det kan være en personvurdering: *Du er bare rådejlig* eller det kan bare være: *Er du ikke også blevet tørstig?* Hos faste samlejepartnere kan der ofte forekomme ekstremt prosaiske postcoitale sætninger med emner helt væk fra situationen. Forskellen mellem en sætning som *Jeg har lyst til et bad lige nu* og *Var det ikke i aften der var Hitchcock?* er bl.a. den at førstnævnte stadig har samlejesituationen som referencepunkt.

Det er svært at snakke om disse ting, for der er ikke noget udbygget beskrivelses-sprog til rådighed. En artikel om disse

emner kan dårligt undgå at udvise et stilistisk virvar. Jeg har forsøgt at gøre mig hårdfør overfor disse problemer, og jeg har ikke stræbt efter at være specielt morsom eller specielt kynisk undervejs. Alligevel må læseren – og jeg selv – undertiden trække på smilebåndet. Men jeg vil ikke lade mig kue af kulturens forvrængninger på dette felt – jeg vil ikke mildne og tildække disse sår og disharmonier som ikke er mine.

Min bestræbelse i denne sammenhæng har været klar og entydig. At bestræbelsen ikke kan realiseres uden sproglig søgang og kommunikativ støj er kulturens skyld. Jeg fralægger mig dette ansvar. Det betyder selvfølgelig ikke at jeg ikke åbent tilstår en vis frihedskæmperglæde jeg har følt undervejs. Jeg skal jo også have lov at opleve min egen tekst!

Lad mig her hen imod slutningen skitsere et forskningsprogram. Som nævnt ovenfor – og som enhver ved – er det svært at slå det indre sprog fra selv under samleje, og de mærkværdigste – dvs. mest situationsfremmede tanker og informationer og billeder kan dukke op. Som udtrykt i vittigheden: "Sam, the ceiling needs painting". Det pauvre engagement og den situationsuvedkommende tanke, som sætningen udtrykker, kan imidlertid også opstå i mere intense samlejer. Selv her kan sproget være med et godt stykke hen ad vejen.

Jeg kunne derfor godt tænke mig en interview-undersøgelse ud fra det spændende sprogpsykologiske spørgsmål: "HVAD LAVER DU EGENTLIG MENS DU BOLLER?" – underforstået inde i hovedet. Kommer der brudstykker fra dagens mere verdslige beskæftigelser, eller kører der bevidste billeder på den indre skærm om den hotte ekspeditrice/ekspedient henne i døgneren?

Det ville være interessant at høre svarene. Du kan jo selv – kære læser – starte med at spørge din partner under næste samleje – eller nok lidt bedre: bagefter!

Samlejet som kommunikationssituation? Jo, lad os slutte som vi begyndte med et organiseret samleje, nemlig en ægte hierogami. Vi skal så bagud i historien. I alle agerbrugskulturer har man brugt sådanne ritualer til at støtte og styrke frugtbarheden. Overalt, også på vore breddegrader, har man haft forårssamlejer på marken. I Odyssen (V, 125) havde Demeter samleje med Jason på den nytilsåede ager ved forårets begyndelse. Kendtest, bedst beskrevet, er nytårsceremonien i Babylon. Her havde man i 12 dage myter og optrin hvori verden genskabtes. Det var ikke bare mindeforestillinger, verden genskabtes. "Dengang Universet skabtes første gang", hedder det et sted. Det tog lang tid før der blev gjort op med den europæiske fejltagelse at myter bare er søde men naive – og usande – historier om virkeligheden. Nej, de er drejebøger, manualer til virksomme ritualer. I den hellige tid – i skabelsen – var der åbent til det inderste i universet. For verden skabtes på ny. Her kunne tingene påvirkes. Selvfølgelig. Ligesom hvis man river et hus ned for at genopbygge det et andet sted, så er alle muligheder åbne. Man kan se hvordan fremtiden konstrueres. Det er skabelsestid, det er hellig tid. Derfor kunne fx unge piger i denne magiske tid se deres tilkommende. Ligesom man i Danmark op til vor tid kunne tage bestik af vejret de 12 juledage og heraf udlæse varsler om vejret i de følgende 12 måneder (*efter alle solemærker at dømme,* hedder talemåden endnu).

Man kunne aflæse – og man kunne påvirke, man kunne præge. Man var medskaber. Når ved forårstid unge mænd og kvinder dyrkede sex på markerne, var det ikke bare en fest

og en hyldest til naturkræfterne. Det var medvirken. Menneskets seksualkraft kunne påvirke naturens frugtbarhed. Sikke en livsforståelse at kunne se det fælles i egen seksualitet og planternes dukken frem på markerne! Sammenhængen var indlysende. Nogle steder var der således koncentreret seksualaktivitet under såningen. Man var forbundet og ansvarlig. Ja, hvis ritualet udeblev eller udførtes forkert, kunne der komme hungersnød.

Og nu er det vigtigt at forstå – når vi kigger på det fra vores højt udviklede civilisation – at det ikke bare var en eller anden overtro de var i gang med. Det var ikke bare noget de troede der skete. Det var noget de vidste. Forskellen på tro og viden er ikke at viden er det der er i overensstemmelse med virkeligheden. Så er det jo ikke til at finde ud af om man ved eller tror. De antagelser vi har i dag, kan videnskaben dementere i morgen. Så hvis vi holder os til det nævnte skel mellem tro og viden, kan vi aldrig afgøre om vi ved. Viden må defineres som det der er i overensstemmelse med de forhold der er anerkendt i kulturen, de højeste vidensautoriteter. De der i sin tid talte om at jorden var flad, vidste det. For de havde jo også – bare et andet sted – skellet mellem tro og viden; visse usikre ting troede de, andre vidste de. Så deltagerne i de babylonske ritualer vidste – mærkede og forstod – at de var med i noget stort. Hvis vi ikke anlægger denne psyko-antropologiske vinkel, kommer vi aldrig tæt på den menneskelige oplevelse.

I de 12 dage i Babylon var et af højdepunkterne at kongen og en præstinde gik helt op i toppen af deres 7 etagers tempel, zigguraten (den bygning der i biblen kaldes babelstårnet)- til et særligt rum og her havde samleje.

OK, lad os lige se det for os: Her kommer så Jens og Ingrid – eller hvad de nu måtte have af babyloniske navne – og optræder i rollerne som højguderne Marduk og Ishtar, klædt på sådan som guder nu engang er klædt på. De ligger altså der og mosler og ved – de ved det og de mærker det – at de I OG HERMED bringer kraft til naturprocesserne og dermed velstand til deres land! – som beskrevet i en samtidig tekst:

"Foran dem lå de store floder (…) og i den månelyse nat skimtedes andre Zikkurater (…). Fra disse tårne strømmede frugtbarheden ned over slettelandet."

Og et andet sted: "Når Ninlil har samleje med Enlil, falder regnen."

Tænk at ligge der og have sex og vide at hele universet vibrerer med. Tænk at ligge der og sprutte af brunst og vide og forstå at man er i nærkontakt med guderne og de inderste, dybeste og helligste kræfter i denne verden.

Jeg siger bare: WHAT A LAY!

Teksten er en bearbejdelse af en artikel,
der har været publiceret på Sprogmuseet dk.

LARS CHANDRESH HENRIKSEN f. 1945. cand.mag. i dansk (1973) og sprogpsykologi (1975) fra københavns universitet. ph.d. i sprogpsykologi 1989 fra aalborg universitet. sidefag i psykologi fra aarhus universitet 1995. lærer i yoga og meditation 1978. ansættelser på universiteter, gymnasier, folkeskoler, højskoler og christiania lilleskole. medredaktør af tidsskrift for sprogpsykologi 1992–99. censor i sprogpsykologi, lingvistik, dansk og pædagogik ved kua 1994ff. har bl.a. udgivet "teatret brænder! en studie i romantisk ironi" (1988) og "jerakels evangelium" (2009).

MARIANNE RATHJE

SEX I SPROGET

Man kan nemt få det indtryk at der er sex alle vegne. I medierne, i byrummet, i det offentlige rum. Og i sproget. Men hvordan kommer det egentlig til udtryk når der er sex i vores sprog? Er der kommet mere sex i sproget? Er det os alle sammen der taler mere sexet? Hvor meget sex i sproget er der, og hvorhenne kan man møde det? Og er en evt. øget seksualisering af sproget et udtryk for at sex ikke længere er et (sprogligt) tabu?

FORSKELLIGE SLAGS SEX I SPROGET

Ofte skelner vi ikke mellem forskellige typer af "forbudte" udtryk i sproget. Nogle af os vil typisk ikke have at vores børn siger *fuck* og *luder* og *patter*, og de nævnte udtryk tilhører overordnet set noget der, i hvert fald af mange, anses for at være "upassende" eller "stødende" sprogbrug. Men *fuck*, *luder* og *patter* er udtryk for forskellige slags sex i sproget.

Fuck er et bandeord. Bandeord er karakteristiske ved at

man med dem udtrykker følelser og holdninger, og de er knyttet til forskellige tabuer. *Fuck* har fx forbindelse til tabuet "sex". Andre tabuer er "religion" (fx *for helvede*), "afføring" (fx *lort*!) og "sygdom" (fx *kraftedeme*). Et andet karakteristisk træk ved bandeord er at de ikke skal forstås bogstaveligt, dvs. at fx *fuck* brugt som bandeord henviser ikke bogstaveligt til den seksuelle akt (engelsk *fuck*, som betyder 'knep(pe)'), men er et udtryk for en følelse, som kan være positiv, fx "Fuck, hvor spillede landsholdet godt i aftes!", eller negativ, fx "Fuck, hvor var den film dårlig!".

Et udtryk som *luder* er derimod et skældsord. Skældsord minder på mange måder om bandeord fordi også de udtrykker en følelse eller en holdning, og de er ligeledes tilknyttet tabuer. *Luder* har fx forbindelse til tabuet "prostitution", og andre tabuer kan være "homoseksualitet" (fx *bøsse*) og "psykisk sygdom" (fx *psykopat*). Skældsordene skal ligesom bandeordene ikke forstås bogstaveligt, dvs. *luder* refererer som skældsord ikke til en prostitueret, men udtrykker en holdning til en bestemt person som ikke er prostitueret i den bogstavelige betydning. Og lige netop det personrettede adskiller bandeord og skældsord fra hinanden: Skældsord bruges om personer, mens bandeord ikke gør. Man kan fx kalde en person som man er sur på, for *luder*, men man siger ikke *luder!* hvis man hamrer sig hårdt over fingeren. Her hjælper i stedet bandeordene, dvs. fx *fuck*, med at dulme smerten.

Endelig er der det vulgære sprog. Det dækker over udtryk som fx *patter, pik* og *kussehår*. Vulgære ord og udtryk ligner bandeordene og skældsordene på den måde at alle tre typer af udtryk refererer til noget tabubelagt (fx sex). Men de

vulgære udtryk refererer i modsætning til bandeordene og skældsordene til noget bogstaveligt. For at illustrere forskellen på de 3 typer af udtryk kan vi tage ordet *pik*: Refererer *pik* bogstaveligt til det mandlige kønsorgan i et udtryk som "Han tog sin pik frem", er det et vulgært udtryk. Hvis *pik* derimod bruges om en person i et udtryk som "Han er fandme en pik!", er det et skældsord. Og hvis *pik* til gengæld bruges til at understrege noget eller give udtryk for nogle følelser, fx i udtryk som "Det var pikke fedt!" eller "Pik! Det gjorde ondt!", er det et bandeord.

MERE SEX I SPROGET?

Der er altså forskellige *slags* sex i sproget, men er der også *mere* sex i sproget end tidligere?

I en undersøgelse af talesproget i tre generationer (Rathje 2010a) viste der sig mere sex i de unges sprog, end der er i de midaldrendes og ældres. Når man talte de tre generationers bandeord sammen, var 43 % af de unges bandeord udtryk der havde kroppens nedre funktioner som tabu, dvs. herunder et seksuelt bandeord som *fuck*. Til sammenligning var kun 3 % af de midaldrendes og 2 % af ældres bandeord udtryk der have tilknytning til tabuet "kroppens nedre funktioner", og ingen af disse var seksuelle udtryk (Rathje 2011). Sætter man de unges sprog lig med nutidens sprog, og de ældre generationers sprog lig med fortidens sprog, kan man altså sige at der er mere sex i det nutidige sprog end der var tidligere.

En anden undersøgelse bekræfter at der er mere sex i de unges sprog end i de ældre generationers sprog. I denne undersøgelse blev unge mennesker og ældre mennesker bedt om at angive de bandeord som de brugte mest (Rathje &

Grann 2011). De fleste af de bandeord som de *unge* mente at de brugte, stammer fra tabuområdet kroppens nedre funktioner, nemlig 55 %; det er altså foruden bandeord som *shit, lort, pis, pisse, tis, tisbæ, bøssepis, pis og lort, i alt lort, prut, crap, scheiße, skide* og *det vil jeg skide på,* seksuelle ord som *pik, røv, for fuck's sake, fucking, fuck, for fuck, what the fuck, wtf,* (akronym for *what the fuck*) og *rend mig i røven*. Til sammenligning er kun 8 % af de ældres bandeord hidrørende fra tabuområdet kroppens nedre funktioner.

Tager man forskellen på de unges sprog og de ældre generationers sprog som udtryk for en udvikling, altså at de unges sprog er fremtidens sprog, og de ældre generationers sprog er udtryk for fortidens sprog, er der altså kommet og kommer fremtidigt mere sex i sproget. Man kan dog også se det som et udtryk for hvad der optager den unge generation mest, nemlig sex, hvilket altså også kan aflæses i deres sprogbrug.

For at vi ikke bare finder sproglige forskelle på generationerne der skyldes at de befinder sig forskellige steder i livet, er det en god ide at sammenligne den samme generation over tid. På den måde får man et historisk billede af hvad der tidligere optog de unge, og hvad der optager dem nu. I en undersøgelse hvor man sammenlignede bandeord i unges talesprog i 1995 og 2005 (Stæhr & Møldrup 2005), var *fuck* mere end 20 gange så frekvent i 2005 som 10 år tidligere. Hos den unge generation er der altså kommet mere sex i sproget: Det er ikke bare fordi unge synes sex er mere spændende end ældre synes!

Så vidt bandeordene: Hvordan ser det ud når vi kigger efter sex i skældsordene? Skældsordene kan (ligesom bandeord) deles op ift. tabuområde. I den vestlige kultur regner

man med følgende tabuområder (Allan & Burridge 2006; Rathje 2012):

1. kroppen og dens affaldsprodukter, fx (om personer:) *røvhul, numsefjæs, skid, lort*
2. kønsorganer og seksuelle handlinger, fx *møgfisse, pikhoved, bøsse, horeunge*
3. fysiske og psykiske sygdomme og handicap, fx *idiot, spasser, mongol, psykopat*
4. religion og kirke, fx *satan, laban*
5. prostitution og kriminalitet, fx *luder, trækkerdreng, skank, ho*
6. det dyriske, fx *svin, so, bitch, abe*
7. etnicitet, fx *perker, nigger, perle.*

I en undersøgelse af hvilke udtryk den unge og ældre generation synes er de grimmeste de kender (Rathje 2012), blev det påvist at der er forskel på hvilke slags skældsord generationerne anfører. I figur 1 kan man se fordelingen af de to generationers anførte skældsord på de 7 typer skældsord ift. tabuområder. Kategorien "blandet" indeholder udtryk der refererer til flere forskellige tabuområder på én gang, fx *luderso*, *piksvin* og *negerfisse,* og kategorien "andet" refererer til ord der ikke kan placeres i resten af kategorierne, fx *kælling* og *sæk*, der ikke har tilknytning til nogen af de nævnte tabuområder.

	UNGES ANFØRTE SKÆLDSORD	ÆLDRES ANFØRTE SKÆLDSORD	FORSKEL I PROCENTPOINT
KROPPEN OG DENS AFFALDSPRODUKTER	4 %	2 %	2
KØNSORGANER OG SEKSUELLE HANDLINGER	19 %	7 %	12
SYGDOMME OG HANDICAP (FYSISKE OG PSYKISKE)	6 %	20 %	14
RELIGION OG KIRKE	0 %	5 %	5
PROSTITUTION OG KRIMINALITET	35 %	55 %	20
DYR	14 %	7 %	7
ETNICITET	3 %	2 %	1
ANDET	12 %	2 %	10
VED IKKE	1 %	0 %	1
BLANDET	7 %	0 %	7

Figur 1: Unge og ældres anførte skældsord fordelt på type

Som det fremgår af figuren, har begge generationer procentuelt flest udtryk fra tabuområdet prostitution, simpelthen fordi udtrykket *luder* er det mest frekvente i begge generationer. Men herefter hører lighederne også op: De ældre har procentuelt flere skældsord fra kategorierne "prostitution" og "sygdomme og handicap", mens de unge har procentuelt flere skældsord fra kategorierne "kønsorganer og seksuelle handlinger" og "dyr".

Hvad kan disse generationsforskelle pege på? En mulig tolkning er at skældsord omhandlende "prostitution" og "sygdomme og handicap", er på vej ud af sproget (fordi det er dem de ældre bruger), og omvendt at skældsord med tilknytning til områderne "kønsorganer og seksuelle handlinger" og "dyr" er på vej ind i sproget (fordi det er dem de

unge bruger). Altså kan der være tale om en forandring i vægtningen af tabuer som også vil vise sig som en sproglig forandring i typen af de skældsord vi kommer til at bruge i fremtiden. Altså mere sex i sproget. Forskellene kan – igen – også afspejle hvilke områder generationerne pga. deres livsfase opfatter som særligt tabuiserede. Men uanset hvad man mener resultatet er et tegn på, kommer man ikke uden om det faktum at de unge ud over at bruge flere seksuelle *bandeord* end de ældre, også i højere grad end de ældre mener at seksuelle *skældsord* er de grimmeste de kender, og dermed at der er kommet og fremover nok kommer mere sex i sproget.

SEXET SPROG I MEDIERNE

En anden måde hvorpå man kan afgøre om der er sket en øget seksualisering af sproget, er ved at undersøge sprogbrugen i medierne. Jeg har for nylig undersøgt bandeord i de danske aviser, herunder seksuelle udtryk som *fuck* (Rathje 2010b). Optællingen af bandeord viste at der i 2009 (i 136.187 avisartikler) kunne læses et eller flere af de undersøgte bandeord i 6 % af årets avisartikler i de pågældende aviser. Det seksuelle udtryk *fuck* var det næstmest anvendte bandeord (11 %), med den engelske lillebror *fucking* (8 %) lige i hælene. *Fuck* og *fucking* har forskellige funktioner i sætningen – *fuck* bruges som udråb ("fuck!"), *fucking* som forstærker ("Det var fucking hårdt!") – men slår man de to varianter sammen, udgør de hele 19 % af alle artiklerne med bandeord. Ser man på *fuck* og *fucking* i aviserne for 18 år siden (i 1994) og sammenligner med de samme aviser i 2009, er både *fuck* og *fucking* blevet mere udbredte udtryk med tiden: *Fuck* blev anvendt i 5 % af bandeordsartiklerne i 1994 mod 9 % i 2009,

	KROPPENS NEDRE FUNKTIONER (FX FUCK)	RELIGION (FX FANDME)	SYGDOM (FX KRAFTEDEME)
1994	14 %	73 %	13 %
2009	26 %	66 %	8 %

Figur 2: Den procentvise fordeling af bandeordstyper over tid.

og *fucking* blev brugt i 2 % af bandeordsartiklerne i 1994 mod 8 % i 2009.

Når man sammenligner fordelingen af bandeords*typer* i aviserne over tid, tegner der sig også et billede af en udvikling i retning af flere bandeord fra tabuområdet "kroppens nedre funktioner", herunder de seksuelle udtryk, og en udvikling væk fra bandeord fra det religiøse område og sygdomsområdet: De seksuelle og fækale udtryk er steget fra 14 % til 26 % på 15 år (se figur 2).

I et skriftligt medie som de danske aviser er der altså kommet mere sex i sproget. I en undersøgelse af de mundtlige mediers brug af såkaldt "groft sprog" kommer vi også nærmere et svar på spørgsmålet om hvor meget sex der er i de mundtlige medier (Rathje & Kjærgaard 2009). DR's bestyrelse havde på baggrund af klager fra lyttere og seere over bl.a. groft sprog bedt Dansk Sprognævn om at undersøge hvordan det stod til med (bl.a.) bandeord, skældsord og vulgære udtryk i udvalgte DR-udsendelser. Et af resultaterne var at der var en del bandeord og vulgært sprog i familiemusikprogrammet *X Factor*, herunder seksuelle udtryk som *fuck*, og at der var en hel del bandeord, skældsord og vulgære udtryk, som fx *patter*, i ungdomsradioprogrammet P5000.

Mængden af groft sprog i X Factor udgjorde i alt 51 enheder, svarende til 0,4 enheder, dvs. ca. 1 eksempel på groft sprog hvert 2,5 minut. Dette må siges at være et forholdsvist højt antal forekomster af groft sprog når man tænker på at programmet sendes i primetime fredag aften lige efter børneprogrammet Disney-sjov. Der er i genren "underholdningsprogram" ikke lagt op til groft sprog, men selve konceptet i X Factor udgøres i høj grad af vurderinger fra programmets dommere, hvorfor det er naturligt at ekspressiviteten er dominerende. Sammenligner man mængden af groft sprog med undersøgelsen af groft sprog i tre generationers hverdagsagtige talesprog (Rathje 2010a), er tallet fra X Factor dog ikke meget højt: I generationsundersøgelsen anvendtes i gennemsnit 0,3 bandeord pr. minut, så antallet af forekomster i X Factor (0,4 pr. minut) er derfor på niveau med almindeligt talesprog – men X Factor er altså i modsætning hertil et tv-program, hvad det end måtte indebære af public service-mæssige forpligtelser.

Ser man på *typen* af groft sprog i X Factor, fylder det vulgære sprog (fx *skidegodt, hold kæft mand* og *pisseligeglad*) som nok af mange vil blive regnet for at være det mest grove sprog, en hel del (28 % af alle forekomster af groft sprog), og bandeord (fx *sgu, for satan* og *fandeme*) udgør 69 %.

Det grove sprog i P5000 tæller 35 forekomster, som svarer til 0,8 enheder pr. minut eller næsten 1 enhed i minuttet. Det er det dobbelte antal forekomster i forhold til i X Factor (0,4), men til gengæld er der en større andel (23 %) af såkaldt milde bandeord (fx *åh gud* og *bevares*) som de færreste sikkert oplever som bandeord, ift. i X Factor. Frasorteres disse milde bandeord i opgørelsen, er antallet nede på 0,6 enheder

pr. minut. Til sammenligning bruger de unge i samtaler med andre unge i den nævnte generationsundersøgelse (Rathje 2010a) 0,5 bandeord pr. minut (inkl. milde bandeord), så igen ligger forbruget af bandeord i medierne tæt på det almindelige talesprog uden for medierne. P5000 indeholder en hel del vulgære udtryk (34 % af det grove sprog) der som nævnt nok er den kategori der opleves som det mest grove sprog.

Betyder disse resultater at der er kommet mere sex i sproget? Det betyder at der findes sex i sproget i visse af DR's programmer, og at det ligger på niveau med almindeligt talesprog, men eftersom vi ikke sammenlignede med ældre, lignende udsendelser, kan vi reelt ikke vide om der er kommet *mere* sex i mediesproget.

ER SEX STADIG ET (SPROGLIGT) TABU?

Der er altså en hel del sex i nutidens danske sprog, både i form af bandeord, skældsord og vulgært sprog, og det ser ud som om der er kommet mere af det både fordi de unge bruger det mere end ældre generationer, og fordi nutidens unge bruger det mere end tidligere tiders unge. Desuden forekommer der sex i sproget i både skrevne og talte medier, og for i hvert fald for de skrevne mediers vedkommende også mere nu end tidligere.

Men hvad skal man tage al den sproglige sex som et udtryk for: At sex ikke længere er et tabu, så vi kan bruge det meget mere end før? Eller at sex netop er blevet mere tabu, fordi det nu indgår som en langt større del af vores "grimme" ordforråd?

Det mest indlysende ville jo være at tolke den megen sex som et udtryk for at sex ikke længere er et tabu, og vi derfor

kan bruge det på linje med alle andre ikke-seksuelle udtryk. Men der er forskellige forhold der peger i den modsatte retning, dvs. i retning af at sex stadig er et tabu – og at det måske på nogle måder er blevet et tabu i højere grad end før.

I bandeordsforskningen peger flere resultater på at sex stadig er et tabu og i dag måske i højere grad end tidligere. For det første er der langt flere unge end ældre der regner det seksuelle udtryk *fuck* for et bandeord (Rathje & Grann 2011). Dette kan skyldes at de ældre ikke kender ordet, men det kan også skyldes at sex er et større tabu for de unge end for de ældre. For det andet mener de unge at *fuck* er det kraftigste bandeord de kender, hvorimod de ældre mener at det er *for fanden* som jo ikke er et seksuelt udtryk (Rathje & Grann 2011). De unges vurdering af *fuck* som det kraftigste bandeord de kender, kan selvfølgelig være en afspejling af hvad de tror de ældre generationer mener – men det kan også være et udtryk for at sex i høj grad regnes for et tabu.

Hvis vi kigger på *hvor* bandeord bruges, er der så tegn på at de seksuelle udtryk har frit slag og bruges på linje med neutrale ord? De seksuelle udtryk har som nævnt invaderet familie-tv-programmer og ungdomsradioprogrammer, men de seksuelle udtryk er dog endnu ikke kommer til børnefjernsyn: I en undersøgelse af bandeord af børne-tv-serier (Rathje 2009) var det kun udtryk som *for pokker* og *jøsses* der fandt vej til børneserierne – altså ingen forekomster af seksuelle udtryk som fx *fuck* og *pik*! I den omtalte undersøgelse af "groft sprog" i DR-udsendelser (Rathje & Kjærgaard 2009) var der heller ikke meget sproglig sex i TV Avisens udsendelser … Der *er* altså stadig grænser for det seksuelle sprog i det offentlige rum.

Men hvad med det private rum – er sex stadig et tabu dér? At sex stadig er et sprogligt tabu i det private rum, tror jeg man kan forvisse sig om ved at undersøge hvor mange børn der får lov at sige *fuck*, *pik* og *patter* af deres forældre (hvad de siger når forældrene ikke hører det, er en anden sag). Og det er jo ikke bare i sproget at sex stadig er et tabu i det private rum – og måske er blevet et tabu i endnu højere grad end tidligere: Vi taler stadig ikke om vores sexliv med vores naboer, så meget har ikke forandret sig på dét punkt. Desuden har hver en nutidig forældre bemærket at børn i dag nægter at bade nøgne, hvilket var en helt naturlig del af min egen barndom i 1970'erne, og en kendt stuntman fik for nylig en reprimande af sine naboer fordi han gik rundt i underbukser i sin have. Hertil kommer at jeg for nylig så i DSB-bladet Ud & Se (juli/august 2012) under overskriften "Anderledes kroppe" en kvinde med naturlig kropsbehåring under armene og i skridtet udstillet som en ekstremitet fordi hun "ikke barberer sig som alle andre". Så måske er vi historisk mere krops- og seksualitetsforskrækkede i dag end man var for bare 30 år siden, som det også fremgår af dette nylige interview med 1970'er-inkarnationerne fra pigerockgruppen "Shit og Chanel":

> "Det er nærmest blevet en nypuritansk tid (...) kvinder har stort set ikke noget tøj på (...) men det er en kommercialiseret seksualitet; børn må ikke gå uden tøj på længere uden at det er stærkt odiøst. Der er ikke en naturlighed omkring kroppen"
>
> MAGASINET COVER, JULI 2012

Der er altså nok en øget seksualitet i sproget – men måske er den der ikke fordi vi er blevet seksuelt og kropsligt friere, måske tværtimod?

LITTERATUR

Allan, K. & K. Burridge (2006): *Forbidden words*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rathje, M. (2009): "Bandeord for de mindste", i: *Nyt fra Sprognævnet*, 2009/4, s. 39-45.

Rathje, M. (2010a): *Generationssprog*, Dansk Sprognævns skrifter 43, København.

Rathje, M. (2010b): "Spalteplads til bandeord", i: *Nyt fra Sprognævnet* 2010/3, s. 5-12.

Rathje, M. (2011): "*Fuck*, *fandme* og *for pokker*. Danske bandeord i tre generationers talesprog", i: *Språk och stil 21*, s. 81-109.

Rathje, M. (2012): "*Luder* og *laban*. De grimmeste ord i to generationer", i: *Nyt fra Sprognævnet*, 2012/2, s. 1-8.

Rathje, M. & D.S. Grann (2011): "Unge og gamle holdninger til bandeord", i: *Nyt fra Sprognævnet 2011/4*, s. 1-10.

Rathje, M. & A. Kjærgaard (2009): *Sproget i* DR. *En undersøgelse af problematisk sprogbrug, engelske lån og groft sprog i et udvalg af* DR*'s produktioner*, rapport for Danmarks Radio.

Stæhr, A. og S. Møldrup (2005): *Ungdommen nu til dags*, upubliceret opgave indleveret ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

MARIANNE RATHJE F. 1973, PH.D. I DANSK SPROG PÅ EN AFHANDLING OM TALESPROGSFORSKELLE I TRE GENERATIONER. ANSAT SOM FORSKER I DANSK SPROGNÆVN MED GENERATIONSSPROG, MEDIESPROG, GROFT SPROG OG SPROGET I DE NYE KOMMUNIKATIONSFORMER SOM ARBEJDSOMRÅDE. DESUDEN SPROGFORMIDLER, BL.A. SOM SPROGEKSPERT I RADIOPROGRAMMET "SPROGLABORATORIET" PÅ DR'S P1, SOM KLUMMESKRIBENT I "JYLLANDS-POSTEN" OG PÅ SPROGBLOGGEN "SPROGSPIONEN" (SE SPROGSPIONEN.MARIANNERATHJE.DK). HERUDOVER CENSOR I DANSK SPROG VED UNIVERSITETERNE OG PÅ KORREKTURLÆSERUDDANNELSEN OG EKSTERN LEKTOR I DANSK VED ROSKILDE UNIVERSITET. HAR BL.A. SKREVET BØGERNE "GENERATIONSSPROG" (DANSK SPROGNÆVN, 2010) OG "SPROGPSYKOLOGI" (MUSEUM TUSCULANUM, 2004).

GEORGE HINGE

DET KØNSNEUTRALE SPROG

Den 7. juni 2012 begik det danske folketing et historisk overgreb på sproget – hvis man skal tro det protesterende mindretal. Marie Krarup fra Dansk Folkeparti slog således fast:[1]

> Det, man gør i dag, er, at man ophæver den tusindårige mening, der har været med ægteskabet. Man ophæver ordets mening for at give det et andet indhold, for at gøre det til et parforhold. Ordet ægteskab har altid defineret et forhold mellem en mand og en kvinde.

Partifællen Christian Langballe var ikke mindre skarp:

> Det, vi sådan set vender os imod, er så at sige den sproglige omdefinering, den newspeak, som George Orwell taler om i "1984", altså det der forsøg på at botanisere i sproget, hvor man får noget til at være noget andet end det, det er. Vi har jo bare sagt, at et ægteskab

er et ægteskab mellem mand og kvinde. Så enkelt er det sådan set.

Den ophedede folketingsdebat var en kulmination på en årelang diskussion om, hvorvidt par af samme køn skulle kunne blive viet i folkekirken og andre trossamfund på lige linje med par af forskelligt køn. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at jeg selv har været en aktiv fortaler for denne lovændring. Det har jeg været som repræsentant for en politisk stærk lobbyorganisation (LGBT Danmark).

Spørgsmålet er imidlertid, om de to begavede og belæste politikere alligevel har ret i deres kritik af regeringens og folketingsflertallets angreb på sproget. Hvis jeg skal lægge min identitet som lobbyist fra mig og i stedet tale som sprogmand og filolog, vil det korte svar være ja: Denne lovændring bygger på en grundlæggende anden forståelse af ægteskab end den, der har været gældende i sproget siden oldtiden. Det længere svar vil være, at det ikke desto mindre ikke kan være anderledes.

Når man skal forsvare, at et ord skifter mening, kan man selvfølgelig altid påberåbe sig tegnets arbitraritet. Hvis alle sprogbrugere besluttede sig for, at ordet "hest" betegnede det bjæffende husdyr med poter, ville det måske nok være et brud med den hidtidige praksis, men det ville ikke være problematisk. Der er intet i ordets natur, der binder det til det pågældende dyr, og intet i dyrets natur, der foreskriver, at det skal betegnes med netop det ord.

Det er dog alligevel for let et trick, der ikke ville tilfredsstille kritikerne. Det skridt, der er foretaget i denne sag, svarer til, at en politisk instans ville dekretere, at ordet 'hest' nu

skulle betegne både det vrinskende og det bjæffende husdyr. Konflikten ligger altså ikke på udtryksplanet (signifiant), men på indholdsplanet (signifié), hvor centrale kategorier blandes sammen og distinktioner ophæves.

Hvis man med "Ordbog over det danske Sprog" definerer ægteskab som "den (under visse ceremonier indstiftede) retlig anerkendte, stedsevarende (mod livsvarighed sigtende) forbindelse mellem en kvinde og en mand, der i sin alm. form medfører stiftelse af og samliv i fælles hjem, indbyrdes kønsligt samkvem og omsorg for ægtefællernes børn"[2], så rører lovændringen ved centrale betydningselementer: først og fremmest naturligvis kønsdikotomien, men bestemt også det reproduktive aspekt.

"Den Danske Ordbog" fra 2005 fremhæver ligeledes kønsdikotomien – men ikke reproduktionen – i sin definition: "juridisk bindende forbindelse mellem en mand og en kvinde der indebærer gensidig forsørgerpligt og sigter mod samliv i fælles hjem".[3] I netversionen er den nye sproglige virkelighed dog blevet ført ajour, så der nu står "… mellem to personer, traditionelt en mand og en kvinde, …"[4]

Historisk er der intet i ordet 'ægteskab', der knytter det særligt til forestillingen om køn eller formering. Det er, som så mange andre ord, et lån fra nedertysk *echt* og betyder egentlig 'lovformelig' (en afledning til tysk *Ehe*, der tidligere også betød 'lov, sædvane, evighed'). Et ægteskab er med andre ord, etymologisk, en juridisk anerkendt forbindelse mellem to personer. Det siger sig selv, at det centrale her ikke er forholdet mellem mand og kvinde stillet over for mand/mand eller kvinde/kvinde, men at det først og fremmest skal ses

i modsætning til illegitime seksuelle forbindelser med det modsatte køn, hvis frugt kunne være "uægte" børn.

Der er dog mange andre ord i denne betydningssfære, som vi bruger uden at bekymre os om, at deres etymologi ikke passer til nutidens juridiske og sociale forhold. Vi bruger rask væk verbet "gifte" om ægteskabsindgåelse, selv om der ikke længere er tale om en vareudveksling, hvor den ene familie betaler medgift til den anden. Vi omtaler også stadig ritualet som et "bryllup", selv om det ikke længere er kutyme at markere den store dag med et "brudeløb". Og hvis der er nogen, der rynker på næsen over nydannelsen "bøssebryllup", er det næppe, fordi ordet er etymologisk absurd, al den stund der ikke deltager en brud.

Det er en banal kendsgerning, at ord skifter mening i historien, og det er naturligvis ikke denne banale kendsgerning, som modstanderne af lovændringen opponerer imod. Også her kan man sige, at det er på udtryksplanet, at ordene skifter, men at der på indholdsplanet er en fasttømret semantisk størrelse, som man kan vælge at definere som den varige forbindelse mellem mand og kvinde med henblik på at etablere en fælles husstand og sætte børn i verden. Denne semantiske størrelse har måske nok forskellige ord i de forskellige europæiske sprog (*Ehe*, *marriage*, *mariage*, *matrimonio*, *brak*, *gamos* osv.), men – vil den konservative kritik indvende – den optræder entydigt i dem alle og har gjort det siden oldtiden.

Der kan da heller ikke være nogen tvivl om, at vi, så langt vi kan gå tilbage i vores skriftlige kilder, finder en institution, som vi uden videre kan genkende som et ægteskab i den traditionelle forstand: en forbindelse mellem en mand og en

kvinde, der tjener til at forbinde to slægter, at etablere en fælles husstand og at opfostre børn. Hvad enten vi går til den jødiske bibel eller ser på den græske og romerske litteratur, finder vi forhold mellem mand og kvinde, der beskrives som lovformelige ægteskaber – og forbindelser, der omvendt bliver opfattet som udenomsægteskabelige og dermed potentielt strafbare. Ægteskabet bliver fremstillet som en fundamental samfundsbærende foranstaltning, der må beskyttes af statslig lovgivning.

Det vil dog hurtigt stå klart, at disse kulturer måske nok kender en ægteskabsinstitution, men at der ikke desto mindre også er store forskellige på, hvordan ægteskabet i realiteten udarter sig. Set fra et moderne perspektiv er den vigtigste forskel mellem os og dem nok, at der ikke nødvendigvis – eller overhovedet – var tale om en frivillig relation mellem de to parter, men snarere om et arrangement mellem to slægter. Det forventedes ikke, at manden var tro over for kvinden, og han kunne frit betjene sig af husstandens slaver – og i den græsk-romerske kultur uden videre med slaver af begge køn. Derimod blev der vogtet nidkært over kvindens dyd, fordi hendes troskab var den eneste garanti for, at de børn, der blev født i ægteskabet, faktisk også var parrets fælles. Kærlighed var ikke en forudsætning for ægteskab, men den måtte gerne gro frem hen ad vejen.

Når vi taler om forhold mellem personer af samme køn, er det netop interessant at vende blikket mod den græsk-romerske oldtid.[5] Det vil være velkendt for de fleste, at seksuelle relationer mellem mænd var et udbredt fænomen i oldtiden. Lidt højstemt taler vi i dag om "Græsk kærlighed", når

vi vil betegne det romantiske forhold mellem ældre og yngre mænd, der var så karakteristisk for den klassisk græske kultur, og som har sat sig dybe spor i både litteratur og billedkunst fra perioden. Det var ikke en særlig befolkningsgruppe, der dyrkede denne form for kærlighed, men noget, en hvilken som helst mand kunne kaste sig ud i, hvis han havde chancen. Hvis en mand sagde, han var forelsket, var det naturligt at spørge ham, om det var i en dreng eller i en kvinde.

Man kan også bruge ord som pæderasti eller drengekærlighed, for aldersforskellen mellem de to parter var essentiel. Der blev bestemt ikke set på det med milde øjne, hvis "drengen" var en voksen mand med skægvækst. Det pæderastiske forhold havde derfor en naturlig udløbsdato. Det kunne måske blive omdefineret til et venskab, men romancen måtte slutte på et tidspunkt. Her stod det i modsætning til ægteskabet med en kvinde, der, også dengang, principielt var for livet. I antikke skrifter, der sammenligner kærligheden med drenge og kærligheden med kvinder, er det typisk at fremhæve, at førstnævnte måske nok har en større åndelig dybde (man troede i fulde alvor, at manden var bedre begavet af natur), men sidstnævnte dog havde den fordel, at forholdet var mere bestandigt.[6]

Der er dog eksempler på, at mænd indgår ægteskab med mænd i litteraturen. Det mest eksotiske er Lukians fabulerende beretning om måneboerne, der er en befolkning udelukkende af mænd (med bizarre forplantningsstrategier).[7] De romerske historieskrivere beretter om, hvordan kejser Nero (37-68 e.Kr.) gifter sig med mandlige slaver, først som gom og siden som brud.[8] Der er dog her ingen tvivl om, at læseren skal opfatte disse episoder som skandaler, der skal

tydeliggøre kejserens forstyrrede psykiske konstitution. Det forstyrrede lå vel at mærke ikke i, at en mand kunne finde på at have et (aktivt) seksuelt forhold til en anden (passiv) mand; det lå helt inden for det romerske samfunds normer. Problemet var at han ville kalde dette forhold for et ægteskab og gennemføre de traditionelle ægteskabsritualer.

Den romerske satiriker Juvenal, der skriver moralrevsende heksameterdigte i begyndelsen af det 2. århundrede e.Kr., giver et sted denne farverige skildring af et bryllup mellem to mænd:[9]

Firhundredtusind sestertier har Gracchus givet i medgift
til en baritonist – eller var det obo, han ku' spille?
Der blev sat segl på pagten og sagt tillykke, og mange
var til fest, da den nybagte brud lå i favnen på manden.
Er det en sag for vort sædelighedspoliti eller præster?
Ville du mon være skræmt og anse varslet for værre,
om der blev født en kalv af en kvinde, et lam af en kvie?
Han havde klædt sig med brudeslør, slæbende kjole og brocher,
han, der har svunget de hellige ting på de mystiske remme,
og som har svedt under saliernes skjold. Hvordan kan det være,
stamfar, al den skændsel har angrebet Latiums hyrder,
eller en sådan nælde, Gradivus, har svedet dit afkom?
Se, en mand bli'r gift til en mand med familie og penge!
Du svinger ikke din hjelm eller støder lansen i jorden,
brokker dig ikke til far. Så gå din vej fra den strenge
Marsmark, som du forsømmer. 'I morgen tidlig ved daggry

har jeg pligter at gøre i lavningen ved Quirinalet.'
Hvad for pligter? 'En fyr, jeg kender, står brud og har indbudt
et par stykker.' Ja, lever vi lang tid nok, vil det komme,
ja, vi vil se så'n et bryllup bli' offentliggjort i avisen.
Der er imidlertid noget, der martrer sådanne brude:
at de ikke kan føde og binde manden med afkom.
Det er en magt over kroppen, naturen heldigvis ikke
giver til sjælen. De dør uden børn, og de får ikke nogen
hjælp fra den fedladne Lyde med krukkerne fulde af salver,
ej heller kan de få hjælp ved at be' til den kvikke Lupercus.
Dog har Gracchus besejret det uhyre væbnet med trefork,
som gladiator forjog han det ud af arenaens midte,
langt mere ædel end Capitoliner eller Marceller
Catuler, yngre Pauller og Fabier eller de andre,
som så på fra tilskuerpladserne – tilføj du bare
ham, der betalte de lege, som Gracchus kasted' sit net til.

Nogle homoseksuelle apologeter har i skildringer som denne villet se et bevis for, at der fandtes et formaliseret ægteskab mellem mænd i den romerske kejsertid.[10] Det er dog tydeligt, at den moralske forfatterstemme (som man ikke nødvendigvis kan identificere med Juvenal selv) opfatter brylluppet mellem Gracchus og den anonyme 'baritonist' som en uting, ja, som et ondt varsel for Rom, der er værre end, hvis en kvinde havde født en kalv (v. 122-123). Der er med andre ord tale om en forstyrrelse af grundlæggende kategorier.

Eftersom "bruden" tidligere har tjent som præst for Gradivus = Mars, skulle man have troet, at guden ville gribe ind (vv. 125-128). Det er ikke sket, og jeg-stemmen frygter, at sådanne bryllupper med tiden vil høre til dagens orden – og det helt officielt med bryllupsfest, annonce i statstidende og det hele (v. 132-136).

Tekststykket er dog samtidig en god illustration af de grundlæggende forskelle på ægteskabssynet i oldtiden og nutiden. Når det er så ildevarslende, er det, fordi manden optræder som kvinde. Det ord, jeg har oversat som "brud" (v. 120, 134, 137), er former af verbet *nūbō*, "blive gift". Det bruges kun om kvinden, hvorimod man om manden siger *dūcō*, egentlig "føre". De forskellige ord afspejler, at der er tale om et asymmetrisk forhold, hvor kvinden overdrages til manden. Det er faktisk præcis det, der siges i det vers, hvor der er oversat "bli'r gift til" (v. 129); den latinske tekst har *trāditur*. Overdragelsen indbefatter også en medgift (*dōs*), der betales af kvindens forældre eller, som her (v. 117), af brudgommen som en bryllupsgave.

Børneavl kommer også til at spille en rolle i satiren, men negativt: Disse transkønnede brude kan ikke få børn, hvor meget de end ønsker det, og her hjælper hverken lægevidenskab eller bønner (v. 138-142). Og hvorfor er det, de vil have børn? For at binde manden til sig (v. 138). Børneavlen bliver i førmoderne samfund opfattet som ægteskabets raison d'être – og det i en sådan grad, at infertilitet kan være en gyldig grund for skilsmisse.

Den anonyme "baritonist" optræder med traditionelt brudetøj: slør, lange gevandter og smykker (v. 124). At han tillige er seksuelt passiv, tydeliggør forfatteren med et bramfrit

billede, da han overvejer, om mandens instrument er en "obo" (v. 118). Det oprørende, set fra romersk perspektiv, er, at den naturlige barriere mellem kønnene bliver ophævet, og manden bliver gjort til kvinde. Når romerske moralister hudfletter disse forhold, er det typisk, at det er den effemi-nerede part, kritikken er rettet imod, hvorimod den part, der bevarer sin maskulinitet, stort set går fri. Gracchus' største brøde er sådan set ikke, at han har en brud, der er biologisk mand, men at han kæmper som gladiator imod ham i cirkus (v. 143-148). Her har den moderne fantasi nok svært ved at følge med, men romerne opfattede det under alle omstæn-digheder som aldeles vanærende for en god borger at del-tage i gladiatorspil eller skuespil; det er nærmest at ligne med prostitution. Kønsroller betyder alt i den romerske kultur.

For så vidt har kritikerne altså ret: Lovændringen, der udvi-der ægteskabet til at omfatte par af samme køn, bryder med en årtusinder lang forståelse af, hvad ægteskabet er, og den ligestiller ting, der ikke tidligere har været lige. De borgerlige politikere, der modsatte sig lovændringen, forsikrer alle som en, at deres modstand ikke skyldes en desavouering af det homoseksuelle samliv som sådan; tværtimod nærer de en så stor respekt for det, at de vil beskytte dets egenart. De sam-me partier modsatte sig ganske vist i 1989 lov om registreret partnerskab, men det er da lykkeligt, at de i mellemtiden har taget loven til sig i en sådan grad, at de nu begræder dens ophævelse. For Søren Pind fra Venstre ligger det problema-tiske i den nye lovændring således i, at den gør ægteskabet "kønsneutralt":[11]

> Jeg forstår ikke, hvorfor begrebet ægteskab fra sin hidtidige betydning, nemlig en formæling mellem en mand og en kvinde, nu også skal betyde en formæling mellem en mand og en mand eller en kvinde og en kvinde. Jeg forstår det ikke. For mig gerne velsignelsen, for mig gerne mand og mand og kvinde og kvinde, men hvorfor det skal hedde det samme, når det nu engang ikke er det samme, i en tid hvor man har virkelig stærke kønsdiskussioner, og hvor man i Sverige ser folk begynde at bruge udtrykket høn om børn af han- eller hunkøn, begriber jeg slet ikke. Og jeg forstår slet ikke, at man ikke ser, hvad man gør. Man gør efter min bedste opfattelse de homoseksuelle en bjørnetjeneste, og man taler usandt om, hvad et køn egentlig medfører.

Folketingsmedlemmet henviser her til en sag fra Sverige, hvor børnehaven Egalia har valgt at bruge "hen" om begge køn i stedet for "han" og "hon"'. Tanken er, at barnet ikke skal påtvinges traditionelle kønsstereotypier, men udvikle sin identitet i frihed. Det er en sag, der vakte stor bestyrtelse i pressen verden over, ikke mindst i Danmark, hvor det behageligt bekræftede vores fordomme om de politisk korrekte svenskere.

Bevares, et sprog kan eksistere i bedste velgående uden at have sådanne genusforskellige i de personlige pronomener. Verdens største sprog, mandarinkinesisk, bruger således *tā* om begge køn (og det er ikke noget, de er begyndt på med kulturrevolutionen). Det skrives med forskelligt tegn, hhv. 他 og 她, men det udtales helt ens. Det ville dog betyde en meget radikal ændring af det danske sprog, eftersom

genusforskellen hører til et så basalt niveau i det grammatiske system, at det for de fleste ville kræve mere end almindelig vold at aflære sig den. Så gennemgribende sprogreformer har næppe heller nogen gang på jord uden for særligt dedikerede politiske grupperinger, der arbejder for en verden uden køn.

Når der har været talt om et "kønsneutralt ægteskab" i den politiske debat, har fortalerne da heller ikke opfattet det sådan, at de to parter, der indgår ægteskabet, ikke skulle have et køn, men blot at den samme ægteskabslov skulle kunne bruges for alle par uanset deres køn. Hvis en person identificerer sig selv som homoseksuel eller biseksuel, vil han eller hun normalt også have en klar opfattelse af at tilhøre et bestemt køn, og det ligger i begrebet om homoseksualitet og biseksualitet, at der i reglen også vil være en klar opfattelse af den potentielle partners køn. At se denne ændring af ægteskabsloven som det første skridt på vejen til et samfund uden køn er derfor et typisk glidebaneargument, der egentlig blot tjener til at afspore debatten.

Ændringen er desuden ikke først og fremmest sket i loven, men i den virkelighed, som loven prøver at regulere. I 1989 indførte Danmark som det første land i verden det registrerede partnerskab. Partnerskabsloven slår fast: "Ægteskabslovens kapitel 1 og 2 finder tilsvarende anvendelse på registrering af partnerskab, bortset fra §§ 14-17, § 20, stk. 3, og § 22, stk. 1." De paragraffer, der er undtaget, vedrører mulighed for kirkelig vielse. Med andre ord er det registrerede partnerskab juridisk ligestillet med ægteskab. Politikerne skabte allerede i 1989 den virkelighed, som den nye lovændring lader afspejle i sproget. Polemisk sagt handler modstanden imod

lovændringen om, at man ønsker at opretholde et kunstigt skel og dermed tildele en særlig (positiv) værdi til den ene form for ægteskab og en anden (negativ) værdi til den anden form.

I de mellemliggende år har det da også været helt almindeligt, at de personer, der indgik registreret partnerskab, brugte de samme ord om deres relation, som traditionelt har været forbundet med ægteskabet, såsom "ægteskab", "bryllup", "mand", "kone", "gifte", "skilsmisse", "enke" osv. Omgivelserne har også brugt disse ord, uden at det har medført problemer eller misforståelser.

Desuden har den samme udvikling fundet sted i verden omkring os. Siden 1989 har adskillige lande fulgt Danmarks eksempel, og flere af dem kom endda før os med et ægteskab for alle uanset køn: Sverige, Norge, Island, Holland, Belgien, Spanien, Portugal, Canada, Argentina og Sydafrika. I de lande, der har indført en form for registreret partnerskab, ja, selv i lande, hvor der ikke findes en retsgyldig institution, bruger man også ord, der svarer til "ægteskab", i dagligsproget. I den politiske debat opfatter man ikke længere "gay marriage" eller "gleichgeschlechtliche Ehe" som en sproglig absurditet eller *contradictio in adjecto*.

Når det er kommet hertil, skyldes det ikke kun, at opfattelsen af det homoseksuelle samliv har ændret sig, og det i en radikalt positiv retning, men også at ægteskabet selv har ændret status. Fokus er skiftet fra slægt til individ, og de to ægtefæller bliver betragtet som jævnbyrdige, ligeværdige og ikke mindst frie parter. Familiestiftelsen er stadig central, men ikke som en kontrakt mellem to slægter. De børn, der opfostres i familien, er ofte både fælles og sammenbragte.

Samtidig bliver det stadig mere almindeligt, at par af samme køn stifter familie, det være sig to mødre alene eller i et samarbejde på tværs af parforholdet. Der er med andre ord ikke længere nogen fundamental modsætning mellem par af samme køn og par af forskelligt køn. Den udvikling kan man lykønske eller begræde, alt efter temperament, men vende den kan man næppe.

Ordet ægteskab har officielt ændret mening i 2012. Fra tidligere at være defineret ud fra de to køn betegner det nu blot en juridisk bindende forbindelse mellem to personer, der har valgt at leve sammen. Der er tale om et radikalt nybrud i forhold til den forståelse, der har været af ordet siden oldtiden, men bruddet har været uundgåeligt og afspejler den ændring, der allerede er sket i opfattelsen af kønnenes roller og ægteskabets formål.

NOTER

1 Citeret efter http://www.ft.dk/forhandlinger/20111/20111M093_2012-06-07_1000.htm.

2 *Ordbog over det danske Sprog*, bind 27 (1954).

3 *Den Danske ordbog*, bind 6 (2005).

4 http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=%C3%A6gteskab (tilgået 14.9. 2012). Lemmaet rummer her også bemærkningen: "fra 2012 er ægteskab mellem to personer af samme køn tilladt i Danmark".

5 For en indføring i forskellene mellem antik og moderne seksualitet se Anders Klostergaard-Petersen, 'Køns- og seksualitetsforståelse i den antikke middelhavskultur', i: Ole Høiris og Birte Poulsen (red.), *Antikkens verden*, 221-241.

6 F.eks. Plutarch, *Er tikos*, hvor kvindekærligheden vinder, og Lukian, *Er tes*, hvor det er drengekærligheden, der går med palmerne (sidstnævnte skrift findes i dansk oversættelse på http://www.glossa.dk/trad/erotes.html).

7 Lukian, *En sandfærdig historie* 1.22.

8 Tacitus, *Annaler* 15.37; Sueton, *Nero* 28; Cassius Dio, *Historie* 62.28.

9 Juvenal, *Satire* 2.117-148 (egen overs.).

10 Den mest ihærdige forsvarer for eksistensen af homoseksuelle ægteskaber i det førmoderne Europa er John Boswell med bøgerne *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality* (1980) og *The Marriage of Likeness* (1994).

11 Citeret efter http://www.ft.dk/forhandlinger/20111/20111M093_2012-06-07_1000.htm.

GEORGE HINGE F. 1971 I ÅRHUS, CAND.MAG. I KLASSISK FILOLOGI I 1997 OG PH.D. I 2001. ANSAT SOM LEKTOR I KLASSISK FILOLOGI VED AARHUS UNIVERSITET 2008. HAR SKREVET BOGEN "DIE SPRACHE ALKMANS: TEXTGESCHICHTE UND SPRACHGESCHICHTE" (2006), VÆRET MEDUDGIVER PÅ BØGERNE "ALEXANDRIA: A RELIGIOUS AND CULTURAL MELTING POT" (2009) OG "ASPECTS OF ANCIENT GREEK CULT" (2009) OG FORFATTET EN LANG RÆKKE ARTIKLER OM SPROGHISTORIE OG KULTURMØDE; REDAKTØR AF TIDSSKRIFTET "CLASSICA ET MEDIAEVALIA: DANISH JOURNAL OF PHILOLOGY AND HISTORY".

GEORG STUBKJÆR ADAMSEN

JEG ER MIN ELSKEDES, OG MIN ELSKEDE ER MIN

HØJSANGEN 6,3

> Har I ikke læst, at Skaberen fra begyndelsen
> skabte dem som mand og kvinde og sagde:
> "Derfor skal en mand forlade sin far og mor og
> binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød".
>
> JESUS, MATTHÆUSEVANGELIET 19,4-5

De jødiske ledere og lærde ville gerne skaffe sig af med Jesus, som imidlertid var populær i befolkningen, og forsøgte derfor utallige gange at lokke ham til at sige noget, der kunne miskreditere ham. Her drejer det sig om skilsmisse, et etisk spørgsmål. I dette tilfælde henviser Jesus til skabelsesberetningen og skabelsesteologien. I citatet fra 1 Mosebog 2,24 kan udtrykket "at blive ét kød'" ikke begrænses til at handle om det ægteskabelige samleje, som på den anden side er det skønneste og dybeste udtryk for alt, hvad udtrykket rummer. Kan Det Gamle Testamente og Kristus tale om ægteskab og

seksualitet, kan kristne naturligvis også. Men der er teologiske eller læremæssige præmisser, her skabelsesteologiske, og der er etiske konsekvenser af teologien. Eftersom man kunne forestille sig andre måder at formulere sig på, kan de valg, som kristendommens grundlæggende skrifter har truffet, ganske givet også have æstetiske konsekvenser. Naturligvis har Bibelen haft en fundamental betydning for formuleringen af kirkens dogmer, men såvel Det Nye som måske især Det Gamle Testamente har haft en kolossal litterær og æstetisk indflydelse, bl.a. fordi bibeloversættelserne i århundreder brugtes i skolen og hjemmet. Når det gælder at tale om sex, er der altså tre niveauer: teologisk, etisk og æstetisk.

Modersmål-Selskabets årbog "Sprog og sex" er en almen debatbog. Men kristendommen og dens gammeltestamentlige baggrund er central i vores kulturelle arvegods og desuden en røst, der naturligt lader sig høre. Nogle teologer vil som jeg tilmed mene, at kristendommens etik og teologi dybest set gør krav på at være almen, vel vidende, at mange, også i Modersmål-Selskabet, har en anden holdning. Men jeg mener også, at det er værd at lytte til Bibelens æstetik, for jeg tror, at vi ikke mister noget ved at tale smukt om det skønne, mens vi modsat vinder noget ved ikke at tale grimt om seksualiteten, der bestemt kan være skøn, men i praksis ikke altid er det af mange forskellige grunde.

FRA JOHANNES' ÅBENBARING TIL HØJSANGEN

Egentlig begyndte denne artikel som nogle indledende bemærkninger til en opsats med titlen "Bruden og skøgen"; de skulle skitsere den bibelske baggrund for Johannes' Åbenbarings brug af motiverne brud og skøge som metaforer for

henholdsvis dem, der tror på Kristus, og dem, der ikke gør det. Kristus har en relation til såvel bruden som skøgen: I forhold til bruden er han brudgom, dvs. frelser, idet bryllup og bryllupsfest er en metafor for frelse; i forhold til skøgen er han derimod dommer og kriger, idet dom og nederlag i krig er metafor for fortabelse. Det er et af hovedresultaterne i min doktorafhandling, Jesu komme og formaning: Motivet Jesu komme og dets brug i formaningerne i Johannes' Åbenbaring. Hovedtrækkene i forståelsen af Jesu komme/genkomst og formaningerne kan man også orientere sig om i indledningen i min kommentar til samme skrift.[1] I udarbejdelsen af min tolkning spillede den amerikanske GT-forsker Tremper Longman, III, en hovedrolle som inspirator med sin analyse af motivet den guddommelige kriger.[2] For mig var det derfor spændende, da jeg nu opdagede, at Longman har udgivet en kommentar til Højsangen, The Song of Songs fra 2001.[3] Det skyldes, at Johannes' Åbenbaring 3,20 efter alt at dømme hentyder til Højsangen 5,2, der passer ind i billedet af Kristus og kirken som brudgom og brud. Så jeg forventede egentlig, at Longmans kommentar til Højsangen ville lægge sig i forlængelse af hans studie over motivet den guddommelige kriger. Men ifølge Longman handler Højsangen om menneskelig kærlighed – og erotik: Ja, Højsangen er erotisk digtning, som først og fremmest vil adressere "menneskelig kærlighed og menneskelige forhold".[4] I Longmans tolkning rummer Højsangen poetiske formuleringer, der skal forstås nok så konkret; den tolkning er han langt fra ene om. Men ikke alle er enige med ham. I en over 1300 siders stor kommentar fra 2003, The Song of Songs, har Christopher Mitchell argumenteret stærkt for, at Højsangen nok handler om

det menneskelige ægteskab, men også om Kristus og kirken.[5] Spændingen mellem disse to tolkninger samt uenighed i tolkningen af konkrete vers fik efterhånden disse bemærkninger til at leve sit eget liv og vokse til en ny og anden artikel. Uanset om Højsangen også handler om Kristus og Guds folk/kirken, finder vi i denne smukke digtsamling meget om ægteskabet og dets fysiske og emotionelle side, seksualiteten.

I det følgende har jeg særligt anvendt Longmans kommentar til Højsangen, Mitchells kommentar og kapitlet om Højsangen i den indledning til Det Gamle Testamente, som Longman har skrevet sammen med Raymond Dillard.[6] Men måske det vil være på sin plads at sige en smule mere generelt om Bibelen og seksualitet. Derefter kan vi se lidt mere konkret på Højsangen, dens tolkningshistorie og dens kærlighedslyrik; af pladsmæssige grunde må jeg dog begrænse mig til at drøfte nogle få aspekter heraf. Endelig vil jeg gøre mig nogle teologiske og (æst)etiske betragtninger affødt heraf.

BIBELEN OG SEKSUALITET

Bibelen taler om seksualitet. Selvfølgelig. Mellem år og dag er der faldet en del – ikke altid lige æstetiske eller positive – bemærkninger om kristnes optagethed af sex, hvad enten det nu har været ment positivt eller negativt. De fleste kristne er naturligvis optaget af seksualiteten, for det er en stærk og givende kraft i menneskelivet, som på den ene side kan skænke fællesskab og nydelse, men på den anden side også kan bedåre og såre, endog slå ihjel, så der er brug for vejledning, ja, opdragelse, også når det gælder seksualiteten. Derfor er der – ikke mindst i Ordsprogenes Bog – en sådan

vejledning. Mere grundlæggende er det et kristent dogme, at Gud skabte himlen og jorden – og som kronen på værket mand og kvinde, som skulle blive frugtbare og talrige, så de kan opfylde jorden og underlægge sig den (1 Mosebog 1,28). En grundlæggende ordning til opfyldelse heraf er ægteskabet (2,24), som i begyndelsen var ærbar og uden skam, men også uden klæder. Det ændrede sig som bekendt med syndefaldet (3,21), og kong David er kun én af mange, der har løjet og slået ihjel for at få opfyldt sit begær (2 Samuelsbog 11). Det er heller ikke tilfældigt, at sex spiller en central rolle, når det drejer sig om i alvorlige situationer at lokke folk på afveje. Seksualiteten er dragende, både når den er god, og når den er knap så godartet.

Jesus har bekræftet, at ægteskabet er indstiftet af Gud (Matthæusevangeliet 19,4-5; jf. artiklens indledende citat), ikke bør ophæves undtagen i tilfælde af utugt (v. 6-9), og kun undtagelsesvist bør forsages (v. 11-12). Men efter alt at dømme lærer Jesus faktisk også, at seksualiteten, som hører til den ordning, Gud har foreskrevet for at opretholde det, han har skabt, hører sammen med denne verden. Da nogle sadducæer, medlemmer af et jødisk politisk-religiøst parti, som hævdede, at der ikke fandtes nogen opstandelse, kom til Jesus med et trickspørgsmål, afviste han dem med to argumenter. Det ene var, at de ikke kendte Bibelen eller Guds kraft og derfor var faret vild (Matthæusevangeliet 22,29). Jesu andet argument er, at "I opstandelsen hverken gifter man sig eller giftes bort, men er som engle i himlen" (22,30). Selv om ordet engel på græsk er maskulinum, er de dog 'ånder' (Hebræerbrevet 1,14), ikke mennesker. Evigheden byder derfor ikke på sex, men på en åndelig fryd, der er af en anden

og dybere karakter. I sin årelange gennemgang af Mosebøgerne argumenterede Luther i øvrigt for, at det havde været hensigten fra begyndelsen.

Men indtil opstandelsen er ægteskab og dermed seksualliv en del af skaberordningen. For Luther var ægteskab og familieliv gode gerninger, som en kristen ved retfærdiggørelsen ved tro var sat i frihed til at leve i. Derfor kunne han gifte sig og få børn, også selv om han egentlig havde lovet at leve i cølibat. Luthersk teologi har traditionelt talt om gode gerninger i kald og stand for at udtrykke dette. Luthersk lille katekismus lærer, at Gud har skabt os, og i forklaringen til Fadervors fjerde bøn skriver Luther bl.a., at "det daglige brød" omfatter en "from ægtefælle". Med andre ord kan en luthersk kirke lære sine medlemmer, ja enhver, at troen på Kristus giver en god samvittighed – også til at blive gift, få børn og i det hele taget gøre alt, hvad der følger med ægteskabet. Spørger man, hvor og hvordan man kan gøre gode gerninger, er ægteskabet helt grundlæggende, fordi ægteskabet og familien er den grundlæggende enhed. Samfundet er i og for sig blot familier, der arbejder sammen om fælles opgaver.

Ægteskabet og seksuallivet er godt og positivt og burde alene i lyset af ovenstående være attraktivt. Når dertil lægges, at seksualiteten er en stærk kraft, burde det være indlysende, at ægteskab og seksualitet er godt og velsignet af Gud – og følgelig noget, alle kristne kan takke for.

På den anden side er seksualiteten, som så mange andre kræfter i tilværelsen, ikke udelukkende god og positiv. Seksualiteten kan være så stærk, at den kræver ægteskabet. Det vidste Jesus og Paulus, og eks-munken Luther lagde heller

ikke skjul på det, bl.a. fordi han fra klostrene vidste, hvor svært og unaturligt det er at undertrykke seksualiteten.

HØJSANGEN

Højsangen – navnet går tilbage til Luthers tolkning af skriftets navn – kaldes også Salomos Sang. I vores bibler kommer den efter Prædikerens Bog og før Esajas' Bog, men i Det hebraiske GT kommer Ruths Bog og Højsangen efter Ordsprogenes Bog. Ruths Bog og Højsangen præsenterer begge "dydige og assertive kvinder" (Longman), som netop Ordsprogenes Bog 31,10-31 priser. Denne lovprisning siger ikke noget om ægteskabets erotiske side.

Nu giver Det Gamle Testamente os ikke just et portræt af Salomo som en mand med en sådan hustru. Han havde og elskede mange hustruer fra folkeslag, som det var forbudt israelitterne at indgå ægteskaber med, fordi det ville føre til frafald fra troen på den sande Gud (1 Kongebog 11,1-2). Sådan gik det også Salomo (11,4-6). Hans frafald fik konsekvenser for hans kongerige og førte ifølge Kongebøgerne i sidste ende til, at den sidste rest af Salomos rige, Juda, faldt for Nebukadnesars hær i 587 f.Kr. Salomos eget liv kunne derfor med rimelighed få os til at spørge, enten om Salomo er forfatteren, eller om Højsangen handler om noget (mere og/eller) andet end Salomo og hustru(er). Nu siger heller ikke engang Højsangen 3,11, at Salomo ægtede digtets kvinde, men ægteskabet som sådan prises uden tvivl. Faktisk tegner Højsangen 8,11-12 et lidet flatterende billede af kongen. Nu har en del fortolkere bemærket, at beskrivelsen af hendes elskede i Højsangen 5,10-16 ser ud til at gå ud over, hvad der normalt siges om almindelige mænd; brudgommen synes at

være guddommelig – præcis som i Johannes' Åbenbaring.[7] Derfor er det jo faktisk værd at spørge, om den unge mand i Højsangen er Salomo eller snarere en, der er mere end Salomo (jf. i øvrigt Matthæusevangeliet 12,42).

Det kan jo tit være en hjælp at undersøge, hvordan et skrift er blevet forstået i historiens løb. Her viser det sig, at tolkningerne af Højsangen har været og stadig er meget forskellige og modstridende, ligesom det for øvrigt gælder Johannes' Åbenbaring. I middelalderen forklarede kun få fortolkere skriftet i sammenhæng med den menneskelige seksualitet; ja, det kunne i bedste fald medføre udstødelse af kirken, hvis man forsøgte (nu forekommer det mange kristne at være en naturlig læsning). Såvel jødiske som kristne fortolkere udlagde kærligheden åndeligt: ifølge jøderne handlede Højsangen om forholdet mellem Herren og Israel, ifølge de kristne teologer drejede den sig om kærligheden mellem Kristus og kirken. Århundreder senere sammenligner Paulus mænd og hustruer med netop Kristus og kirken, uden dog at henvise eller hentyde til Højsangen. Hippolyt tolkede omkring år 200 Højsangen 1,2-4 som en henvisning til Kristus, som bringer de hellige ind i kirken. Den menneskelige seksualitet så man derimod ikke i skriftet. Hvis Højsangen faktisk handler om – eller faktisk også handler om den menneskelige seksualitet (i ægteskabet), vil det være berettiget at kalde en tolkning, der afviser dette, for en allegorisk tolkning. Longman og Dillard spørger, hvad der motiverede den allegoriske tolkning, som for mange moderne betragtere kan virke temmelig til- eller ligefrem lemfældig. Sagen er, at Det Gamle Testamente flere steder beskriver forholdet mellem Gud og Guds folk, "Israel", som et ægteskab. Det sker dog oftest,

når folket har været Gud utro, dvs. har dyrket andre guder end Herren. De begår, siges det, utugt eller ægteskabsbrud (Ezekiel 16; 23; Hoseas 1–3). Longman og Dillard (og mange andre med dem) mener, at den allegoriske tolkning skyldes hellenistisk indflydelse, som medførte, at man betragtede kroppen og kropslige handlinger som noget, der hører den syndige verden til og altså er syndige og onde, hvorfor faste og pisk (og anden streng behandling af kroppen) anbefaledes. Seksuel afholdenhed var rosværdig og endte siden hen med middelalderens munkebevægelse. Det siger næsten sig selv, som Longman og Dillard også konkluderer, at en mere ligefrem tolkning ikke rigtig passede sig i et sådant miljø. De, ikke mindst Longman i sin kommentar, tolker derimod Højsangen som erotisk digtning om den ægteskabelige kærlighed – og faktisk ikke andet. Men hvis Højsangen selv nok handler om det ægteskabelige kærlighedsforhold mellem mennesker, men også handler om forholdet mellem den himmelske kongesøn, Kristus, og kirken, er der ikke tale om allegori. I så fald er Longmans tolkning lige så ensidig som middelalderens; hvis den allegoriske tolkning borttolker den ægteskabelige kærlighed, forsvinder kærligheden mellem Kristus og kirken i Longmans tolkning af Højsangen. Som jeg har antydet ovenfor, er der i såvel Højsangen som Bibelen i øvrigt grunde til at tolke skriftet som digte om kærligheden mellem såvel mand og hustru som Kristus og kirken.[8]

I hellenismen kunne man finde en foragt for det kropslige og stoflige, som Longman gør op med, samtidig med, at han stærkt understreger, at den menneskelige seksualitet hører hjemme i ægteskabet mellem mand og kvinde. Andre vil ikke blot prise eller i al fald propagandere for den

menneskelige seksualitet, men også gøre op med traditionelle grænser for den.[9]

Lad mig til sidst nævne Paulus, som ofte siges kun nødtvungent at acceptere ægteskabet og det seksuelle samliv (Første Korintherbrev 7,1-9). Paulus sammenligner forholdet mellem mand og hustru med relationen mellem Kristus og kirken i Efeserbrevet 5,22-33. Men det medfører på ingen måde, at han benægter eller forbyder ægteskabet eller seksuallivet i ægteskabet, endsige undgår at tale offentligt om det. Det fremgår direkte af Første Korintherbrev 7, uanset alle tolkningsproblemer, som dette kapitel stiller fortolkerne, samt ikke mindst af Første Timotheusbrev 4,3-4: "De forbyder ægteskab og kræver, at man holder sig fra føde, som Gud har skabt til at modtages med tak af dem, der tror og har erkendt sandheden. For alt, hvad Gud har skabt, er godt og skal ikke forkastes, når man tager imod det med tak". Paulus' sammenligning af mand og hustru med Kristus og kirken er ikke alene et godt argument imod en allegorisk tolkning, dvs. en overført tolkning, der går imod forfatterens hensigt, men for en tolkning, der ser en analogi mellem de to relationer.[10] Ægteskabet er ligesom frelsen – alle forskelle til trods – godt og kan modtages med tak!

Hvad enten Højsangen nu skal forstås konkret – i Bibelens sammenhæng om det ægteskabelige samliv – eller både konkret og billedligt, kan man i det mindste sige, at det ægteskabelige samliv er positivt ifølge Bibelen, om end også nødvendigt i dette liv, og derfor kan bruges som billede på det positive forhold, Kristus har til kirken, mens utroskab er stærkt negativt og følgelig egner sig som billede på det negative forhold, Kristus har til dem, der er utro, dvs. ikke tror på ham.

Der er altså et gensidigt afhængighedsforhold mellem det, der siges om ægteskabet, og det, der siges om Kristus og kirken. Der er ingen tvivl om, at man går for langt, ja går ad en afvej, hvis man vil gør det ægteskabelige samliv til noget negativt og skamfuldt. Det var faktisk Luther, der gjorde op med århundreders teologiske synd på dette område. Men i et bibelsk perspektiv går man også for langt, hvis man vil gøre det uægteskabelige samvær mellem mand og kvinde positivt eller lige værdigt med ægteskabet.

HØJSANGENS POESI

Højsangens kærlighedslyrik er ikke ulig en del litterære tekster fra Egypten, men også mesopotamisk, ugaritisk, tidlig arabisk og indisk litteratur omfatter digte, der kan sammenlignes med den. Højsangens litterære motiv er "ofte genbrugt i både verdslig og religiøs lyrik, fx hos Brorson".[11] Også såvel kultur som litteraturhistorisk er denne poesi værd at beskæftige sig med.

Hebraisk poesi er karakteriseret ved at være affattet i korte sætninger, der bruger paralleller, billedsprog og andre mindre vigtige virkemidler (som fx inclusio og chiasme).[12] Der er virkelig tale om korte sætninger: i gennemsnit tre "større" ord, af og til fire, men sjældent mere. Ellipser, udeladelser, er hyppige: "Læg mig som en seglring ved dit hjerte, / som en seglring om din arm" (Højsangen 8,6). Konjunktioner, bindeord, forekommer (fx 1,2-3), men når de ikke gør, må læseren selv analysere sammenhængene mellem ordene og sætningerne.

Parallelismer er karakteristiske, men flere og flere mener, at forholdet mellem de to parallelle led ikke så meget er

overensstemmelse som udvikling eller nuancering, ofte på det indholdsmæssige niveau, men det kan også være en grammatisk, lydmæssig eller – selvfølgelig – emotionel udvikling.

Billedsprog og metaforisk sprog anvendes hyppigt, som vi skal se, især når der er tale om kærlighedspoesi. Højsangens billeder er meget effektive og fremkalder mange forskelligartede sanseerindringer og oplevelser under læsningen, men nogle af dem er dog også gådefulde for den moderne læser. Metafor, den hyppigste type, bruger udtryk fra et sprogligt domæne til at sige noget om et andet; forskellen på de to domæner såvel som den indbyggede påstand om en lighed kræver refleksion, som det ses i eksemplet med hvededyngen, og ikke så sjældent er der emotionelle overtoner. Det er fx helt tydeligt, når Kristus i Johannes' Åbenbaring, der ganske vist er prosa, beskrives som henholdsvis en brudgom og en hærfører, der drager ud for at føre krig og dermed føre sin dom over folkeslagene ud i livet, selv om der reelt er tale om, at han kommer med evig frelse eller fortabelse. Højsangen er til forskel fra Johannes' Åbenbaring erotisk, med inddragelse af alle sanser. Det er en kunst at digte om kærligheden uden at forarge eller udstille på en i kristen forstand upassende måde. Fem områder leverer metaforerne: hoffet, familielivet, naturen, tid og rum og endelig militæret.

Jeg tror, Longman har ret i, at der ikke nogen overgribende fortælling, handling eller plot, hvorfor karakteristikken af personerne må få en desto mere fremtrædende plads. Hovedpersonerne er en ung kvinde og en eller hendes sikkert jævnaldrende mand: hun attrår ham og vil gerne have hans kys (1,2); for hende er han en konge (1,4.12; 7,6), men

ser også ud til at være hyrde (1,7-8), hvilket kan, men ikke skal tolkes bogstaveligt. Hun overvinder diverse forhindringer for at være sammen med ham, uden at det udgør noget plot (fx 1,7f). Hun er i det hele taget "syg af kærlighed" (2,5). I mandens øjne er hun "den smukkeste blandt kvinder" (1,8); hun er hans 'brud' (fx 4,8) og fx hans 'due' (5,2). Deres attrå er gensidig, fremgår det klart – sådan som det passer sig for brudgom og brud! Derudover optræder der bl.a. en gruppe unge kvinder, men det vil føre for vidt at se nærmere på dem; de repræsenterer sikkert Jerusalems indbyggere, dvs. Guds folk eller med en nytestamentlig betegnelse: Kirken. Hendes far nævnes ikke; hendes brødre ser ud til at have overtaget hans rolle (8,8-9), men hun ser nu ud til så at sige at gå sine egne veje for at finde og opnå den ægte kærlighed. Lad os nu se på nogle eksempler.

HØJSANGEN 1,2-3.4; 7,13

I Højsangen 1,2-3 (jf. 1,4 og 7,13) taler den unge kvinde om den unge mands kærlighed, i al fald efter 1931-oversættelsen:

> Kys mig, giv mig Kys af din Mund, thi din
> Kærlighed er bedre end Vin.
> Lifligt dufter dine Salver, dit Navn er en udgydt
> Salve, derfor har Kvinder dig kær.

1992-oversættelsen har derimod en anden gengivelse:

> Ville han blot give mig kys af sin mund!
> Din elskov er dejligere end vin, dejligere
> end dine salvers duft.

Dit navn er en udgydt salveolie,
derfor elsker unge piger dig.

Særligt én forskel på de to oversættelser springer i øjnene. Den gamle oversættelse har "din Kærlighed", mens den nye har valgt "Din elskov".[13] Substantivet er en såkaldt abstrakt pluralis, som betegner kvalitet eller status.[14] Den bedste og naturligste oversættelse er 'kærlighed'. Den danske oversættelse fra 1992 er formentlig præget af én af de store ordbøger, der anfører ordet 'lust' i parentes til oversættelsen 'love',[15] men efter min vurdering har man ikke skelnet tilstrækkeligt mellem ordets betydning og dets brug. Siraks Bog 40,20, der også anføres som belæg, kan også kun støtte meningen 'kærlighed': "kærlighed til visdommen". Det er jo helt åbenlyst, at det har stor betydning for forståelsen af Højsangen, om man oversætter 1,2 på den ene eller den anden måde.

Luther tolkede ordet 'bryster' som en metaforisk reference til læren, der giver sjælene føde, så de kan gøre gode gerninger.Vin gør hjertet glad (Salmernes Bog 104,15), og læren er endnu bedre. Kys forstår Luther som tegn på kærlighed og nåde. Når dertil lægges, at Luther, med rette, ville tolke også Højsangen som en del af de hellige skrifter, der bl.a. er nyttige "til undervisning," dvs. til undervisning i læren (2 Timotheusbrev 3,16), er hans tolkning slet ikke så vilkårlig, som nogle i dag vil gøre den til. I Luthers tolkning er de unge kvinder Jerusalem, kongens undersåtter. Den unge mand er, mener Luther, Salomo, kongen i Jerusalem, og emnet er således Salomos kongedømme. Interessant er det, at Luther har blik for, hvilket metaforisk sprog Højsangen anvender, selv om han i sin udlægning ikke gør meget ud af det. Hvad der

umiddelbart ser ud til at være kærlighedsdigtning om bruden eller en kæreste, handler i virkeligheden om staten og folket. Som Luther skriver i sin fortale til Højsangen:

Salomo bruger storslåede ord – ord, der er så stor en konge værdig – i sin beskrivelse af, hvad han har på hjerte. Han gør Gud til brudgom og sit folk til bruden, og på den måde besynger han, hvor højt Gud elsker dette folk, hvor mange og hvor rige de gaver er, som han overøser det med i rigt mål, og, endelig, hvordan han omfavner og elsker dette samme folk med en godhed og barmhjertighed, som aldrig nogen brudgom nogensinde har omfavnet og elsket sin brud med.

Longman og andre lader kærlighed og erotik være det primære, ja det egentlige emne. Luther og fx Christopher Mitchell, der vier over 50 store sider til sin drøftelse af tolkningsprincipperne, benægter ikke, at der er tale om kærlighedslyrik, men der er tale om andet og mere, nemlig en beskrivelse af Kristus og kirken. Dermed tolkes Højsangen – alle forskelle til trods – i overensstemmelse med andre skrifter, heriblandt Johannes' Åbenbaring. Men at der i det hele taget kan bruges kærlighedslyrik, der langt på vej kan bruges om mand og hustru, kan kun lade sig gøre, fordi Højsangen – og Bibelen – ikke har et negativt syn på ægteskabet.

HØJSANGEN 2,16 OG 6,3

To steder i Højsangen siges det, at den unge kvinde og den unge mand tilhører hinanden:

> Min elskede er min, og jeg er hans, han som
> vogter sin hjord blandt liljerne.
>
> HØJSANGEN 2,16

> Jeg er min elskedes, og min elskede er min, han
> som vogter sin hjord blandt liljerne.
>
> HØJSANGEN 6,3

I en bibelsk sammenhæng forudsætter dette gensidige tilhørsforhold, at parret er gift, og udtrykker, hvordan man på alle måder hører sammen, deler alt og glædes over alt, hvad den anden er og har. Den unge mand beskrives som en hyrde, der vogter sine får i det smukke landskab. Hyrdemotivet er ofte anvendt som metafor for at være konge i Bibelen; Jesus anvender det om sig selv ikke mindst i Johannesevangeliet 10.

HØJSANGEN 7,3

Højsangen 7,2-10 er den tredje beskrivelse af den unge mands elskede, mere intim end de to første i 4,1-7 og 6,4-10. I en gammeltestamentlig sammenhæng forudsætter den ægteskabet:

> Din navle er en rund skål, der ikke skal mangle
> krydret vin;
> din mave er en hvededynge, indhegnet af liljer.
>
> HØJSANGEN 7,3

I det foregående vers nævnes Shulamits fødder og hofter, og med navlen og maven bevæger poeten sig op ad og fortsætter med hendes bryster i v. 4. Er navlen "en rund skål, der ikke skal mangle krydret vin", spørger Longman? Er der snarere tale om en smagfuld og erotisk allusion, hentydning, til "kvindens skød". Den krydrede vin indbyder ægtemanden til at smage, ja drikke, for hvad skulle man ellers med denne drik?

For Longman er det indlysende, at der i virkeligheden ikke er tale om navlen og maven, men Mitchell spørger med rette om, hvorfor Højsangen da anvender ordet navle. Longman kan ikke forestille sig, at digteren kunne springe skødet over. Men bl.a. af egyptiske statuer fremgår det, at man betragtede navlen som smuk. Poeten springer i så fald kønsorganerne over, fordi lovprisningen af hans hustru ikke er vulgær, men smuk og antydende. Der er intet negativt ved at være gift, endsige have et seksualliv, men det betyder ikke, at man behøver at sige alt.

NOGLE (ÆST)ETISKE BETRAGTNINGER

Kærlighedslyrikken handler altså om kærlighed og ægteskab, men blot også om andet og mere: Salomos kongedømme og/eller Kristi eget kongedømme. Gud ikke blot accepterer, men velsigner ægteskabet og dermed også det seksuelle samliv. Det betyder imidlertid ikke, at man behøver sige alt, heller ikke i kærlighedslyrik. I Højsangen 7,1-11 lovprises den unge bruds/hustrus smukke legeme, men uden udtrykkeligt at nævne hendes skød og dets organer. Grænsen mellem det smukke og det vulgære overskrides ikke. Man kan her minde om Paulus, der skriver, at "de lemmer, som vi synes er mindre ære værd, dem giver vi desto større ære, og de lemmer, som vi undser os ved, klæder vi med desto større blufærdighed" (1 Kor 12,23). Men dertil kommer, at kærlighed og ægteskab ikke kun bruges på det menneskelige plan, men også anvendes til at beskrive forholdet mellem Kristus og kirken, Kristi brud, som naturligvis skal forstås metaforisk. Må dette analoge forhold ikke næsten med nødvendighed føre til, at man udviser tilbageholdenhed i beskrivelsen af ægteskabet?

Det må indrømmes, at en sådan tilbageholdenhed ikke præger vores tid, heller ikke altid hos kristne. Men hvis ingen ved sin fornufts fulde brug ville tale plat og vulgært i audiens hos H.M. Dronning Margrethe 2., så sømmer det sig vel langt mindre for kristne at anvende den slags tale om Kristus, som er en himmelsk konge – hører nogen dette som en kritik af Poul J. Stender og hans bog Med Gud i sengen, er det ikke forkert. Det er hverken nødvendigt eller rigtigt at gøre Gud selv kropslig eller erotisk, ej heller at definere den såkaldte gudbilledlighed som kropslig, sådan som Poul Joachim Stender gør. Gud kan velsigne ægteskabet og dets kropslige kærlighed uden selv at være kropslig. Bibelen kan tale om den kropslige kærlighed uden at blive plat, vulgær, uæstetisk eller overdrevet konkret.

Spørgsmålet er, om det ikke også kan udstrækkes til at tale om ægteskab og erotik. Bibelen og dermed kristne kan og må altså tale om såvel seksualitet og erotik; det stiller blot krav om et passende æstetisk niveau. Det virker måske provokerende at skrive, men dertil er blot at minde om, at det var en selvfølge for ikke så længe siden.

Jeg har ofte tænkt på sproget og omgangsformerne i filmen Fornuft og følelse (eng. Sense and Sensibility). Uden at gøre mig klog på, hvad Jane Austen egentlig ville med bogen, eller instruktøren Ang Lee og skuespilleren Emma Thompson med filmatiseringen fra 1995, slår det mig ved hvert gensyn, at karaktererne med deres kunstfærdige sprog og umiddelbart stive konventioner ikke bliver begrænset, men tværtimod sættes fri til at omgås hinanden – og kurtisere, om så skal være. Mindre kan måske gøre det, men nogle skridt i den retning ville jeg hilse velkommen.

NOTER

1 Parousia and Paraenesis: The Parousia Motif and Its Paraenetic Use in the Book of Revelation. Aarhus, 2001/2002; Johannes' Åbenbaring. (Credo Kommentaren). Fredericia: Credo Forlag, 2010.

2 Tremper Longman, III, og Daniel G. Reid. God Is a Warrior. (Studies in Old Testament Biblical Theology.) Carlisle, United Kingdom: Paternoster Press, 1995. Jf. Longmans "The Divine Warrior: The New Testament Use of an Old Testament Motif" udgivet i tidsskriftet Westminster Theological Journal 44, 1982, s. 290-307.

3 Song of Songs. (The New International Commentary on the Old Testament). Grand Rapids: Eerdmans, 2001.

4 Se også Bibelselskabets beskrivelse af Højsangen: http://kortlink.dk/bibelselskabet/befm.

5 Christopher W. Mitchell, The Song of Songs. (Concordia Commentary). Saint Louis: Concordia, 2003.

6 Raymond B. Dillard, og Tremper Longman, III. An Introduction to the Old Testament. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2007², s. 289-300.

7 Se hertil Mitchell, s. 951-952.

8 Se især Mitchells kommentar, såvel indledningen som den løbende vers-for-vers kommentering.

9 Poul J. Stender ønsker med bogen Med Gud i sengen. En sightseeing gennem biblens sexliv (Frederiksberg: Unitas, 2010) "at fremvise en stor del af alt det smukke og opløftende, der findes om sex i biblen" (s. 10). Desværre sker det med en sprogbrug, der ikke just svarer til formålet. I sin anmeldelse (se HTTP://KORTLINK.DK/POLITIKEN/BEKD) skriver Politikens anmelder, Lars Sandbeck, at Stender nok overordnet har en god sag, men også, at han "formentlig opfatter sig selv som klassens frække dreng," nemlig når han udlægger bibelteksten med brug af ord, der i al fald i tidligere ordbøger vil blive markeret som vulgære eller skrevet på latin. Med en al for venlig kritik kritiserer han Stender for "visse platheder".

10 Se Mitchell s. 23-27 vedr. ordet 'analogisk'.

11 Hans Jørgen Lundager Jensen i artiklen "Højsangen" i Den store Danske Encyklopædi.

12 Se til det følgende Longman, Song of Songs, kapitlet "Literary Style".

13 I sin udlægning lægger Luther ordet 'bryster' til grund, men det skyldes indflydelse fra den græske og latinske oversættelse; han udlægger stedet metaforisk om evangeliets lære (se Luther's Works. Saint Louis: Concordia, 1972, s. 197).

14 Se Waltke-O'Connor, Biblical Hebrew Syntax (Winona Lake: Eisenbrauns, 1990) § 7.4.2.

15 Koehler-Baumgartner: Hebrew-Aramaic Lexicon of the Old Testament (Leiden: Brill, 1994-2000) under opslaget "dôd".

GEORG STUBKJÆR ADAMSEN f. 1963, konsulent, klassisk-sproglig student, Viborg Katedralskole, 1982. cand. theol., Aarhus Universitet, 1993. dr.theol., Det Teologiske Menighetsfakultet, Oslo, 2002. Har foruden et større antal artikler skrevet Exodusmotiver i Johannes' Åbenbaring (1992), afhandlingen Parousia and Paraenesis: The Parousia Motif and its Paraenetic Use in the Book of Revelation (2001/2002) og kommentaren "Johannes' Åbenbaring" (Credo Kommentaren) 2010; se www.densidstebog.dk. Webredaktør m.m. for og medlem af Modersmål-Selskabets bestyrelse siden 2010.

TINE BYRCKEL

KULTUREL OMSKÆRING

Hvad jeg her vil forsøge at skrive om, kunne have heddet så meget andet end "Kulturel omskæring." Sådan er det med sprog. Når læseren har læst disse sider til ende, kan vi begynde at kalde dette lille skrift alt mulig andet, nogen vil måske oven i købet hævde, at titlen er misvisende. "Kulturel omskæring" var imidlertid overskriften på en klumme, jeg skrev i dagbladet Information i foråret 2012. Det var ikke mig selv, der fandt på overskriften, men min redaktør. Så er det heldigvis ikke min egen skyld, at den kom til at hedde noget så voldsomt. Det er altid vældig rart, når man ikke selv har ansvar for sproget. Til gengæld var det helt sikkert en mere sexet overskrift, end "Kønnet der forsvandt", som jeg selv havde kaldt den.

Det køn, jeg havde opdaget var forsvundet, var kvindekønnet. Det var skåret brat væk igen, ved at ordet åbenbart var forsvundet fra unge kvindes vokabular. Der er hele tiden ord, som forsvinder fra det danske sprog, og sprognævnet

prøver at tage det ad notam, og lukke ud og ind af den store bog med de danske ord. Hovedreglen for at ryge ud er, at vi ikke bruger det. Ordet. Eller tingen. I lige dette tilfælde synes jeg nok, sagen stadig var lidt vigtig. Klummen kunne have heddet "Kussen, der blev væk". Straks katten slipper ud af sækken, hvæser den med hele sin seksuelle kraft. "En kusse", det er ikke uskyldigt, og sådan er det med ord for kønnet. De virker fristende eller frastødende, de kan hverken høres eller læses neutralt. Nogen kalder kvindens køn "fisse", andre "skødet" eller "tissekone". Eller måske bare "mis", når det nu er en kat, der slipper ud.

Det var i radioen, jeg første gang hørte om det i forbindelse med erotiske skriverier. I anledning af udgivelsen af den erotiske novellesamling "Et kød" fortalte forfatteren Kristina Stolz om sit arbejde. Inden hun satte sig til at skrive sine fortællinger, ville den altid veldokumenterede forfatter undersøge, hvad unge kvinder nu til dags kalder deres køn. At der synes at være en bølge af erotisk litteratur, skulle jo ellers være tegn på, hvad vi stadig så modernistisk tror: At det går fremad. At vi bliver mere og mere frigjorte. At vi tør mere og mere. Ganske vist er det efterhånden mange år siden erotiske noveller var in. Pornografien fik overtaget, lettilgængeligt på nettet især i billeder. Der har stadig været noveller, kejtet skrevet, fulde af stavefejl. Men velskrevne erotiske noveller har været forbavsende fraværende.

Kristina Stoltz, der selv er i trediverne, havde – for at kunne skrive nutidigt – spurgt endnu yngre kvinder, hvad de kaldte deres. Altså det, man som kvinde har mellem benene. Mens jeg vaskede op og distræt lyttede til radioen, forventede jeg den sædvanlige lidt bizarre diskussion om, hvorvidt det nu

hedder kusse, fisse eller noget helt nyt. Men det Kristina Stolz fortalte, rev mig ud af min sysler. De kaldte den ikke noget. Hverken kusse, fisse, skød, mis eller vulva, men ikke noget.

Jeg kunne have siddet Stolz erfaring overhørig, hvis jeg ikke en uge senere i den franske avis Le Figaro, som man ikke ligefrem kan kalde progressiv, faldt over undersøgelse fra et velstående kvarter i Montpellier i Sydfrankrig. Her var 316 elever i 8. og 9. klasse blevet spurgt om deres kendskab til de mandlige og kvindelige kønsorganer. Mens ingen havde problemer med at tegne og betegne mandens organer, var manglen på kendskab til kvindens »forstemmende«, som avisen formulerede det. På spørgsmålet om, hvorvidt de selv havde en klitoris, svarede kun 49 pct. af pigerne i 8. klasse og 74 pct. i 9. klasse bekræftende. Af disse var to ud af tre i 9. klasse ikke klar over funktionen. Det slående er, at det netop er navnet på kvindens lyst, der forsvinder. En tissekone har de små piger nok. Men mens tissemanden fortsat eksisterer i voksenlivet, med et mere seksuelt navn, forsvinder navnet og organisationen af kvindens lyst lige så stille igen.

Det var her, jeg blev bekymret, for vi har været lang vej undervejs, for at kvinder også må have en lyst og oven i købet tale om den. Manglen på at kunne benævne det kvindelige kønsorgan er tilbagevendende. Klitorishistorikere – og ja, de findes, i Frankrig har sexologen Jean-Claude Piquard netop skrevet klitorissens historie – kan fortælle, at både ord og sag har tendens til at glide ude. Sagen forsvinder meget håndfast, når man prøver at gøre kvinders køn endnu mere kvindeligt ved at skære så meget ukvindeligt væk som muligt. Det sker i mange kulturer, og vi betragter det som barbarisk. Andetsteds har man kælet for sagen, men kun så længe man troede, den

var nødvendig. Da videnskaben så beviste, at den, altså i dette tilfælde klitoris, ikke betød noget for forplantningen, var den fornøjelse slut. Hvis noget ikke tæller i nytteregnskabet, kan vor rationalitet ikke fatte, hvad det går ud på. Da omtalen og beskæftigelsen med kvindens lyst således med videnskabens mellemkomst atter helt forsvandt, gik det rent galt. Kvinder fik alle mulige mærkelige symptomer. Det var dem Sigmund Freud stod overfor med sine hysteriske patienter, der både kunne være lamme og døve uden grund. Altså uden det, man for det meste kalder grund.

Der er derfor noget vigtigt på færde, når navnet på det kvindelige kønsorgan atter toner ud, også selvom det kun er fra det helt intime rum, hvor en kvinde tænker for sig selv. Dér omkring, hvor en lille pige skal blive til en kvinde. At vi er oversvømmet af billeder af kvindelige kønsorganer betyder altså ikke, at det skammelige ved kvindekønnet er forsvundet. Skammen dukker op et andet sted og har noget med sproget at gøre. Kvindens køn er så skamfuldt, at alle ord vi kender for det er lidt ubehagelige, måske ikke mindst, når de kommer fra mødrene. De kvinder, der ikke mere siger "kusse" eller "fisse", er vel døtre af dem, der sagde det. De vil ikke have samme køn, som deres mor, og det viser sig ved, at de ikke vil bruge samme ord som hende. Nu kunne man så sige, at "Ikke noget" eller "Ikke nogen" også kan være et navn. Det ved vi, siden Odysseus slap væk fra kyklopen. Når en enøjet, mister sit øje, og de andre enøjede tror, at ord kun kan have én betydning, kan man slippe fri ved at kalde sig selv "Ikke nogen". Måske var det første gang i verdenslitteraturen, et subjekt slap fri af entydighedens hule, ved i livsfare at spille på ordenes tvetydighed. Eller bare ud af sin mor?

At der er sammenhæng mellem sex og sprog, var Sigmund Freud måske en af de første, der for alvor opdagede rækkevidden af for snart over hundrede år siden. Rækkevidden eller højden eller dybden. For hvem ved egentlig, hvor det ubevidste findes? Freud opdagede, godt hjulpet på vej af sine hysteriske patienter, at man kunne hjælpe psykisk syge ud af visse af deres symptomer, udelukkende gennem tale. Men opdagelsen gennemgik mange etaper. I starten troede Freud noget i retning af, at symptomernes årsag var virkelige seksuelle traumer. Senere gik det op for ham, at medmindre Wien på det tidspunkt var beboet af et usandsynligt stort antal incestuøse fædre, måtte neurotikernes symptomer skyldes noget andet. Det var det han, ikke uden litterært talent, forsøgte at formulere med sit berømte Ødipuskompleks. Med Ødipuskomplekset forsøges det forklaret, at man uden at vide det har haft og måske stadig har en fantasi både om at gå i seng med sin mor og slå sin far ihjel. Den fortrængte skyldfølelse indskriver sig som symptomer, ofte i selve kroppen. At benytte sig af Ødipusmyten havde den helt umiddelbare fordel, at enhver kunne forstå, at det må give dårlig samvittighed, og at man helst vil glemme det. Man vil helst stikke sine øjne ud, som Kong Ødipus gjorde det, og bare ikke mere se sin skam i øjnene. Men den slagkraftige myte skyggede måske over et umiddelbart mindre sexet element: At det var netop gennem sproget, ved at tale til en anden, at symptomerne kunne brydes. Der sker noget, når lidelsen bliver omsat til tale.

Men hvorfor overhovedet introducere en oldgammel psykiater, som "ingen læser i dag", som jeg ofte lader mig fortælle? Fordi det ubevidste altid forsvinder igen, og fordi det

har med kønsforskellen at gøre. Vi vil ikke vide af det, kan ikke vide af det, det er ikke til af holde ud. Det er ikke spor mærkeligt, at Freuds lære har tendens til at blive væk. Den franske psykoanalytiker Jacques Lacan, der gik tilbage til Freuds tekster i midten af forrige århundrede, brugte Moebiusbåndet til at illustrere det ubevidste. Hvis man tager en strimmel papir, vrider det en tur og hæfter det sammen i enderne, får man en struktur, hvor det indre og det ydre er det samme. Hvis man er en myre og kravler ad sted på båndet, vil der hele tiden være noget på den anden side, også selvom man rent faktisk kommer til at gå på denne anden side. Senere. I den forstand vil det ubevidste altid være ubevidst. Det betyder ikke, at det er umuligt at komme en tur forbi det, og oveni købet masser af gange. Det vil også sige, at i en vis forstand kravler vi lige præcis på det hele tiden. Men det gør også, at man med stor overbevisning kan hævde, at det ikke findes.

Men sproget findes, og lige nu er der atter lagt slør over kvindens køn. Ved vi så overhovedet, hvad køn er, og ved vi, hvad sprog er? Når man begynder at tænke bare lidt over sprog og verden, som mange filosoffer har gjort det, begynder det meget hurtigt at svimle. Folk tror jo, de ved, hvad de siger. Man siger også, at man skal tænke, før man taler. Prøv at gøre det. Man er i sin tale, og den har sammenhæng med, hvem man er, men hvordan er sammenhængen egentlig? Samtidig foregår der det højst mystiske, at lyde, som kommer ud af munden på en person, kan opfanges af øret, hjernen, jeg'et hos en anden. Der er virkelig meget at undre sig over. Som filosoffen Ludwig Wittgenstein konstaterede det ved starten af samme århundrede, som blev præget af Freud:

"Når nogen synes, der er noget mærkeligt ved en del af sproget, er det fordi, det ikke går op for dem, hvor mærkeligt sprog overhovedet er."

Jeg vil derfor forsøge at fortælle lidt om, hvordan børn bliver til. Det gør de nemlig kun i første omgang på grund af det, vi sædvanligvis kalder et seksuelt forhold. I anden omgang bliver man menneske, fordi man kommer til at tale et sprog. "I begyndelsen var ordet", gælder for ethvert lille menneske, der formår at komme ind i verden, det er nemlig ikke alle, det lykkes lige godt for. Hvordan bliver man et selv over for det, vi kalder virkeligheden, som vi taler sandt eller falsk om? Som man oven i købet kan lyve om? Det er et kæmpestort øjeblik, når sproget er blevet så meget ens eget, at man kan lyve. At hverken far eller mor kan se, hvad man tænker inden i. Så er indeni blevet til, i forhold til udenfor. Intet virker så selvfølgeligt og intet er mindre selvfølgeligt. At der er subjekter og objekter. En person over for verden, og at det er vi alle enige om.

Det er let nok at forstå, hvad man foretager sig, når man siger en sand sætning. Så er der et udsagn, og der er en verden, og de skal bare passe sammen, sproget og verden. Men det begynder at blive mærkeligt, når man for eksempel skal forstå, hvordan en benægtende sætning kan have betydning. Altså noget, som ikke er, som det forholder sig i verden. Jeg og en filosofveninde har haft mange grineture over yndlingseksemplet, som logik- og sprogfilosofilærerne brugte for at forklare det problematiske ved "sandhedsværdien af en kontrafaktuel sætning." Når vi nu har gang i katte og misser, og at sprog og verden har noget med kvindens køn at gøre, virker deres helt tilfældige eksempel ikke spor tilfældigt.

Gravalvorligt og uden skyggen af Freud i nærheden, gav de deres eksempel: "Katten sidder ikke på måtten".

Når smilebåndet er faldet tilbage i rette folder, kan vi vende tilbage til lidt seriøs sprogfilosofisk tænkning. For det er vitterlig temmelig uforklarligt, at vi kan forstå en kontrafaktuel sætning. Det er let nok at forstå, hvad det vil sige, at en kat sidder på en måtte. Men hvad i alverden betyder en sætning, der hævder, at den ikke gør det? Hvorfor er det en kat, som ikke sidder på måtten? Hvorfor ikke en rotte, en elefant eller min søster? Hvorfor er det ikke en guldfisk, en hyæne eller tre soldater, der ikke sidder på måtten, når der ikke sidder noget? Enhver sprogteori, som bilder sig ind, at sprog er et billede på verden, braser sammen her. Man forbliver kyklop, hvis man kun har en billedlig sproglighed.

Nu kan man tro, det ikke har den store betydning, for af en eller anden mærkelig grund kan vi så alligevel forstå benægtelser. Men der findes mennesker, der ikke har et forhold til sproget, så de kan magte en negation, eller andre elementer af sproget, som har samme karakter af abstraktion. Autister, som er nået frem til selv at kunne fortælle om deres tilstand, kan forklare om at leve i en verden, hvor ord og ting hænger sammen, så benægtelser er en by i Rusland. Ukendte og uigennemtrængelige for forståelse. Tager man sprogfilosofiske overvejelser alvorligt, står man tilbage med usikkerheden. Hvor kommer sikkerheden så fra? Ikke kun sprogets, men den velkendte verdens?

Andre filosoffer har formildende forsøgt at forklare sproget og dermed også forholdet til verden, som et indviklet regelsæt, vi er enige om. Det er med disse regler, vi i det mindste sikrer, at vi siger det samme hver gang, at betydning

er entydig. Det kan virke betryggende, indtil man begynder at overveje lidt for meget, hvad der egentlig sikrer en regel. Filosofihistorisk findes der groft sagt kun to måder at have "sikker" viden på. Den ene er deduktion, at udlede sandheden af en regel. Men da det nu er regler, vi skal være sikre på, vil det betyde, at nogen allerede har gjort reglen bestemt, altså reglerne både for hvad tingen helt bestemt er, og reglerne for at ordene er lige så bestemte. At nogen har puttet katten i sækken. Gud, ideernes verden, livet menings eller hvad det ellers er blevet kaldt. Hvordan forstår vi, at noget er en hund, når alle hunde ret beset er forskellige? Og hvordan forstår vi, at et ord hver gang betyder det samme, når det altid bruges bare lidt forskelligt?

Den anden måde at være sikker på er induktion, at vi udleder en regel fra en række enkelteksempler. Sådan fungerer videnskab typisk. Man tillader sig at hævde, at det, der gælder for nogen, ja endog en masse tilfælde, også gælder universelt. Men enhver kan fornemme, at det universelle forekommer lidt vaklende her. Selvom der ikke kommer en undtagelse, kunne den komme. Hverken sprogets eller verdens sikkerhed er sikret. Udover at have glemt Freud har vi også glemt, at videnskab aldrig beviser noget. Videnskab er bare, at det endnu ikke er modbevist. Er det nok til at holde et lille menneskes tro på verden, når det skal ind i den?

I det tyvende århundrede blev sproget forsøgt sikret logisk og matematisk. Hvis bare man kunne formalisere sagen, ville alt være i skønneste orden. Men også matematikken hærges af paradokser, når man kommer langt nok ud, og i sprogfilosofien kom det til at handle om væren igen. Hvis noget ikke virkelig er i verden kan det både være og ikke være skaldet

for eksempel. Det var det store eksempel: Hvad vil det sige at sige, at den franske konge er skaldet? Når han nu ikke findes, kan man jo lige så godt sige, at han ikke er det. At være begge dele er et paradoks. Paradokser kan vi ikke forstå, det er nærmest definitionen på dem. Men det blev endnu værre. Det viste sig, at fornuften ikke kunne bevises fornuftigt. Det er vitterlig svimlende at begynde at tænke for dybt over det med sproget. En svimlen, vi foretrækker at vende ryggen til, fordi den gør det lidt for tydeligt, at der er en afgrund, vi lever på kanten af.

Jeg insisterer derfor og vender tilbage til, hvordan man så laver børn. Hvordan kan et lille væsen komme til at tale for sig selv, tage ansvar i stedet for blot at gå i et med kødet, i et med verden – især når sproget så heller ikke er sikkert? Det var Merleau Ponty, der brugte det meget mærkelige begreb "verdens kød" om det, man skal slippe ud af. Når nu Stoltz' erotiske noveller hedder "et kød", er det måske værd at have in mente. Hvordan undgår vi at gå i et med alting? Dels for at blive os selv, dels for at stå over for en forståelig verden? Det gør vi ved gradvis at miste noget af denne enhed. Vi mister at være alt og bliver til noget. Det er godt nok meget mindre end det uendeligt uafgrænsede, men det er dog noget. Det er sådan, vi slipper ud af mor. Det er den uendelig, grænseløse enhed af mor og barn, vi skal skille os fri af. Freud benævnte allerede visse faser, hvor noget udskilles. Brystet. Afføring. Det orale og det anale. Når vi slipper brystet, er det ikke mor, vi mister, men en del af den totale verden. Lacan tilføjede, inspireret af andre psykoanalytikere, andre og måske tidligere "objekter", som det er endnu sværere at forstå. At blikket skal udskilles fra synet. At meningen udskilles fra lyden. Man

kan ikke så meget som begynde at slippe ind i modersmålets mening, hvis man bliver ved at nyde lyden. Til sidst ordnes og glemmes alle disse tab nærmest retrospektivt med det såkaldt genitale. At vi kastreres, som det så voldsomt hedder. I en vis forstand er det blot den sidste kastration, det sidste offer af helheden for at blive et begrænset og overkommeligt selv. Kastrationsangsten handler om denne grænse mellem kroppen og sproget, om det øjeblik, hvor vi ved at falde på plads i sproget, mister vor ubegrænsethed, men til gengæld vinder at stå over for verden. Det er dér, vi bliver dødelige, fordi vi træder ind i livet. Det er derfor, angst ligner dødsangst, men måske først og fremmest er angst for at kaste sig ud i livet. Præcis den angst vor hjemlige tænker Søren Kierkegaard taler om i sine skrifter.

Men det er så en meget vigtig mekanisme, som sættes i gang med disse tab, nemlig begæret. Vi vil for altid begære at være hele eller alt igen i en herlig evighedsmaskine, fordi der jo netop er ingen ting, der kan fylde længslens hul ud. I fem minutter måske, måske en dags tid… men så går vi videre. Det, vi vinder ved tabene, er en udskillelse af et tænkende selv. I en vis forstand vil det at vende tilbage til det alt sammen: til lyden, det totale syn, jorden, eller brystet, til den rene nydelse, være lig døden. Det ville være at gå i sin mor igen. Som mennesker mangler vi noget, der for altid er tabt, og som samtidig er den dybe grund til vort begær. Der er en lyst, der ligger bag blot dette at stå op om morgenen. Hvad er det for noget? Ikke noget. Ikke noget bestemt.

Freud forstod allerede, at det dybt ordnende princip i intetheden og kaos var far. Det er derfor, man først vil slå ham ihjel og siden elsker ham højere end alt andet. Den

helt grundlæggende lov, som allerede er forudsætningen for Ødipuskomplekset, og som garanterer skiftet fra ingenting til noget, er incestforbudet. At vi ikke må gå i seng med vore forældre er noget specifikt menneskeligt. Mus, fisk og katte eller sommerfugle har ikke den slags overvejelser eller love for deres seksualitet. Hvorfor er incestforbudet så nødvendigt for mennesker? Det er det, fordi det er en forudsætning for den tankecirkulation, der sker i et sprog, og som med sprogets symbolske side løfter os op over de billeder, der allerede er repræsentation. Sproget selvstændiggør os fra verden samtidig med, at vi bliver i stand til at begribe den. Den grundliggende incest – eller blodskam som vi siger det – er at begære sin mor, og det gælder alle menneskebørn, lige meget hvordan de selv er indrettet mellem benene. Man forbydes at falde til patten, ikke have nogen vilje, blive ved med at gå i et med verden. Nu er det så heldigvis sådan, at det vil de fleste mødre heller ikke gå med til. Ganske vist elsker de deres spædbørn, men de har også andet at se til, de er for eksempel ikke kun mødre, men også kvinder, ja ligefrem mennesker. Barnet, der ellers troede det præcis var det, moderen manglede, må erkende, at det er det ikke.

Men noget mangler moderen, der må være en forklaring på hendes fravær, og at vi ikke tilfredsstiller hende. Der må være noget far har, som barnet ikke er. Det er her, det starter. Det er dette, der på billedplanet giver kønsorganerne deres både tiltrækkende og skamfulde betydning. Far har den, men mor har den ikke, for jeg er det ikke selv. Gæt selv, hvad man mest skammer sig over. Fallos er den første metafor, det første billede, og det er som bekendt et billede på magt. Men vi glemmer, at der så er noget, der ligger bag billedet, at et

billede altid er billede på noget andet. Den første metafor er billedet på ren magt, men det er også en troldspejling af spædbarnets totale afmagt forvekslet med almagt. Fra det øjeblik vi vises ud af paradiset og ind i sproget og verden, dækker mennesker derfor deres køn til. Bavianer og andre naturlige væsner viser det skamløst frem, det gør mennesker sjældent. Men det er også, fra vi vises ud af paradiset, at vi føler os skyldige. Og skammen gør et ellers tilfældigt område på et menneskes krop tiltrækkende og spændende, alt efter om man nu er interesseret i, om man har den eller man ikke har den.

Det væsen, der interesserer sig for dette har endnu intet køn. Det ubevidste er kønsløst, men forholder sig til kønnet. Først i anden omgang indskriver man sig i forskellige klubber, som sagtens kan gå på tværs af den krop, man biologisk er landet i. Det er derfor psykoanalysen, ganske som sproget, intet har med biologi at gøre, men med eksistens. Med at vælge.

Det, som er noget nært umuligt at forklare, fordi det netop ligger udover sproget, er hvad kvindekønnet så repræsenterer. Det er ikke engang sådan, at kvindekønnet repræsenterer den negation, jeg her gennem den sproglige vending i filosofi og psykoanalyse op gennem i det tyvende århundrede har prøvet på at skitsere det svære ved. Kvinde og mand er ikke to bedre halvdele, der kan finde sammen i genfunden helhed, det er et billede, der er langt ovre på bevidsthedens side. Hvis kvinder og mænd for alvor fandt sammen i en sådan tilfredsstillelse, ville de, som i forelskelsers første dage, blive liggende i sengen resten af livet. Og det gør vi jo ikke, for det meste. Vi kan ikke tilfredsstilles af "den lille død", som orgasmen kaldes

på andre sprog end det danske. Paradiset er som bekendt også et sted, hvor vi kun kommer hen, når vi er helt døde.

Men kvindekønnet repræsenterer altså det umulige. Det umulige i at alt muligt kan sidde på måtten, og at det ganske enkelt er for meget, fordi alt muligt kunne have siddet der. Ikke desto mindre skal denne umulighed til for at blive til, fordi den gennem incestforbudet giver kraft til muligheden. Den giver det tilskud af tro, som mangler i enhver induktion. Det er mors m/k ubegribelige begær eller grænseløse kærlighed, sådan som vi forestiller os den, og sådan som den nægtes os, som får os til at tro på, hvad far m/k siger. At sådan er den bare. Verden.

Jeg har i denne lille fortælling prøvet at undgå hele den filosofiske og psykoanalytiske jargon, som alt dette også kan siges i, og som kunne beskytte denne spinkle viden med en såkaldt faglighed. Det er aldrig i den form, det præsenterer sig, men som symptomer både i menneskers kroppe og andre samfundsformer. Hos Freud tales der om drift og libido, om overjeg og fortrængning. Men også om den dødsdrift, han var nødt til at se øjnene, da han opdagede, at mange patienter foretrak at forblive i deres lidelse. Melanie Klein talte om partialobjekter, Lacan om gentagelser, objekt lille a, signifikanter og store A. Men også om det imaginære, det reelle og det symbolske, der skal knyttes sammen. Jeg har undgået at tale om neuroser, psykoser og andre såkaldte sindssygdomme, som kan betragtes som forskellige måder at hamle op med verden på. Det er klart andre begrebsverdener, end når man i dag leder efter biologiske, hormonelle, kemiske eller fysiske årsager til, hvad vi mennesker er, og hvad vore lidelser går ud på. At verdens mest komplekse neuronale netværk organiseres af

sprog, sex og kærlighed, eller kort sagt, at vi taler med hinanden, forelsker os og har lyst til at gå i seng med hinanden, er jo også højst mærkværdigt. Vi vil på enhver måde helst glemme, at vi bliver til ved, at nogen har sex med hinanden.

Nu nærmer vi os, hvad der bekymrer mig ved, at det kvindelige køn mister sit navn – også selvom "kvindeligt køn" vel er et navn. Det er, at disse sprogligt nødvendige forskelle, der handler om at et frit tænkende væsen kan blive til, så let kan blive taget bogstavelig igen. En mor er jo ikke kun mor, hun er også kvinde, og hun er også menneske. Men farligheden ved kyklopens grotte, som man risikerer ikke at kunne slippe ud af, eller ved de edderkopper, ulve og vampyrer, der senere hærger mareridt, fobier og myter, risikoen for, at selv den bedste mor kan æde én igen, gør, at man forveksler det kvindelige med kvinder. Det har i mange kulturer betydet, at kvinden i bogstaveligste forstand måtte holdes nede, fordi hun ubevidst er for meget. Kvinder er langt ind i lovgivninger blevet betragtet som ikke-tænkende, uansvarlige, irrationelle og svage væsner. De er blevet dækket til og gemt væk og har haft forbud mod tale i forsamlinger. Kvinder har betalt prisen for at holde magten oppe. Nogen skulle jo gøre det, for det betyder blot, at det er det magtesløse, der i sidste ende rummer magten, og det vil vi ikke vide af. Rationaliteten har triumferende troet, den kunne holde sig selv, men kun ved at holde den ene halvdel af menneskeligheden ude. Det er en mands verden, men hvad ville den være uden en kvinde, synges der. Vi ved godt noget om nødvendigheden af begge dele.

Men vi behøver ikke se os ret langt om for at se, hvad angst og dermed had altid retter sig mod. Det retter sig imod

det uforståelige, svage, fremmede, magtesløse eller bare ubehjælpsomme.

Så nej, det er ikke min plan at vandre ud på gaderne sammen med andre feminister med et banner, der kræver, at kvindekønnet atter får et navn, og at der findes noget mellem benene på visse væsner, som er lige så meget en ting, og lige så meget værd, som det der hænger mellem andre væsners ben. I en hvis forstand vil det nemlig gå ud på at kræve, at vi alle skal være mænd. Tværtimod vil jeg hævde det paradoks, det er, at der ikke er noget mellem kvinders ben, men at vi alligevel skal blive ved med at tale om det og give det en plads. Ret beset kan et hul jo aldrig ses, man kan kun se alt det, som er uden om det. Huller findes kun i sproget. Selvfølgelig er der noget mellem en kvindes ben, samtidig med at man siger, at der ikke er noget. Ingen kat på måtten.

Så hvad er det så man som ligestillingsforkæmper kan bekymre sig for? Man kan bekymre sig for, hvordan disse sproglige og dermed seksuelle nødvendigheder er blevet taget bogstavelige i historiens løb. Man kan bekymre sig for, at den strukturelt nødvendige forskel ender i at voksne mennesker bliver fastlåst i roller, fordi det er så svært at fastholde dem som abstrakte. Det er vældig svært at se en forskel og alligevel behandle lige. Det har været en lang vej frem til at få kvindemennesker til ikke kun at symbolisere kønnet, og derfor finde det nødvendigt at skjule, underkaste og straffe kvindens seksualitet overhovedet. Det sker hver eneste dag verden over stadig.

Men selv de, der føler sig helt fri af disse ting, dækker, ganske som Adam og Eva, deres kønsorganer til. Skammen hører lysten til, og den hører sproget til. Men det er faktisk noget

særligt, når vi kan begrænse det til kønsorganerne, og så i øvrigt lade hinanden være mennesker. Man kan kalde det et fremskridt, om man vil.

Så selvfølgelig betyder det kvindelige kønsorgans nye navnløshed og dets forsvinden både i Danevang og Montpellier først og fremmest, at man stadig skammer sig over alt det, kvindekønnet repræsenterer. Det kvindelige køn er ikke blevet lige med mandens, det forsvinder blot atter, fordi det eneste, der atter værdsættes, er såkaldt mandlige dyder: Ind i kampen, vilje, styrke, dygtighed, kunnen, viden, effektivitet, kontrol. Især i utrygge tider søger man at styrke det falliske over for den store fare, kaos udgør. Enhver fascistisk tendens består i, at det stærke i al paradoksalitet skal styrkes. Men hvor hentes styrken så fra?

Det, som glemmes med kvindekønnet og dets lyst, er det uudgrundelige, det ubestemte, det vi ikke helt aner, hvad er, og som derfor er så angstfuldt. Freud kaldte det for det sorte kontinent og indrømmede, at han intet anede om det. Pornografien har prøvet at barbere det ned til glatte glitrende flader, og efterhånden handler diskussionen om køn udelukkende om mænd og mødre.

Jeg ved ikke hvad, vi skal kalde kvindens køn, og jeg plæderer heller ikke for, at det skal kunne siges uden at rødme. Jeg siger ikke engang, at skammen skal fjernes, og er klar over, at det lyder meget underligt i moderne ører. Til gengæld hævder jeg, at det historisk set har været netop kvindens seksuelle lyst, der har været dækket til, afgrænset – kastreret, både bogstaveligt og mindre bogstaveligt. Kønnet indfinder sig igen og igen med kvinden, kønnet er altid et forstyrrende element for den tænkning, der helst ville klare sig selv.

Paradokset er, og at der selvfølgelig skal en kulturel kastration til. Den består hver gang et barn bliver til i, at jeg, der dog er alt, ikke må gå i seng med mor, at hun så alligevel mangler noget, men at det ikke er mig. Det er en streg i regningen, når vi nu troede, vi helt selv kunne være herrer i huset eller forblive i paradiset. En anden må have det, og den person må være meget stærkere så, kunne meget mere. Sådan slipper vi sikre ind i sproget, som også er at slippe ind i verden.

Men hvis vi samtidig ønsker, at de mennesker, der er kvinder, ikke skal betale denne nødvendige kastration med ubevidst foragt og undertrykkelse, er der noget, vi bliver nødt til at prøve at tænke igennem omkring kønnenes nødvendighed for eksistensen. Hvis vi alle bliver mænd, ender det blot med, at katten springer op af sækken, som det allermest uhyggelige. Det er måske værd at tænke over efter et århundrede, hvor man troede at rationaliteten sejrede. Og så præcis blev vidne til det ubevidstes tilbagekomst, som udryddelse af jøder, homoseksuelle, og handicappede.

Vi bliver nødt til at tænke kønnet med ind som et nødvendigt moment i at komme til verden. Den biologiske nødvendighed er måske det mindste af det, selv kroppens form er måske ligegyldig, i forhold til den plads vi så dybt set vælger at indtage med vor seksuelle lyst, der som bekendt kan gå på kryds og tværs af huller og det, som kan fylde dem ud. Men hvis vi tror, det universelle kan sikres udelukkende rationelt, vil det truende altid vokse. Så er det altid i samme, angste aggressivitet vi lukker ude, inde eller bare slår ihjel.

TINE BYRCKEL F. 1960 ER CAND. PHIL I FILOSOFI OG PSYKOANALYTIKER. HAR ARBEJDET SOM OVERSÆTTER, (HOUELLEBECQ, GAVALDA), SKRIBENT FOR ISÆR DAGBLADET INFORMATION OG SOM MANUSKRIPTFORFATTER (ELLES).